

Kortlægning af fremmedsprog i uddannelsessektoren

Epinion for Det Nationale Center
for Fremmedsprog

Det Nationale
Center for
Fremmedsprog

Epinion

Indholdsfortegnelse

03	Forord
05	Hovedkonklusion
07	Sproglærersituationen i folkeskolen
30	Indholdet i vurderinger af undervisningskompetencer i folkeskolens fremmedsprogsfag
37	Sproglærersituationen i gymnasieskolen
51	Metode

Forord

Med denne undersøgelse, bestilt af NCFF, håber vi at kunne bidrage til et mere informeret grundlag for beslutninger inden for fremmedsprogsområdet på alle niveauer. Undersøgelsen viser via en fremskrivning af status quo, hvordan lærerdækningsmulighederne inden for fremmedsprog i folke- og gymnasieskolen vil se ud de næste tyve år.

Da alle relevante data ikke er umiddelbart tilgængelige ét sted, har det været en større og længerevarende opgave at fremfinde de relevante tal, at få dem samlet og analyseret. Spørgsmålet om en kommende lærermangel inden for fremmedsprogsområdet har været omgærdet af mange antagelser og formodninger, men et samlet datamateriale har os bekendt ikke eksisteret tidligere.

Ved læsningen af undersøgelsen er det dog væsentligt at være meget opmærksom på, at undersøgelsen er netop det: en fremskrivning baseret på, hvordan situationen er i dag. Det antages, at elever og studerende fortsætter med præcis samme søgemønstre og valg som nu, og det antages, at timetal, udbud etc. er præcis som nu. Dette står i kontrast til *Strategi for Styrkelse af Fremmedsprog i Uddannelsessystemet* fra 2017, der netop er udtryk for, at man fra politisk hold ønsker at ændre på denne tingenes tilstand. Der er dog ikke truffet beslutninger, der ændrer på status quo ift. udbud, strukturer, obligatoriske valg etc., hvorfor vi har valgt at tage udgangspunkt i status quo.

Siden strategiens vedtagelse er det ikke gået mærkbart fremad ift. at få flere elever og studerende til at vælge flere sprog ud over engelsk; tværtom er

søgningen til universiteternes almene gymnasiesprog fra 2015/16 til 2020/21 gennemsnitligt faldet med 23%. NCFF oplever ganske vist stigende interesse og på sigt måske endda stigende status omkring området fra flere interessenter og arbejder på alle niveauer ihærdigt for at fremme fremmedsprog jf. opdraget i Strategien, men resultaterne af dette arbejde, som pågår i hele uddannelsessystemet, kan naturligvis ikke konstateres efter de tre år, centret har eksisteret.

Det er dermed klart, at skal ambitionen om øget tilgang til og valg af fremmedsprog (og dermed øget udbud) og høj kvalitet i undervisningen lykkes inden for det næste årti, er det nødvendigt at se på, om man har lærerkræfterne til at løfte opgaven nationalt, og om ambition og tilgængelighed af lærere matcher. Det tager tid at uddanne nye lærere, og starten på dette sker delvis i grundskolen, men især i gymnasiet, hvorfor man kan antage, at det tager ca. 10 år at uddanne et ungt menneske til sproglærer (inkl. gymnasium, sabbatår, udlandsophold osv.).

Analysen peger på mange interessante områder, problematikker og potentielle mangelsituationer selv under den konservative status quo-forudsætning. Den peger på store regionale forskelle og interessante forskelle inden for de forskellige fremmedsprogsfag, og den nuancerer udsagn om, at der bliver lærermangel i fremmedsprog. Det er vores håb, at den kan danne et bedre grundlag for kommende diskussioner om og beslutninger om, hvordan det kan sikres, at ambitionerne i *Strategi for styrkelse af fremmedsprog i uddannelsessystemet* kan indfries.

Hanne Wachter Kjærsgaard
Centerleder

Det Nationale Center for Fremmedsprog (Vest)

Mette Skovgaard Andersen
Centerleder

Det Nationale Center for Fremmedsprog (Øst)

Kapitel 1

Hovedkonklusion

Denne rapport kortlægger den aktuelle og fremtidige lærersituation i folkeskolens og gymnasieskolens fremmedsprogsfag. Mere specifikt tegner rapporten, med udgangspunkt i et stort registerdatamateriale fra Danmarks Statistik, Børne- og Undervisningsministeriet samt Uddannelses- og Forskningsministeriet, et billede af status for engelsk-, tysk- og fransklærere i folkeskolen og engelsk-, fransk-, italiensk-, kinesisk-, latin-, spansk- og tysklærere ved de gymnasiale ungdomsuddannelser. Med afsæt i den aktuelle situation anvendes en række fremskrivningsanalyser til at give forventninger til udbud af og efterspørgsel på fremmedsproglærere frem til 2039/2040 under konkrete modelantagelser. Som en særanalyse på folkeskoleområdet præsenteres desuden resultaterne af en kortlægning af indholdet af de undervisningskompetencevurderinger, som skoleledelser foretager med henblik på at vurdere om en lærer har kompetencer svarende til formel kompetence i de fag, de underviser i. Denne del af rapporten tager afsæt i en spørgeskemaundersøgelse og i dybdeinterviews med skoleledere.

Når det kommer til folkeskolen, viser undersøgelsen at:

- Den samlede kompetencedækning i folkeskolens fremmedsprogsfag er steget, men det skyldes i høj grad, at flere undervisningstimer varetages af undervisere med vurderet kompetence.
- Fransk- og tyskundervisere med formel kompetence har en højere gennemsnitsalder end engelskundervisere. Op mod hver fjerde underviser med formel kompetence i fransk og tysk vil nå pensionsalderen indenfor 13 år, og det kan presse kompetencedækningen.
- Hvis fagudbud og timetal i fremmedsprogsfagene holdes på samme niveau som i dag forventes undervisningstimebehovet i fremmedsprogsfagene – som følge af den demografiske udvikling – at falde frem mod 2030 men vil derefter stige igen.

- Ved uændret søgning, fagvalg og fuldførelse til læreruddannelserne forventes det samlede antal engelsk- og franskundervisere med formel kompetence at stige, mens antallet vil falde i tysk, da tilgangen af lærere er mindre end afgang.
- På den baggrund forventes den samlede andel af undervisning i fremmedsprogsfagene, der dækkes af lærere med formel kompetence at stige de kommende år men derefter at falde igen. Mens den formelle dækningsgrad i engelsk og fransk i 2039/2040 forventes at være større eller på samme niveau som i 2019/2020, så forventes dækningsgraden i tysk at falde med ni procentpoint i krydspresset mellem en skrumpende lærerbestand og et stigende undervisningstimebehov. Det forudsættes, at der ikke sker ændringer i fagudbud og timetal, samt at søgning til, fagvalg på og fuldførelse af læreruddannelserne er på samme niveau som i dag i hele perioden.

Når det kommer til indhold af og praksisser omkring undervisningskompetencevurderinger i folkeskolen viser undersøgelsen:

- I ni ud af 10 tilfælde er det skolelederen, der vurderer lærernes kompetence til at undervise i sprogfag. Den decentrale beslutningsproces giver ifølge skolelederne stor fleksibilitet i hverdagen men efterlader også et stort rum for individuelle skøn.
- Relationskompetence og klasserumsledelse er de vægtigste faktorer for skolelederne, når de vurderer, at en lærer kan få 'vurderet kompetence,' mens faglige kompetencer har mindre vægt.
- I vurderingen af om en underviser har tilsvarende kompetence vægtes først og fremmest undervisningserfaring og almene didaktiske kompetencer. Dernæst vægtes, at læreren kan tale fremmedsproget, mens videreuddannelse i fremmedsproget sjældent har en afgørende betydning i praksis.

Når det kommer til udbud af og efterspørgsel på fremmedsproglærere ved de gymnasiale ungdomsuddannelser viser undersøgelsen at:

- Optaget på universitetsbacheloruddannelser med fremmedsprog som hovedgenstandsfelt er faldet med 23 procent i perioden 2015/2016 til

2020/2021. Optaget er faldet indenfor samtlige fremmedsprog i perioden.

En fjerdedel eller flere tysk-, fransk- og italiensklærere vil nå pensionsalderen inden for 10 år. Det er langt flere end indenfor engelsk og kinesisk, hvor lærerne generelt er yngre.

I 2039/2040 forventes antallet af elever i gymnasieskolen at være fire procent lavere end i 2019/2020, givet den forventede demografiske udvikling, og under antagelse af at unge i fremskrivningsperioden har samme søgemønstre som nu. Elevbestanden forventes at falde i Syddanmark Nordjylland, Sjælland og Midtjylland (13, 12, 11 og 5 procent), mens Hovedstadsområdet forventes at opleve en positiv elevtilvækst (tre procent).

Fremskrivningen af lærerbestanden ved de gymnasiale ungdomsuddannelser viser, at den potentielle bestand i kinesisk, engelsk og latin forventes at stige med henholdsvis 65, 32 og 17 procent fra 2019/2020 til 2039/2040.

Antallet af italiensk-, fransk-, tysk- og spanskklærere i gymnasieskolen forventes at falde med henholdsvis 44, 36, 18 og 1 procent. Det er under antagelse af, at søgning til og fuldførelse fra universitetets fremmedsprogsuddannelser i perioden holdes på nuværende niveau men påvirkes af den forventede demografiske udvikling blandt unge, at gymnasieskolen ansætter samme andel nyuddannede som i dag og at samme andel som i dag vil forlade gymnasieskolen (fx grundet pensionering).

Sammenholder man det forventede antal elever med det forventede antal lærere kan man beregne, hvor mange lærere, der vil være i under-/overskud, hvis antallet af lærere per elev (lærer-elev-ratioen) skal holdes på samme niveau som i 2019/2020. Fremskrivningen viser, at der i 2039/2040 forventes at mangle italiensk-, fransk- og tysklærere. I de resterende fire fag forventes et overskud af undervisere.

Kapitel 2

Sproglærersituationen i folkeskolen

Begrebsafklaring

Formel kompetence. Undervisningsfagskompetence/undervisningskompetence er i dag den officielle betegnelse for at en lærer har opnået kompetence fra læreruddannelsen i de fag, vedkommende underviser i. En sådan lærer siges at være undervisningsfagsuddannet i faget. Tidligere anvendtes betegnelsen linjefagsuddannet, og derfor anvendes det også ofte synonymt med undervisnings(fag)kompetence. I rapporten bruger vi konsekvent begrebet formel kompetence for at undgå forvirring.

Vurderet kompetence. Kompetence svarende til undervisningskompetence eller blot 'tilsvarende kompetence' er betegnelsen for, at en lærer af skoleleder er blevet vurderet som havende kompetencer svarende til en undervisningsfagsuddannet lærer i et fag, vedkommende underviser i. En sådan lærer har altså ikke opnået kompetence fra læreruddannelsen i det pågældende fag. I rapporten anvender vi termen vurderet kompetence for at undgå forvirring.

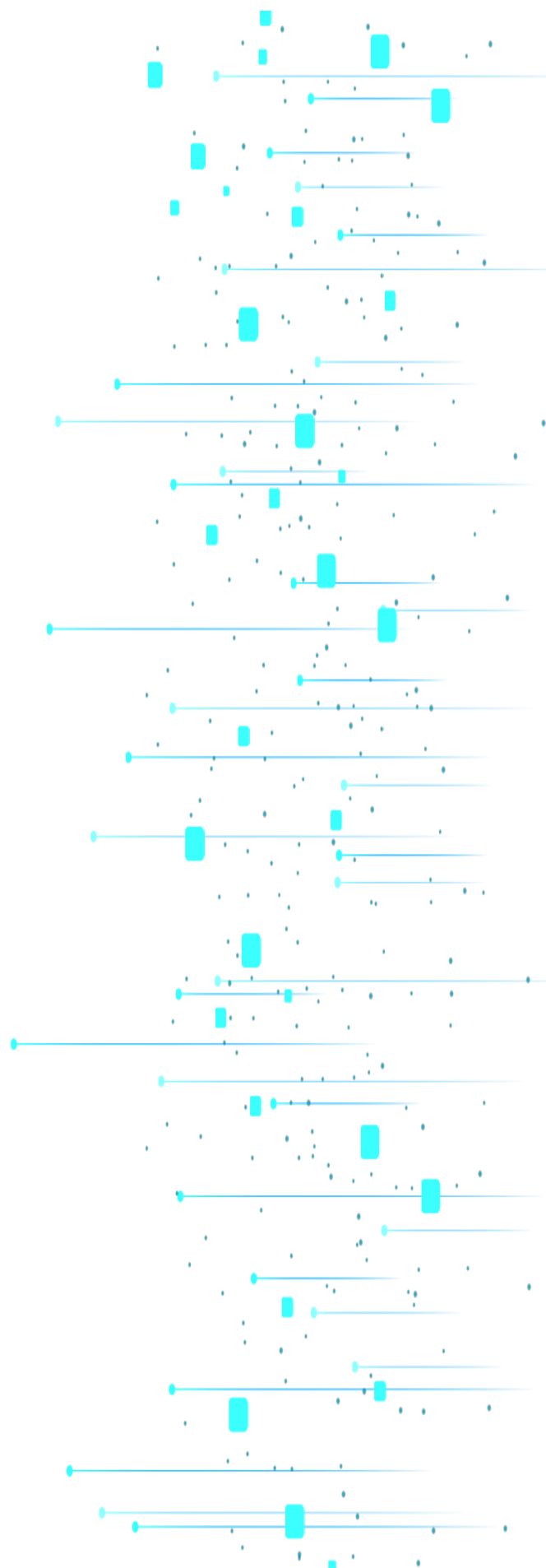
Ingen kompetence er betegnelsen for, at en lærer hverken har formel eller vurderet kompetence i et fag, vedkommende underviser i.

Den samlede kompetencedækning er et mål for hvor stor en andel af timerne i folkeskolen, der afholdes af undervisere med kompetence. Folkeskoleundervisere med to typer kompetence indgår i beregningen af den samlede kompetencedækning, nemlig undervisere med formel og vurderet kompetence.

Dækning ved undervisere med formel kompetence/formel kompetencedækning er et mål for hvor stor en andel af timerne i folkeskolen, der afholdes af undervisere med formel kompetence. Vi anvender begrebet dækning ved (...) og den forkortede betegnelse formel kompetencedækning synonymt i rapporten.

Dækning ved undervisere med vurderet kompetence/vurderet kompetencedækning er et mål for hvor stor en andel af timerne i folkeskolen, der afholdes af undervisere med vurderet kompetence.

Dækning ved undervisere uden kompetence er et mål for hvor stor en andel af timerne i folkeskolen, der afholdes af undervisere uden kompetencer. Det vil sige undervisere, som hverken har formel eller vurderet kompetence i faget.

Fremmedsprogsundervisningen i folkeskolen er som al anden undervisningsaktivitet afhængig af, at der findes undervisere, der kan undervise eleverne. Men er den aktuelle sprog lærersituation præget af mangel, og hvordan kan man med udgangspunkt i det aktuelle fremmedsprogsudbud forvente, at sprog lærersituationen vil udvikle sig de kommende år? I dette kapitel tager vi temperaturen på sprog lærersituationen i folkeskolen.

2.1 Kompetencedækning i fremmedsprogsfagene

Den samlede kompetencedækning i fransk og tysk er tæt på 95 procentens målsætningen

Den samlede kompetencedækning måler hvor stor en andel af timerne i folkeskolen, der afholdes af undervisere med kompetence. Folkeskoleundervisere med to typer kompetence indgår i beregningen af den samlede kompetencedækning, nemlig undervisere med formel og vurderet kompetence. Førstnævnte dækker over folkeskolelærere, der er undervisningsfagsuddannede (tidligere kaldet linjefagsuddannet) i det pågældende fag. Sidstnævnte dækker over lærere som skolelederen vurderer, har kompetencer svarende til en undervisningsfaguddannet lærer. Den samlede kompetencedækning er et centralt mål for balancen mellem udbud og efterspørgsel af (fremmedsprogs-)undervisere. Den samlede kompetencedækning anvendes også som et politisk målstyringsværktøj i folkeskolen, idet den formodes at måle kvaliteten af den undervisning, som eleverne modtager.

Figur 1.1 viser den samlede kompetencedækning på landsplan for fremmedsprogsfagene. Den samlede kompetencedækning i alle tre fag er steget med ca. fem procentpoint fra skoleåret 2014/2015 til 2019/2020. I 2019/2020 var kompetencedækningen i fransk således 95 procent. Fransk lever på nuværende tidspunkt op til regeringens målsætning om en samlet kompetencedækning på 95 procent i skoleåret 2025/2026. Tysk, hvor kompetencedækningen er 94 procent, lever næsten op til målsætningen. Mindre positivt ser det ud i engelsk, hvor

kompetencedækningen er seks procentpoint lavere end målsætningen.

En betragtelig del af franskfaget er dækket af undervisere med vurderet kompetence

Det er uklart hvad vurderet kompetence dækker over i praksis (se kapitel 3). Figur 1.2 – 1.4 illustrerer derfor hvor stor en andel af timerne, der dækkes af undervisere med henholdsvis formel kompetence, vurderet kompetence og ingen kompetence.

Figur 1 viser, at 76 procent af timerne i engelsk i 2019/2020 blev dækket af undervisere med formel kompetence. Det ses, at dækningen var mindst i fransk (69 procent) og størst i tysk (78 procent).

Sammenlignet med engelsk og tysk varetages en større del af timerne i fransk af undervisere med vurderet kompetence. Således er dækningen af undervisere med vurderet kompetence 26 procent i fransk, 13 procent i engelsk og 16 procent i tysk. Derfor skal den samlede kompetencedækning i fransk på 95 procent også ses i det lys, at den udgøres af en relativt stor andel af undervisere med vurderet kompetence.

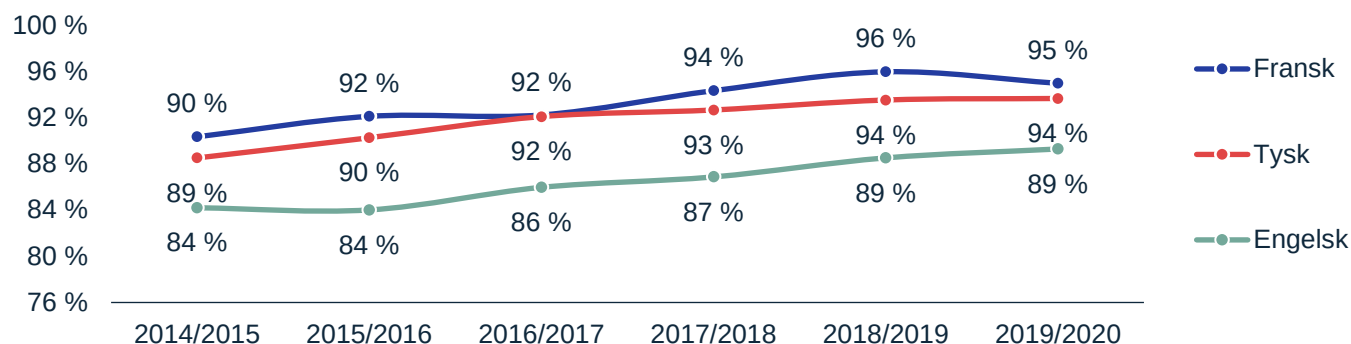
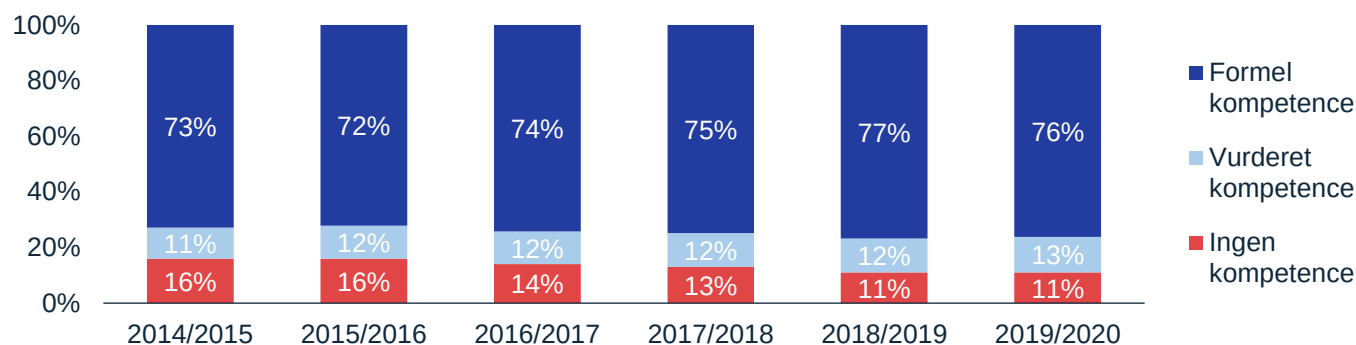
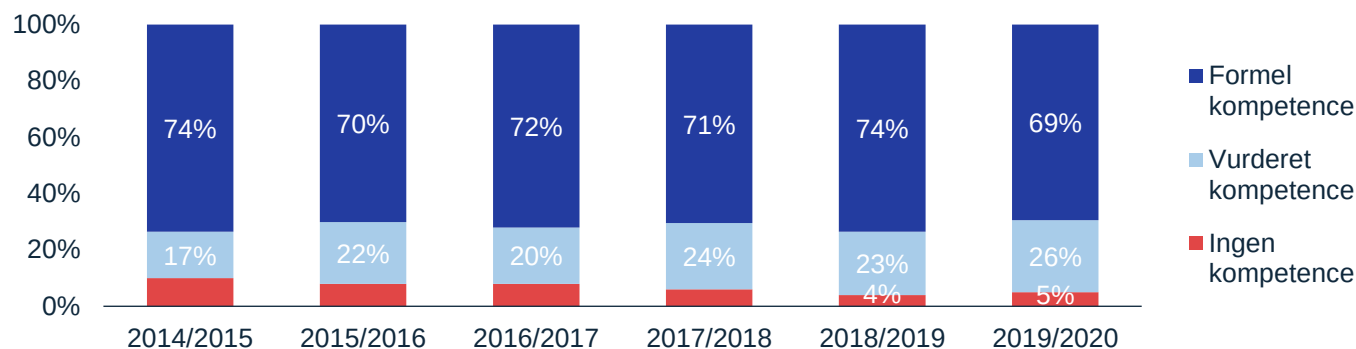
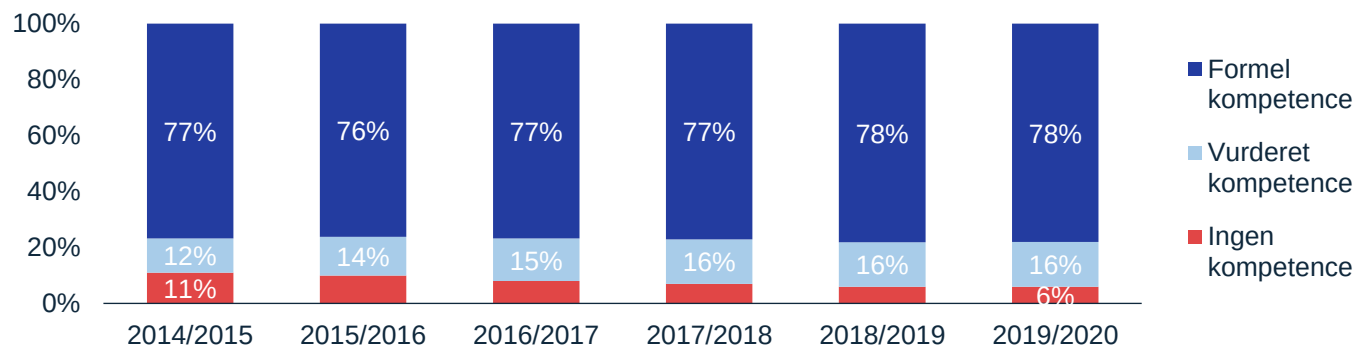
Stigende samlet kompetencedækning skyldes, at flere undervisningstimer varetages af undervisere med vurderet kompetence

Figur 1.2 – 1.4 viser også, at en ikke uanseelig del af den stigende samlede kompetencedækning i perioden kan henføres til, at flere undervisningstimer varetages af undervisere med vurderet kompetence. I engelsk er dækningsgraden, der varetages af undervisere med formel kompetence steget med tre procentpoint i perioden og dækningsgraden ved vurderet kompetence med to procentpoint. I tysk stammer fire ud af fem procentpoint af stigningen fra, at flere undervisningstimer varetages af undervisere med vurderet kompetence. I fransk er dækningen af undervisere med formel kompetence faldet med fem procentpoint, mens andelen med vurderet kompetence er steget med ni procentpoint. Det resulterer i den førnævnte stigning i samlet kompetencedækning på fem procentpoint¹.

Den samlede kompetencedækning i fremmedsprogsfagene er i den bedre halvdel sammenlignet med de øvrige fag i folkeskolen

Som det vises i figur 2, så ligger både engelsk og tysk højt på listen over fag i folkeskolen, når fagene rangeres efter hvor stor en andel af

¹ Tallene er afrundede til heltal og summerer derfor ikke nøjagtig til 5 procentpoint.

Figur 1: Kompetencedækning på landsplan 2014/2015 – 2019/2020
Figur 1.1: Samlet kompetence-dækning

Figur 1.2: Engelsk

Figur 1.3: Fransk

Figur 1.4: Tysk

Note, figur 1: Figuren viser andelen af undervisningen, der dækkes af lærere med formel kompetence, vurderet kompetence eller uden kompetence i det fag, de underviser i. Kilde: Egne beregninger pba. Styrelsen for IT og Lærings (STIL) register for lærernes undervisningskompetencer.

undervisningstimerne, der dækkes af undervisere med formel kompetence. I bunden af listen finder vi fag som natur/teknik og historie, hvor hver fjerde undervisningstime eller mere dækkes af undervisere uden kompetence. I toppen af listen findes derimod fag som fysik/kemi og dansk, hvor mere end 80 procent af undervisningstimerne dækkes af undervisere med formel kompetence. Umiddelbart herefter kommer tysk og fransk, som ligger henholdsvis nummer fem og seks på listen over fag i folkeskolen rangeret efter uddannelseskompetencedækning. Rangerer man fagene efter samlet kompetencedækning indtager fransk en fjerdeplads, men med sine 26 procent af undervisningstimerne varetaget af undervisere med vurderet kompetence indtager fransk blot en niendeplads. Fransk er ét af de fag, hvor flest undervisningstimer dækkes af undervisere med vurderet kompetence. Fransk overgås kun af kristendomskundskab og natur/teknik, hvor henholdsvis 27 procent og 32 procent af undervisningstimerne dækkes af undervisere med vurderet kompetence.

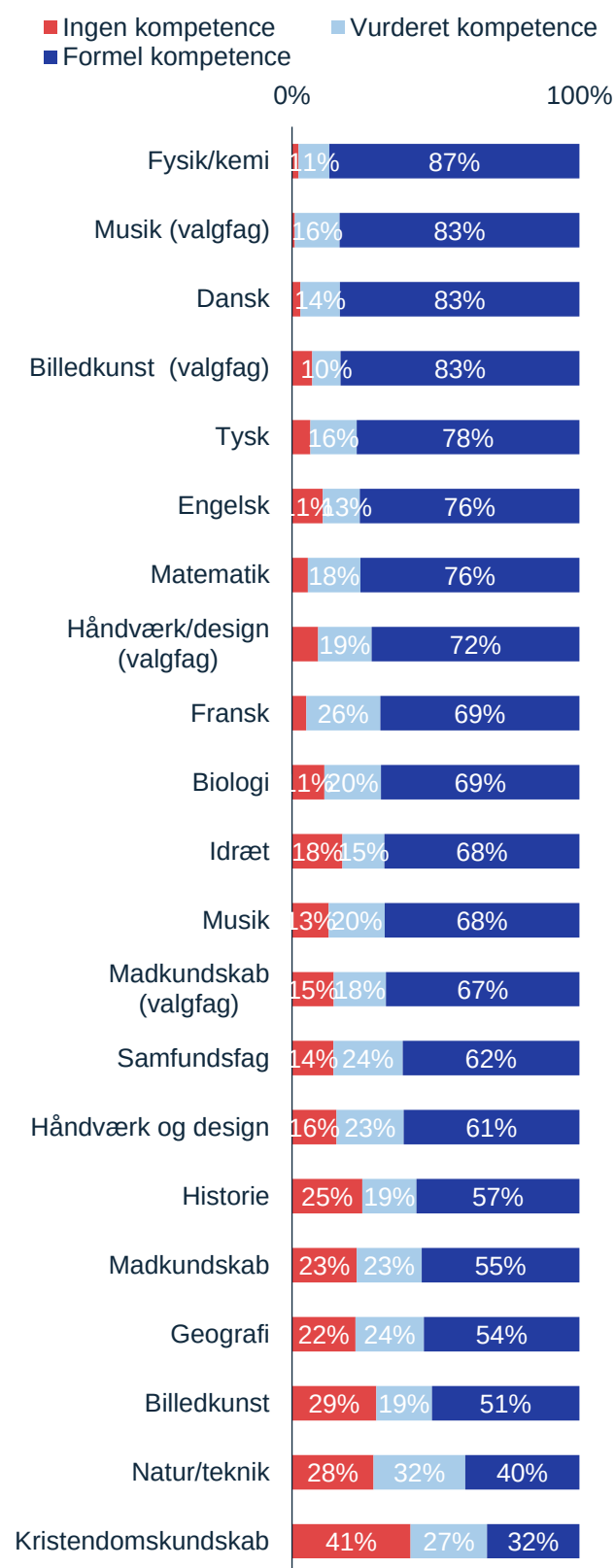
Den samlede kompetencedækning er lavere på de mindste klassetrin

På tværs af fremmedsprogsskolerne er der en klar tendens til, at den samlede kompetencedækning er lavere på de mindre og højere på de større klassetrin. Af tabel 1 ses det, at den samlede kompetencedækning i engelsk er mindre end 80 procent i indskolingen, hvorimod den er 95 procent i udskolingsklasserne. Dette er billedet igen, når vi ser på tysk faget i mellemtrinnet og udskolingen, hvor kompetencedækning stiger i takt med klassetrin. Tendensen gør sig også – omend i mindre omfang – gældende i fransk.

Formel kompetence prioriteres til de større klasser

På tværs af alle fremmedsprogsskoler er andelen af undervisningstimer, som dækkes af undervisere med formel kompetence, generelt højere på de større end på de mindre klassetrin. Det forholder sig altså sådan, at undervisere med formel kompetence i højere grad prioriteres til de ældre elever. Således fremgår det af tabel 1, at 86 procent af engelsktimerne i 9. klasse dækkes af undervisere med formel kompetence, hvorimod det blot er 55 procent af timerne i 1. klasse. Omvendt er der en udtalt tendens til, at en større andel af undervisningstimerne på de lavere klassetrin dækkes af både undervisere uden

Figur 2: Kompetencedækning i folkeskolens fag sorteret efter formel kompetencedækning, 2019/2020

Note, figur 2: Figuren viser andelen af undervisningen, der dækkes af lærere med formel kompetence, vurderet kompetence eller uden kompetence i det fag, de underviser i. Kilde: Egne beregninger p.b.a. Styrelsen for IT og Lærings (STIL) register for lærernes undervisningskompetencer.

kompetence og undervisere med vurderet kompetence. I engelsk dækkes 46 procent af undervisningen i 1. klasse således af undervisere, som enten har tilsvarende eller ingen kompetence.

I tysk og fransk dækkes henholdsvis 46 og 42 procent af undervisningen i 5. klasse af undervisere, som enten har tilsvarende eller ingen kompetence.

Kompetencedækning i folkeskolens fremmedsprogsgang varierer ikke systematisk med rammebetingelser for rekruttering

Figur 3 viser den samlede kompetencedækning i alle folkeskolens fremmedsprog (figur 3.1) og for engelsk (3.2), fransk (3.3) og tysk (3.4). I mindre kommuner kan der være store udsving i kompetencedækningen fra år til år, og tallene er beregnet som et gennemsnit over perioden fra 2017/2018 til 2019/2020.

Det er nærliggende, at forvente at kompetencedækningen vil være højere i kommuner med bedre forudsætninger for at rekruttere

undervisningsfagsuddannede lærere fx i kommuner, som ligger tæt på en professionshøjskole eller velhavende kommuner. Af figur 3.1 til 3.4 fremgår det, at der ikke entydigt er en tendens til, at dækningsgraden er bedre i by- end i landkommuner. Aabenraa og Vejen Kommune ligger eksempelvis i samme kategori for dækningsgrad (90 – 94 procent) som Aarhus Kommune, mens Odense Kommune har omtrent samme dækningsgrad (80 – 89 procent) som Kalundborg og Slagelse Kommune. En statistisk analyse (ikke vist i figur) underbygger desuden, at der ikke er signifikant sammenhæng mellem på den ene side kompetencedækningen og på den anden kommunens befolkningstæthed, tilstedeværelse af en læreruddannelse i kommunen, udgifter til folkeskolen pr. elev eller kommunens relative udgiftsbehov i forhold til andre kommuner på basis af en række socioøkonomiske kriterier. Der er altså ikke umiddelbart et tydeligt mønster i, hvilke kommuner der har en høj og lav kompetencedækning i fremmedsprogsgangene.

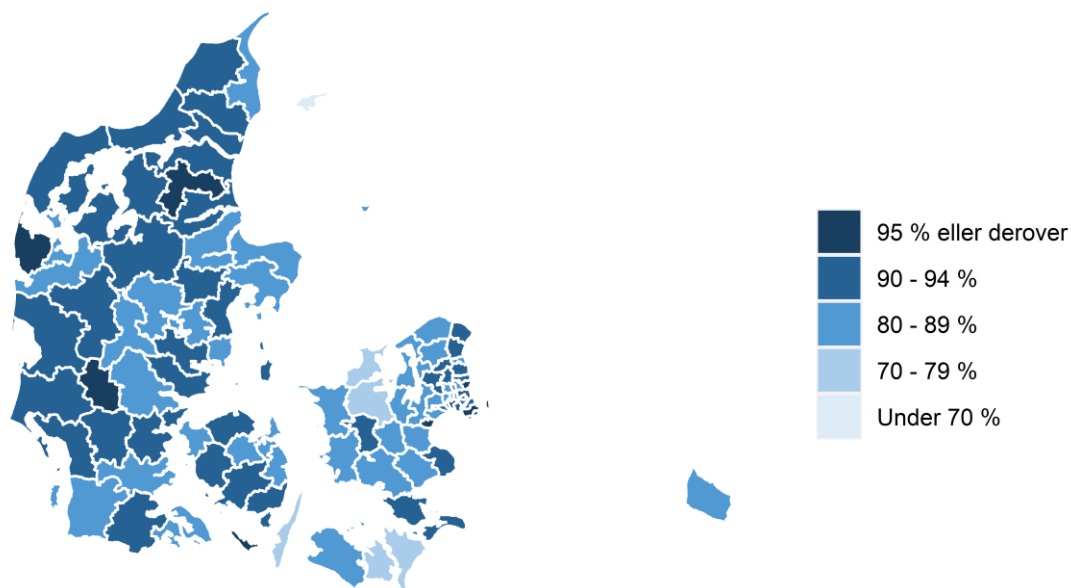
Tabel 1: Kompetencedækning i folkeskolens fremmedsprogsgang og klassetrin, 2019/2020

	Engelsk				Tysk				Fransk			
												
	Samlet kompetencedækning (formel kompetence + vurderet kompetence) ¹	Formel kompetence	Vurderet kompetence	Ingen kompetence	Samlet kompetencedækning (formel kompetence + vurderet kompetence) ¹	Formel kompetence	Vurderet kompetence	Ingen kompetence	Samlet kompetencedækning (formel kompetence + vurderet kompetence) ¹	Formel kompetence	Vurderet kompetence	Ingen kompetence
1. klasse	69%	55%	15%	31%	-	-	-	-	-	-	-	-
2. klasse	70%	56%	15%	30%	-	-	-	-	-	-	-	-
3. klasse ²	78%	63%	16%	22%	-	-	-	-	-	-	-	-
4. klasse ²	86%	72%	14%	14%	-	-	-	-	-	-	-	-
5. klasse	89%	75%	14%	11%	84%	64%	20%	16%	88%	59%	30%	12%
6. klasse	92%	80%	12%	8%	88%	69%	19%	12%	93%	65%	28%	7%
7. klasse	95%	82%	12%	5%	96%	80%	15%	4%	95%	67%	28%	5%
8. klasse	97%	85%	12%	3%	96%	81%	15%	4%	98%	74%	24%	2%
9. klasse	97%	86%	11%	3%	97%	84%	14%	3%	96%	75%	22%	4%
10. klasse	96%	87%	8%	4%	93%	74%	19%	7%	-	-	-	-

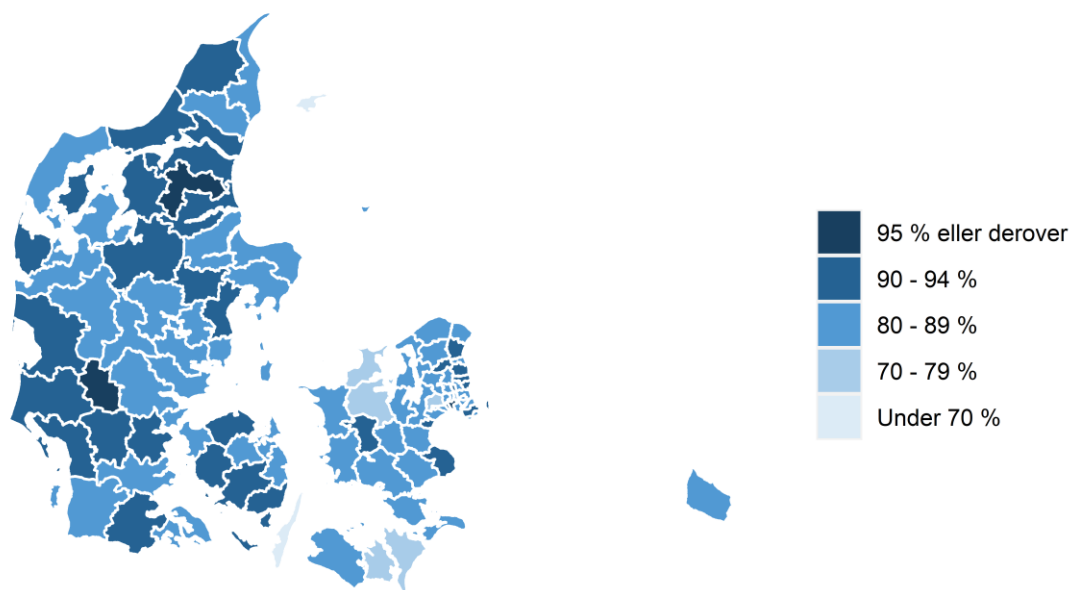
Note, tabel 1: Grundet afrunding summerer kompetencedækningen i tabellen ikke altid nøjagtig til summen af undervisningskompetence og tilsvarende kompetence. 1) Den samlede kompetencedækning måler andelen af undervisningen, der dækkes af lærere med formel eller vurderet kompetence i det fag, de underviser i. 2) På enkelte skoler undervises i tysk allerede i 3. og 4. klasse. Da der er tale om et fåtal er de ikke vist i opgørelsen her. Kilde: Egne beregninger pba. Styrelsen for IT og Lærings (STIL) register for lærernes undervisningskompetencer.

Figur 3: Kommunal samlet kompetencedækning (formel + vurderet kompetence) i folkeskolens fremmedsprogssprog, gennemsnit på tværs af 2017/2018 til og med 2019/2020

Figur 3.1: Gennemsnit på tværs af Engelsk, Fransk og Tysk

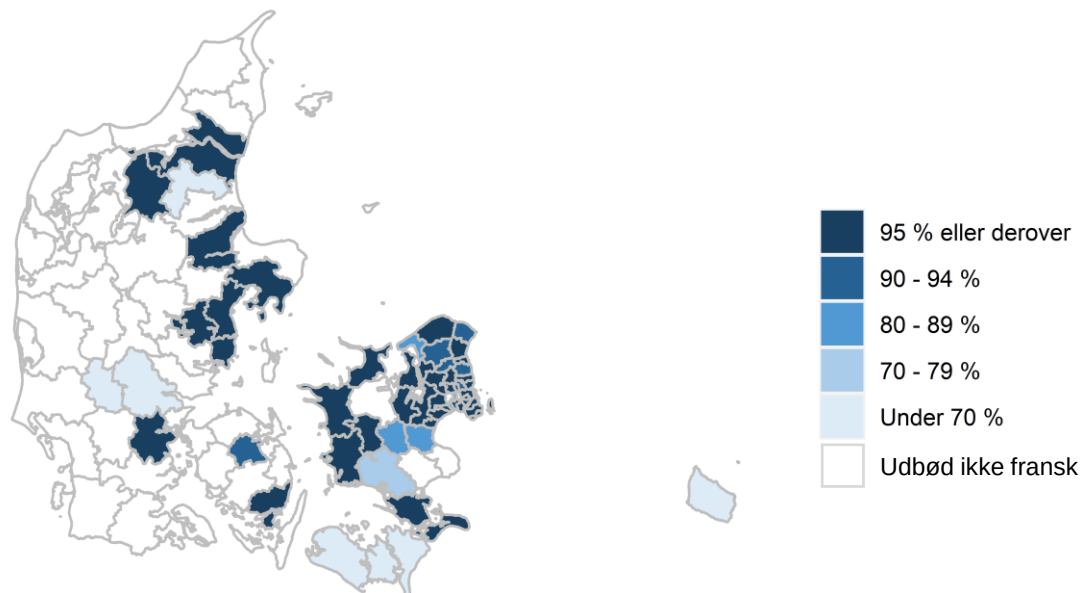
Figur 3.2: Engelsk

Note, figur 3: Den samlede kompetencedækning måler andelen af undervisningen, der dækkes af lærere med formel eller vurderet kompetence i det fag, de underviser i. Skoler skal udbyde tysk og engelsk og kan vælge at udbyde fransk. Kommuner indgår på figur 3.3, hvis de i ét af de tre år har registreret kompetencedækning i fransk. Hvide kommuner på figur 3.3 er de kommuner, hvor ingen skoler jf. det anvendte register udbød fransk. NCFF har påvist fejl i ministeriets tal på udbredelsen af fransk i folkeskolen, herunder at ministeriet overestimerer antallet af folkeskoler, der udbyder fransk med ca. 25 procent. Det er dog ikke muligt at tage dette med i analysen. Kilde: Egne beregninger pba. Styrelsen for IT og Lærings (STIL) register for lærernes undervisningskompetencer.

Figur 3: Kommunal samlet kompetencedækning (formel + vurderet kompetence) i folkeskolens fremmedsprogsfag, gennemsnit på tværs af 2017/2018 til og med 2019/2020

Figur 3.3: Fransk

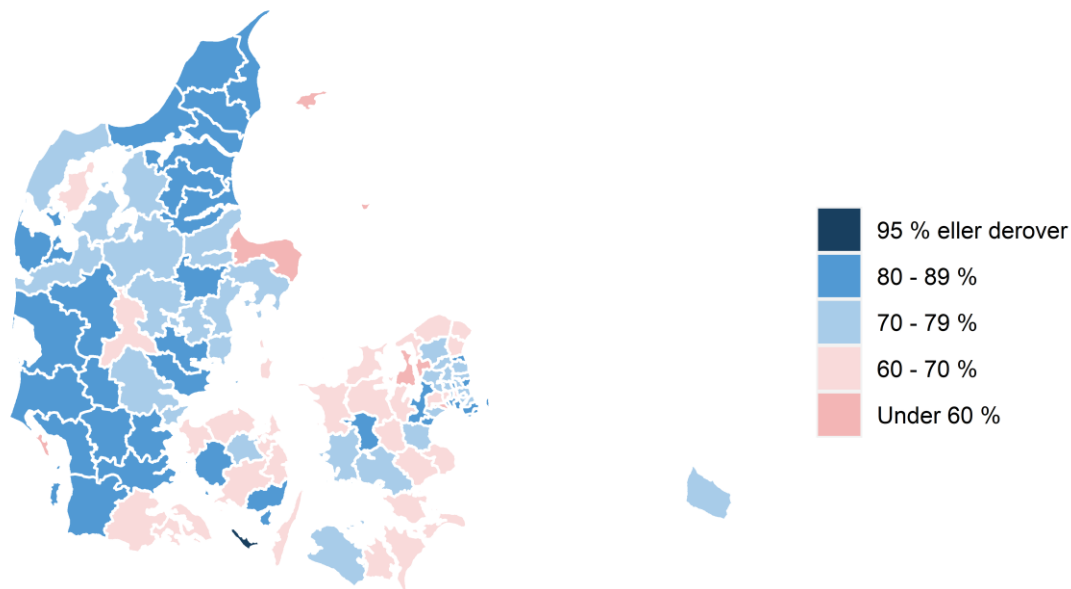
Figur 3.4: Tysk

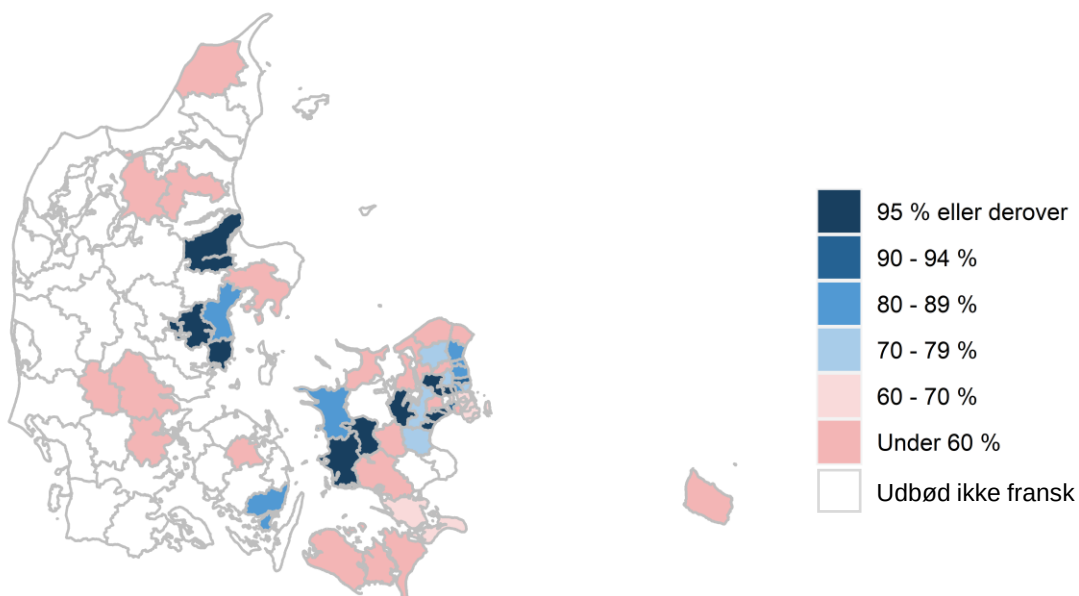
Note, figur 3: Den samlede kompetencedækning måler andelen af undervisningen, der dækkes af lærere med formel eller vurderet kompetence i det fag, de underviser i. Skoler skal udbyde tysk og engelsk og kan vælge at udbyde fransk. Kommuner indgår på figur 3.3, hvis de i ét af de tre år har registreret kompetencedækning i fransk. Hvide kommuner på figur 3.3 er de kommuner, hvor ingen skoler jf. det anvendte register udbød fransk. NCFF har påvist fejl i ministeriets tal på udbredelsen af fransk i folkeskolen, herunder at ministeriet overestimerer antallet af folkeskoler, der udbyder fransk med ca. 25 procent. Det er dog ikke muligt at tage dette med i analysen. Kilde: Egne beregninger pba. Styrelsen for IT og Lærings (STIL) register for lærernes undervisningskompetencer.

Figur 4: Kommunal formel kompetencedækning i folkeskolens fremmedsprogsfag, gennemsnit på tværs af 2017/2018 til og med 2019/2020

Figur 4.1: Engelsk

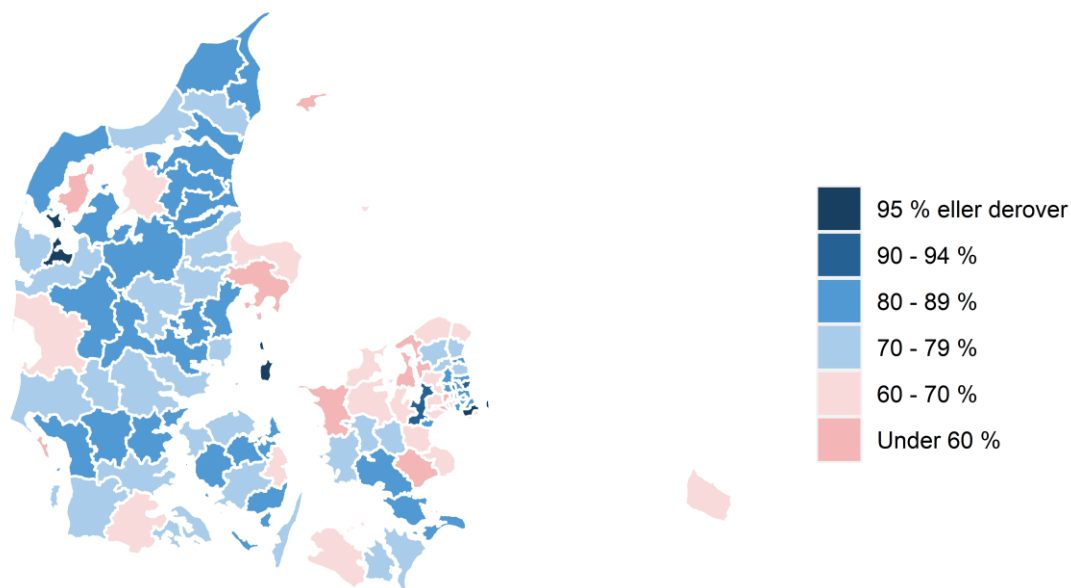
Figur 4.2: Fransk

Note, figur 4: Den formelle kompetencedækning måler andelen af undervisningen, der dækkes af lærere med formel kompetence i det fag, de underviser i. Skoler skal udbyde tysk og engelsk og kan vælge at udbyde fransk. Kommuner indgår på figur 4.2, hvis de i ét af de tre år har registreret kompetencedækning i fransk. Hvide kommuner på figur 4.2 er de kommuner, hvor ingen skoler jf. det anvendte register udbød fransk. NCFE har påvist fejl i ministeriets tal på udbredelsen af fransk i folkeskolen, herunder at ministeriet overestimerer antallet af folkeskoler, der udbyder fransk med ca. 25 procent. Det er dog ikke muligt at tage dette med i analysen. Kilde: Egne beregninger pba. Styrelsen for IT og Lærings (STIL) register for lærernes undervisningskompetencer.

Figur 4: Kommunal formel kompetencedækning i folkeskolens fremmedsprogsfag, gennemsnit på tværs af 2017/2018 til og med 2019/2020

Figur 4.3: Tysk

Note, figur 4: Den formelle kompetencedækning måler andelen af undervisningen, der dækkes af lærere med formel kompetence i det fag, de underviser i. Skoler skal udbyde tysk og engelsk og kan vælge at udbyde fransk. Kommuner indgår på figur 3.3, hvis de i ét af de tre år har registreret kompetencedækning i fransk. Hvide kommuner på figur 4.2 er de kommuner, hvor ingen skoler jf. det anvendte register udbød fransk. NCFE har påvist fejl i ministeriets tal på udbredelsen af fransk i folkeskolen, herunder at ministeriet overestimerer antallet af folkeskoler, der udbyder fransk med ca. 25 procent. Det er dog ikke muligt at tage dette med i analysen. Kilde: Egne beregninger pba. Styrelsen for IT og Lærings (STIL) register for lærernes undervisningskompetencer.

Der er tydelige regionale forskelle på den formelle kompetencedækning: Kommuner i Region Sjælland har lavere dækning i tysk og engelsk

Også på kommunalt niveau kan det give et mere nuanceret billede, hvis man ser isoleret på dækningen ved undervisere med formel kompetence. Figur 4 (4.1 – 4.3) illustrerer derfor hvor stor en andel af timerne i hver kommune, der varetages af lærere med formel kompetence.

Figuren viser, at der er en tydeligere geografisk fordeling af dækningen, når den alene opgøres ved formelt kompetente lærere. Af figur 4.1 og 4.3 fremgår det således, at kommuner i Region Sjælland og de nordligste kommuner i Region Hovedstaden generelt har en lavere formel kompetencedækning i engelsk og tysk end kommunerne i resten af landet. Omvendt dækkes en større andel timer af lærere med formel kompetence i Jylland. Når det kommer til engelskfaget, har de fleste kommuner i Nordjylland samt Syddanmark en formel kompetencedækning på omkring 80-89 procent, hvorimod flere kommuner på Sjælland har en formel kompetencedækning på omkring 60-69 procent. Når vi ser på figur 4.2, ses det, at dækningen i franskfaget ved undervisere med formel kompetence er 69 procent eller lavere i stort set alle udbydende kommuner uden for Nordsjælland og Vestegnen.

2.2 Beskrivelse af fremmedsprogsundervisere

Den aktuelle og fremtidige kompetencedækningssituation i folkeskolens fremmedsprogsfag påvirkes på den ene side af behovet for undervisningstimer og på den anden af hvor mange kvalificerede undervisere, der er til rådighed. I dette afsnit tegner vi derfor et billede af størrelsen på undervisergrupperne i hvert fag. For den fremtidige kompetencedækningssituation er det afgørende hvor mange lærere, der inden for den nærmeste fremtid går på pension eller forlader folkeskolen af andre årsager. Derfor beskriver vi også sprogunderviserne ift. alder, ligesom vi kort perspektiverer til opgørelser af læreres ansættelse uden for folkeskolen foretaget af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd på baggrund af data fra Danmarks Statistik.

Skolerne har erstattet undervisere uden kompetence med undervisere med vurderet kompetence i alle fremmedsprogsfagene

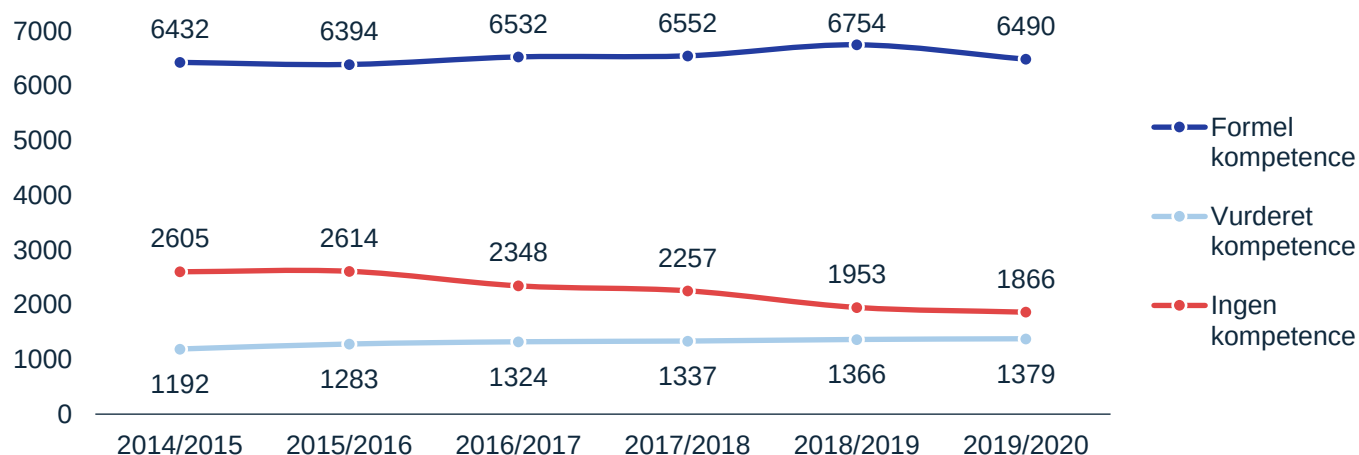
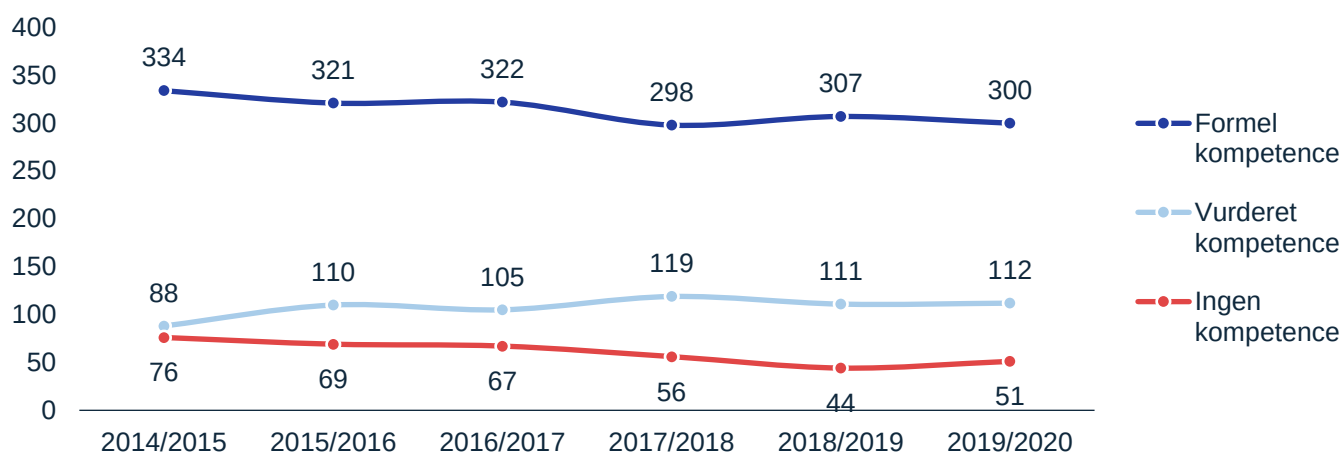
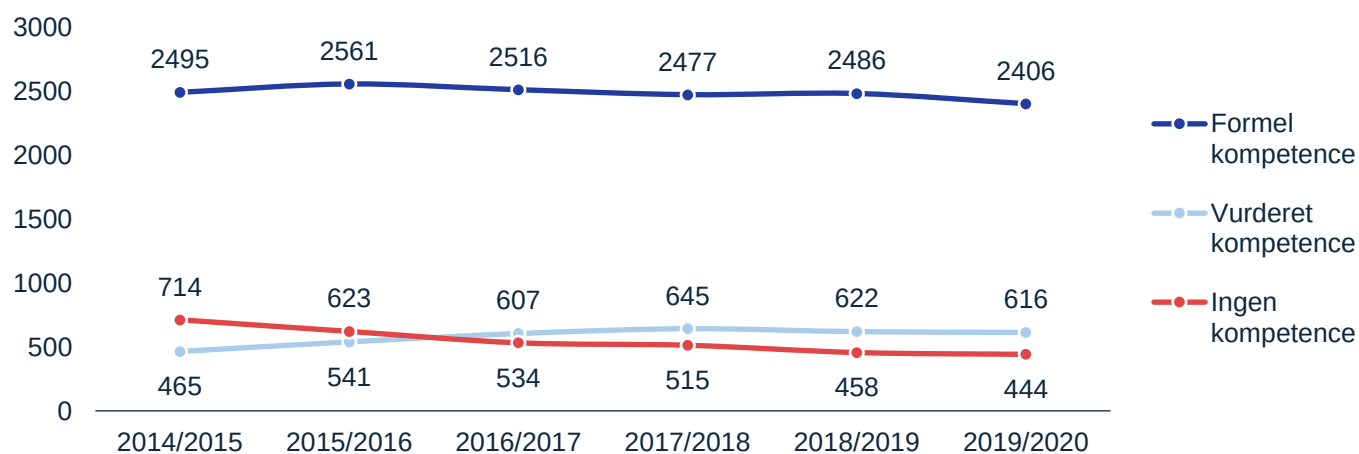
Figur 5 (5.1 – 5.3) viser det samlede antal undervisere i fremmedsprogsfagene. Kun undervisere i normalklasser medtages. Underviserne er opdelt efter om de har formel kompetence, vurderet kompetence eller ingen kompetence.

Med folkeskolereformen, der trådte i kraft i skoleåret 2014/2015, fik eleverne engelsk fra 1. klasse (før 3. klasse) og andet fremmedsprog (tysk og evt. fransk) blev obligatorisk fra 5. og 6. klasse (før 7. klasse). Reformen betød, at der kom flere timer til fremmedsprogsfagene.

Figur 5 viser, at antallet af undervisere med formel kompetence i tysk og engelsk har været tilnærmelsesvist stabilt i perioden efter folkeskolereformen, mens antallet af lærere med formel kompetence i fransk er faldet en smule. I alle fagene er antallet af undervisere uden kompetence faldet betragteligt, mens antallet af undervisere med vurderet kompetence samtidig er vokset.

Omkring halvdelen af skolelederne vurderer, at det i høj eller nogen grad er svært at finde lærere med formel kompetence inden for tysk og fransk

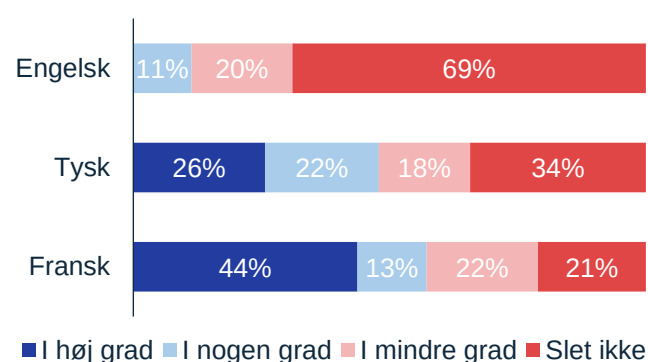
I forbindelse med undersøgelsen har vi gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere (se kapitel 3 for en uddybende forklaring af undersøgelsen). I undersøgelsen blev skolelederne spurgt, i hvilken grad de havde haft svært ved at rekruttere undervisningsfagsuddannede undervisere inden for det sidste år. Resultaterne er vist i figur 6. Figuren viser, at der er stor forskel på de enkelte fremmedsprogsfag. Resultaterne peger på, at skoleledere generelt ikke har svært ved at finde lærere med formel kompetence i engelsk. I figur 6 er det således 69 procent af skolelederne, der slet ikke har haft svært ved at rekruttere undervisere i engelsk det sidste år. Ingen af skolelederne vurderer, at det i høj grad har været svært. I den modsatte ende

Figur 5: Antal undervisere i fremmedsprogsgene fordelt på undervisers kompetence 2013/2014 til 2019/2020
Figur 5.1: Engelsk

Figur 5.2: Fransk

Figur 5.3: Tysk

Note, figur 5: Som undervisere medregnes alt personale i folkeskolens normalklasser, der underviser i det pågældende fag. Data er indsamlet siden 2012/2013, men data dækker først et tilstrækkeligt antal skoler fra 2014/2015. Tallene i opgørelsen her afviger en smule fra Børne- og Undervisningsministeriets officielle opgørelse (se <https://www.ft.dk/samling/20191/almdel/buu/spm/465/svar/1709376/2275203.pdf>). Forskellene skyldes, at nærværende opgørelse ekskluderer specialklasser og anvender en anden tilgang til rens af data for fejlregistreringer. Kilde: Egne beregninger pba. Styrelsen for IT og Lærings (STIL) register for lærernes undervisningskompetencer.

af skalaen findes fransk, hvor 44 procent af skolelederne mener, at de i høj grad har haft svært ved at finde lærere med formel kompetence det sidste år. Selvom variationen er en del højere, så er det ikke desto mindre ca. halvdelen af skolelederne, der har haft svært ved at rekruttere de nødvendige kompetencer til tyskfaget i folkeskolen det sidste år. Når antallet af lærere med vurderet kompetence er steget så bemærkelsesværdigt i fransk, så kan det altså skyldes, at mange skoleledere oplever, at det er svært at finde undervisere med formel kompetence.

Figur 6: I hvilken grad har du indenfor det sidste år haft svært ved at finde undervisningsfagsuddannede lærere indenfor...

Op mod hver fjerde underviser med formel kompetence i fransk og tysk vil nå pensionsalderen indenfor 13 år

Undervisernes aktuelle aldersfordeling har stor betydning for, hvor mange kvalificerede undervisere, der vil være til at dække fremtidens undervisningsbehov i folkeskolen. Medmindre behovet for undervisningstimer falder, så skal der findes nye kompetente hænder, når en lærer går på pension – mest oplagt blandt nyuddannede lærere – ellers vil dækningsgraden falde.

Figur 7 viser aldersfordelingen for lærere med henholdsvis formel kompetence (blå søjler) og vurderet kompetence (røde søjler), der underviste i folkeskolens fremmedsprogsfag i 2019/2020.

Der har blandt professionelle på uddannelsesområdet eksisteret en udbredt fortælling om, at store generationer af fransk- og tysklærere inden for en årrække vil gå på pension. Figur 7 viser, at fransk- og tysklærere med formel kompetence i gennemsnit er ældre end engelsklærere. Hver fjerde underviser med formel kompetence i fransk og tysk er 55 år eller derover, mens 15 procent blandt undervisningskompetente engelskundervisere er 55

år eller ældre. 38 procent af undervisningskompetente engelskundervisere er under 40 år, mens 18 procent af fransk- og 26 procent af tyskundervisere er under 40 år. I 2029/2030 vil 11 procent af den aktuelle arbejdsstyrke med formel kompetence i engelsk have nået pensionsalderen, mens 19 procent i tysk og 20 procent i fransk vil have nået pensionsalderen (ikke vist i figur). Ser vi et årti længere frem, så vil henholdsvis 29, 40, og 45 procent have nået pensionsalderen i engelsk, fransk og tysk. Fastholdes undervisningstimebehovet på det nuværende niveau, så skal en større andel af den undervisningskompetente arbejdsstyrke altså erstattes i fransk og tysk de kommende år, hvis dækningen ved formel kompetence-lærere skal opretholdes. Figuren her viser ikke, om aldersfordelingen udgør en udfordring for kompetencedækningen i fagene. Den problemstilling belyses særskilt i afsnit 2.4.

Mange lærere arbejder udenfor folkeskolen

Ikke alle nyuddannede lærere finder ansættelse i folkeskolen. Nogle bliver folkeskolelærere, men vælger så senere at forlade folkeskolen. Tabel 2 stammer fra en opgørelse udarbejdet af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd på baggrund af data fra Danmarks Statistisk. Tabellen viser læreruddannede i 2017 fordelt efter, hvor længe de har været færdiguddannede, og om de er ansat indenfor/udenfor folkeskolen. Tabellen viser, at omkring 76 procent af helt nyuddannede lærere i 2017 var ansat i folkeskolen. Blandt de lærere, som i 2017 havde mere end 15 års anciennitet var det blot 58 procent, der var ansat i folkeskolen.

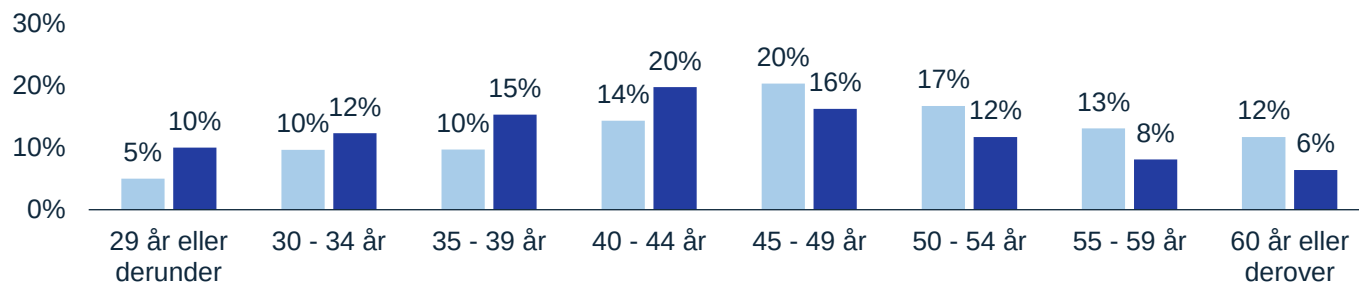
Antallet af lærere, som opnår formel kompetence i tysk, engelsk og fransk er faldet, men har været stabilt i de seneste år

Figur 8 viser antallet af personer, som i perioden fra 2013/2014 til og med 2019/2020 fuldførte en ordinær læreruddannelse, en meritlæreruddannelse eller et enkeltfag med bestået undervisningsfag i fransk, engelsk og tysk, og som dermed opnåede formel kompetence i faget.

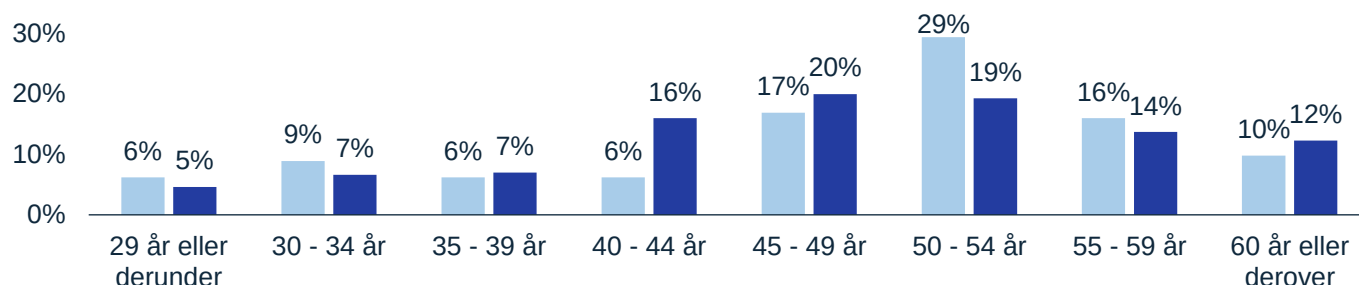
Det fremgår af figuren, at antallet af personer, som årligt opnåede formel kompetence i et fremmedsprogsfag, faldt betragteligt i perioden. Antallet af personer, der opnåede formel kompetence, var således på sit højeste i 2014/2015 for alle tre fremmedsprogsfag. Her blev der uddannet henholdsvis 735 engelsk-, 183 tysk- og 20 fransklærere. Antallet af dimittender med formel

Figur 7: Aldersfordeling for undervisere med formel og vurderet kompetence i folkeskolens fremmedsprogsgang, 2019/2020

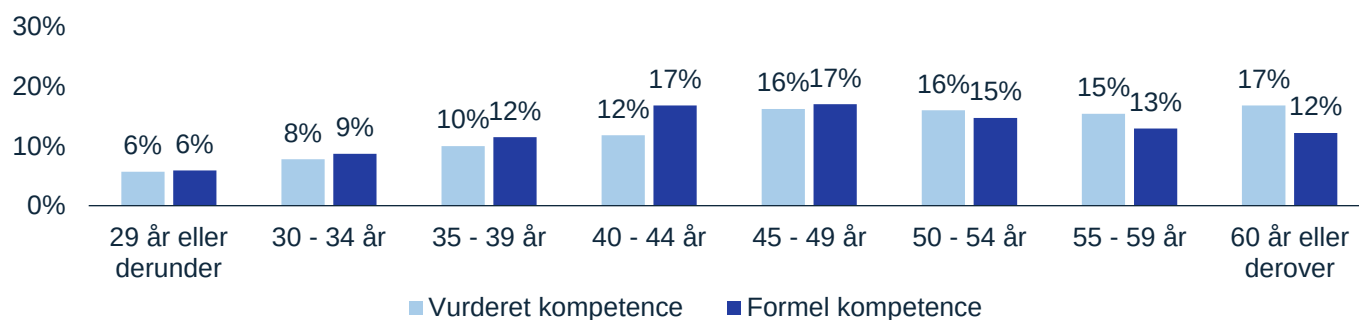
Figur 7.1. Engelsk

Figur 7.2. Fransk

Figur 7.3. Tysk

Tabel 2: Folkeskolelærerruddannedes ansættelsessted fordelt efter hvor længe de har haft deres eksamen, 2017

	<1 år	1-2 år	3-4 år	5-14 år	>15 år	I alt
Folkeskolen	76%	72%	71%	66%	58%	63%
Udenfor folkeskolen	24%	28%	29%	34%	42%	37%

Note, figur 7: Undervisere består af alt personale i folkeskolens normalklasser med undervisning i det pågældende fag. Kilde: Egne beregninger pba. Styrelsen for IT og Lærings (STIL) register for lærernes undervisningskompetencer og Danmarks Statistiks Befolkningsregister (BEF).

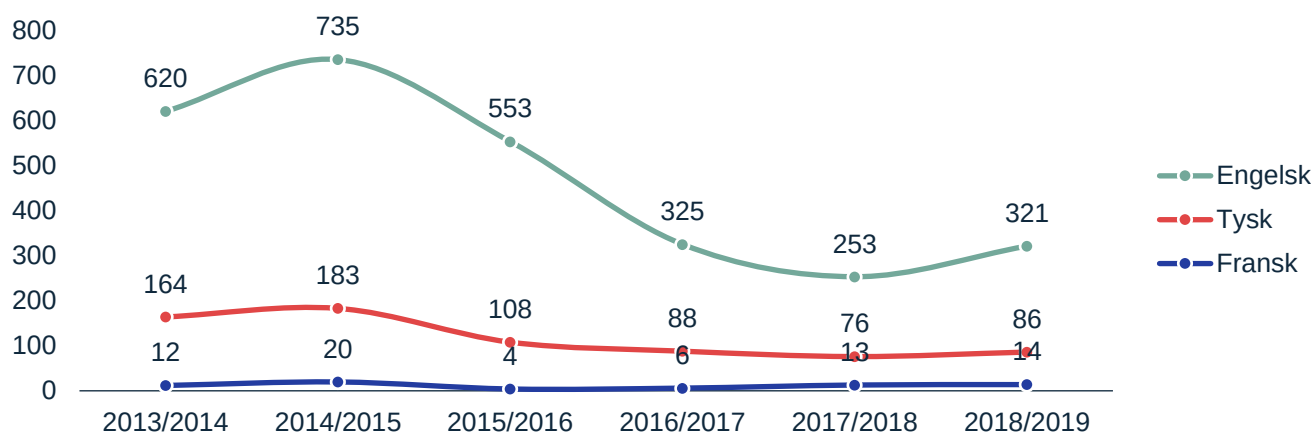
Note, tabel 2: Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2019): 26.500 lærerruddannede uden for folkeskolen.

Kompetence faldt herefter frem mod 2017/2018, hvor færrest nye engelsk- og tysklærere blev uddannet (henholdsvis 253 og 76 dimitterede undervisere). Det svarer til et fald i antallet af dimittender på henholdsvis ca. 66 procent og 58 procent siden 2014/2015. Fra 2017/2018 frem mod 2019/2020 fandt antallet af nyuddannede et tilnærmelsesvist stabilt niveau for alle tre fremmedsprogssprog. Faldet skyldes at færre fremmedsprogslærere uddannes fra den ordinære læreruddannelse som vist i tabel 3.

2.3 Karakteristik af elevgrundlag

Kompetencedækningen påvirkes naturligvis også af, hvor stort behovet for undervisningstimer er i hvert af fremmedsprogssprogene. I dette afsnit præsenteres resultaterne af en statistisk fremskrivning, der viser, hvor stort behovet i folkeskolens tre fremmedsprogssprog vil være frem mod 2039/2040. På lokalt niveau er der meget store forskelle i udvikling, i antallet af børn og unge, og derfor kigger vi også på

Figur 8: Antal personer, der opnår formel kompetence i folkeskolens fremmedsprogssprog og forventes at finde ansættelse i folkeskolen, 2013/2014 –2018/2019

Tabel 3: Antal personer, der opnår formel kompetence i folkeskolens fremmedsprogssprog og forventes at finde ansættelse i folkeskolen fordelt på uddannelsestype, 2013/2014 –2018/2019

Fag	Uddannelsestype	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Engelsk	Ordinær læreruddannelse	620	735	553	296	203	249
Engelsk	Meritlærer	0	0	0	12	22	51
Engelsk	Enkeltfag	0	0	0	17	28	21
Tysk	Ordinær læreruddannelse	164	167	99	52	40	57
Tysk	Meritlærer	-	4	0	6	14	17
Tysk	Enkeltfag	-	12	9	30	22	12
Fransk	Ordinær læreruddannelse	12	11	4	-	8	10
Fransk	Meritlærer	0	-	-	-	-	4
Fransk	Enkeltfag	0	9	0	6	5	-

Note, figur 8 og tabel 3: Celler er blanket af hensyn til Danmarks Statistiks diskretionskriterium. Hvornår kompetencen registreres opnået afhænger af hvordan faget er gennemført. På ordinære- og meritlæreruddannelser registreres kompetencen som opnået det år, hvor uddannelsen gennemføres. For enkeltfag registreres kompetencen som opnået, når undervisningsfaget er bestået. Bemærk, at en person kan fremgå flere gange, hvis vedkommende har bestået flere forskellige undervisningsfag. I opgørelsens første år synes antallet højere, fordi samme person kan indgå to gange i samme fag. Det skyldes, at kompetenceopnåelse måles ved bestået-karakter i kompetencemålsprøver på læreruddannelsen, og disse blev reduceret fra to (mundtlig og skriftlig) til én (samlet) karakter med læreruddannelsesreformen, der trådte i kraft i august 2013. Kilde: Egne beregninger pba. Uddannelses- og Forskningsministeriet (særkørsel af oplysninger fra professionshøjskolerne) samt Danmarks Statistiks Elevregister (KOTRE) og Uddannelseskvalifikationsregister (UDKV).

tværs af kommuner. Fremskrivningen af undervisningstimetallet beror på en række antagelser, som er beskrevet i infoboksen nedenfor. Kort fortalt giver modellen et billede af, hvordan elevtallet i fremtiden vil se ud, hvis intet andet end demografien ændrer sig.

Undervisningstimetallet forventes at falde frem mod 2030, men vil derefter stige igen

Det forventede undervisningstimetal i fremmedsprogsfagene er illustreret i figur 9. Figuren viser, at undervisningstimetallet i alle fag forventes at falde med mere end syv procent i perioden 2020/2021 til og med 2027/2028, hvis fagudbud og timetal fastholdes på samme niveau som nu.

[!] Antagelser bag fremskrivning af undervisningstimetallet i folkeskolens fremmedsprogsfag

I fremskrivningen antager vi, at elevtallet¹ i folkeskolen følger den demografiske udvikling i Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivninger².

Vi antager også, at fagudbuddet på den enkelte skole vil være det samme som i dag samt at elevernes fagvalg vil være som i dag. Det planlagte undervisningstimetal i hvert fag på den enkelte skole antages også at være konstant i fremskrivningsperioden.

¹ Børne og Undervisningsministeriets datavarehus (www.uddannelsesstatistik.dk)

² www.statistikbanken.dk/FRMK121

Herefter forventes timetallet igen at stige frem mod 2039/2040, hvor timetallet i alle fagene vil overstige udgangsniveauet i 2020/2021.

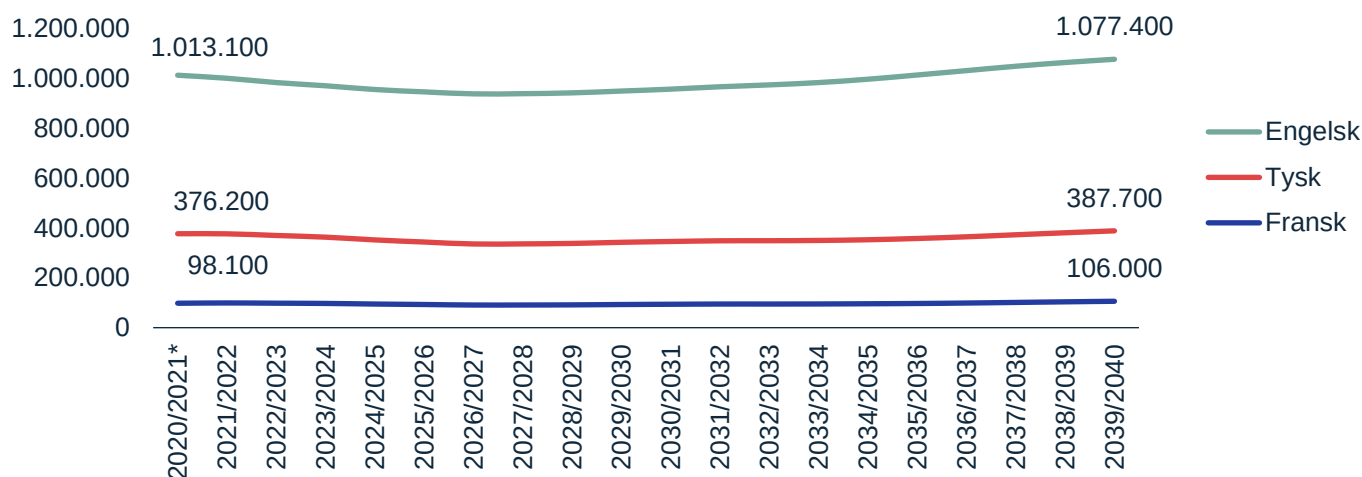
Årsagen til disse udsving er den forventede demografiske udvikling. Danmarks Statistiks befolkningsprognose viser nemlig, at antallet af børn og unge i folkeskolealderen (seks til 16 år) vil falde betragteligt frem mod 2027/2028 og derefter stige.

Timetallet i engelsk forventes at stige med hele 64.300 timer frem mod 2039/2040.

Undervisningsbehovet i fransk forventes at stige med 7.900 timer frem mod 2039/2040, hvilket svarer til en stigning på ca. otte procent. Det er knapt to procentpoint mere end udviklingen i engelsk, hvor timetallet forventes at stige med ca. seks procent. Undervisningstimetallet i tysk forventes at udvikle sig lidt mere beskedent med en stigning på knap tre procent frem mod 2039/2040, svarende til 11.400 timer. Når fremskrivningen viser en større stigning i behovet for fransk end de andre fag, så skyldes det, at antallet af børn i folkeskolealderen ifølge Danmarks Statistiks prognoser vil vokse særligt meget i Hovedstadsområdet. Her ligger størstedelen af de franskudbydende skoler nemlig i dag (se næste underafsnit for en uddybende forklaring).

Det kan bidrage til forståelsen af tallenes omfang, hvis man omregner fra antal timer til antal lærere. I skoleåret 2019/2020 varetog lærere med formel kompetence i gennemsnit et vejledende undervisningstimetal på henholdsvis 172 timer i engelsk, 218 timer i fransk og 231 timer i tysk. Skal det stigende undervisningstimetal dækkes af

Figur 9: Fremskrevet undervisningstimetal i folkeskolens fremmedsprogsfag

Note, figur 9: *Faktiske tal. Tallene er afrundet til nærmeste hele hundrede. Figuren angiver det samlede planlagte timetal i faget, og afspejler skolernes planlægning i starten af skoleåret. Se infoboksen ovenfor for en beskrivelse af modelantagelser. Kilde: Egne beregninger pba. Børne- og Undervisningsministeriets datavarehus (www.uddannelsesstatistik.dk) og Danmarks Statistiks Befolkningsfremskrivning (FRKM121).

lærere med formel kompetence, så vil det altså kræve yderligere 370 engelsk-, 35 fransk- og 48 tysklærere at dække det stigende undervisningstimetal – under antagelse af at en lærer i 2039/2040 løfter samme gennemsnitlige undervisningstimetal i fagene som i dag.

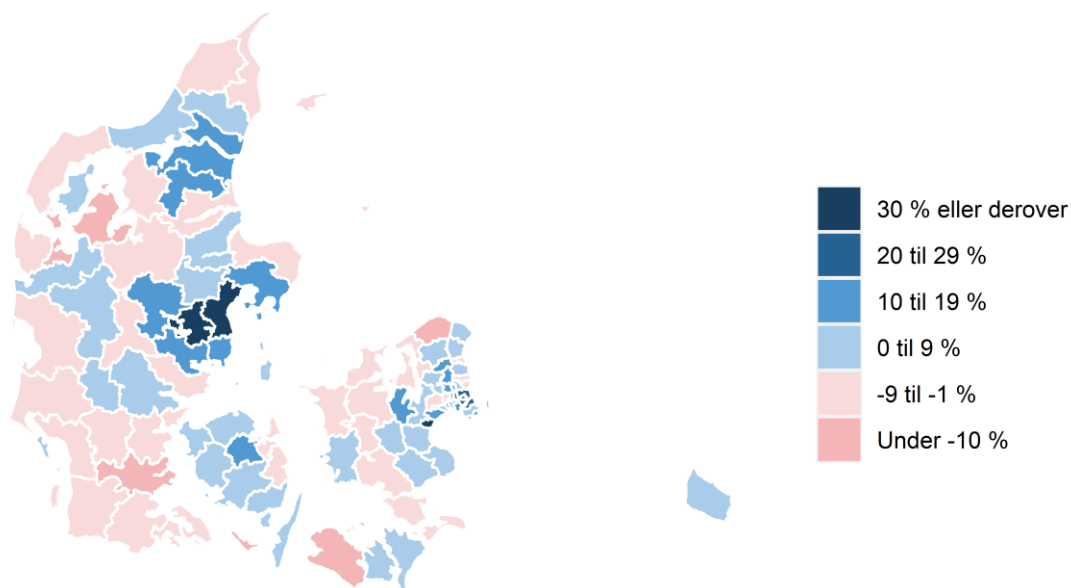
Store forskelle i forventet kommunalt undervisningstimetal

Ifølge Danmarks Statistiks befolkningsprognose vil antallet af børn og unge i folkeskolealderen udvikle sig meget forskelligt på tværs af kommunegrænser frem mod 2039/2040. Mere specifikt, så forventes antallet af børn i folkeskolealderen at vokse særligt meget i kommunerne omkring universitetsbyerne (Aarhus, Aalborg, Odense, København og Roskilde). Anderledes ser det ud i mange kommuner i Sønderjylland og Vestsjælland, hvor tilbagegang i antallet af børn i folkeskolealderen kan forventes.

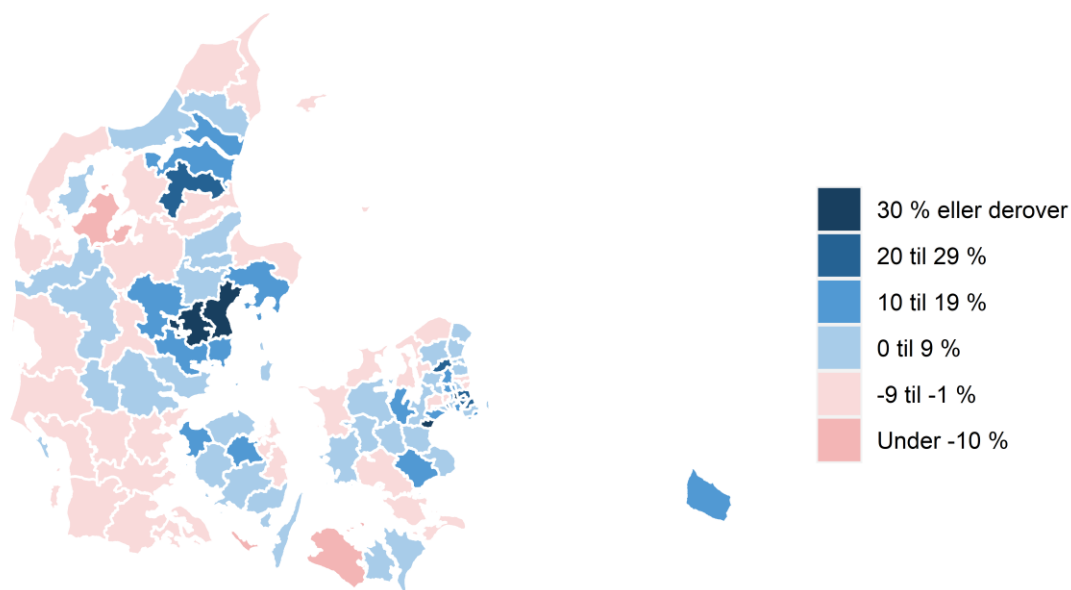
Figur 10 viser den forventede procentvise kommunale udvikling i undervisningstimetallet i de tre fag under ét (10.1) og for hvert af fagene for sig (10.2-10.4) fra 2020/2021 til 2039/2040. Figur 10.1 viser, at mens det samlede undervisningstimetal i fremmedsprogsfagene forventes at stige med mere end 30 procent i nogle kommuner, så er der andre kommuner, hvor timetallet vil falde fald mere end 10 procent. Sidstnævnte gælder især kommuner såsom Lolland, Haderslev og Skive. Derimod forventes undervisningstimetallet især at stige i Aarhus og Skanderborg kommune, som står til at opleve en stigning i timetal på mere end 30 procent. Der er et meget tydeligt generelt mønster i udviklingen: Undervisningstimetallet i kommuner tæt på de store universitetsbyer forventes at stige, mens man i landkommunerne kan forvente et lavere fremtidigt behov for fremmedsprogsundervisning. Udviklingen drives af en fortsat urbaniseringstendens, hvor unge børnefamilier forventes at bosætte sig i by- frem for landkommuner.

Figur 10: Fremskrevet procentuel udvikling i kommunale undervisningstimetal i folkeskolens fremmedsprogsfag fra 2020/2021 til 2039/2040

Figur 10.1: Gennemsnit på tværs af Engelsk, Fransk og Tysk

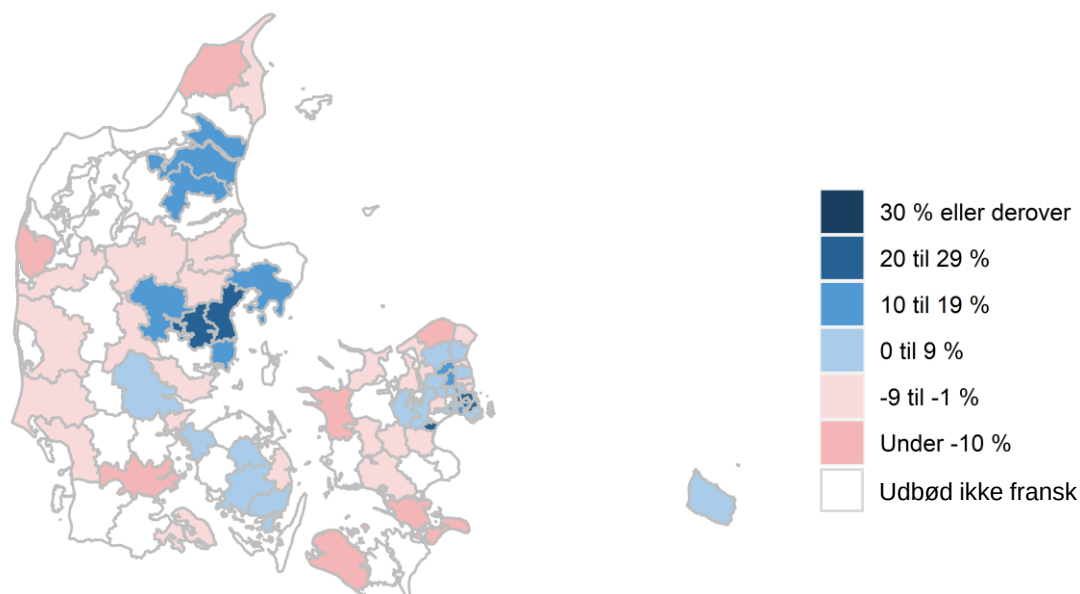
Figur 10.2: Engelsk

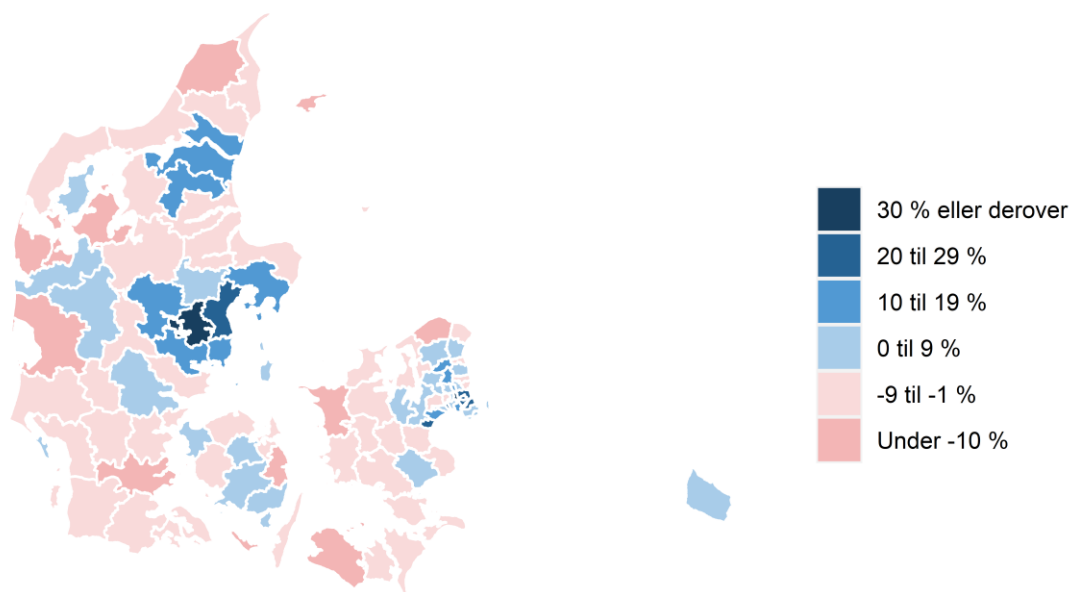
Note, figur 10: Skoler skal udbyde tysk og engelsk og kan vælge at udbyde fransk. Kommuner indgår på figur 10.3, hvis de i 2020/2021 har registreret planlagte timer i fransk. Hvide kommuner på figur 10.3 er de kommuner, hvor ingen skoler jf. det anvendte register udbød fransk. NCFE har påvist fejl i ministeriets tal på udbredelsen af fransk i folkeskolen, herunder at ministeriet overestimerer antallet af folkeskoler, der udbyder fransk med ca. 25 procent. Det er dog ikke muligt at tage dette med i analysen. Se infoboksen på s. 22 for en beskrivelse af modelantagelser. Kilde: Egne beregninger p.b. Børne- og Undervisningsministeriets datavarehus (www.uddannelsesstatistik.dk) og Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivning (FRKM121).

Figur 10: Fremskrevet procentuel udvikling i kommunale undervisningstimetal i folkeskolens fremmedsprogsfag fra 2020/2021 til 2039/2040

Figur 10.3: Fransk

Figur 10.4: Tysk

Note, figur 10: Skoler skal udbyde tysk og engelsk og kan vælge at udbyde fransk. Kommuner indgår på figur 10.3, hvis de i 2020/2021 har registreret planlagte timer i fransk. Hvide kommuner på figur 10.3 er de kommuner, hvor ingen skoler jf. det anvendte register udbød fransk. NCFE har påvist fejl i ministeriets tal på udbredelsen af fransk i folkeskolen, herunder at ministeriet overestimerer antallet af folkeskoler, der udbyder fransk med ca. 25 procent. Det er dog ikke muligt at tage dette med i analysen. Se infoboksen på s. 22 for en beskrivelse af modelantagelser. Kilde: Egne beregninger p.b. Børne- og Undervisningsministeriets datavarehus (www.uddannelsesstatistik.dk) og Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivning (FRKM121).

2.4 Udbud og efterspørgsel efter sprog lærerkompetencer i fremtiden

I dette afsnit gives en samlet vurdering af hvor mange lærere med formel kompetence i fremmedsprogsgene, der forventes at være til rådighed for folkeskolen frem til 2039/2040. Vi tegner også et billede af, hvordan antallet af lærere (udbud) og undervisningstimebehovet (efterspørgsel) vil påvirke den samlede andel af undervisningstimer, der kan dækkes af lærere med formel kompetence.

Det samlede antal formelt kompetente lærere forventes at stige i engelsk og fransk, men at falde i tysk

Figur 11 viser den forventede udvikling i antallet af lærere med formel kompetence i fremmedsprogsgene fra 2019/2020 frem til 2039/2040. Fremskrivningen beror på en række antagelser, som er beskrevet i infoboksen på næste side. Kort fortalt, så giver modellen et billede af, hvordan antallet af undervisere i folkeskolen vil udvikle sig givet den forventede demografiske udvikling, hvis søgning til og fuldførelse fra læreruddannelsen, andelen som finder ansættelse i folkeskolen og

andelen som forlader folkeskolen (fx grundet pensionering) holdes på samme niveau som i dag.

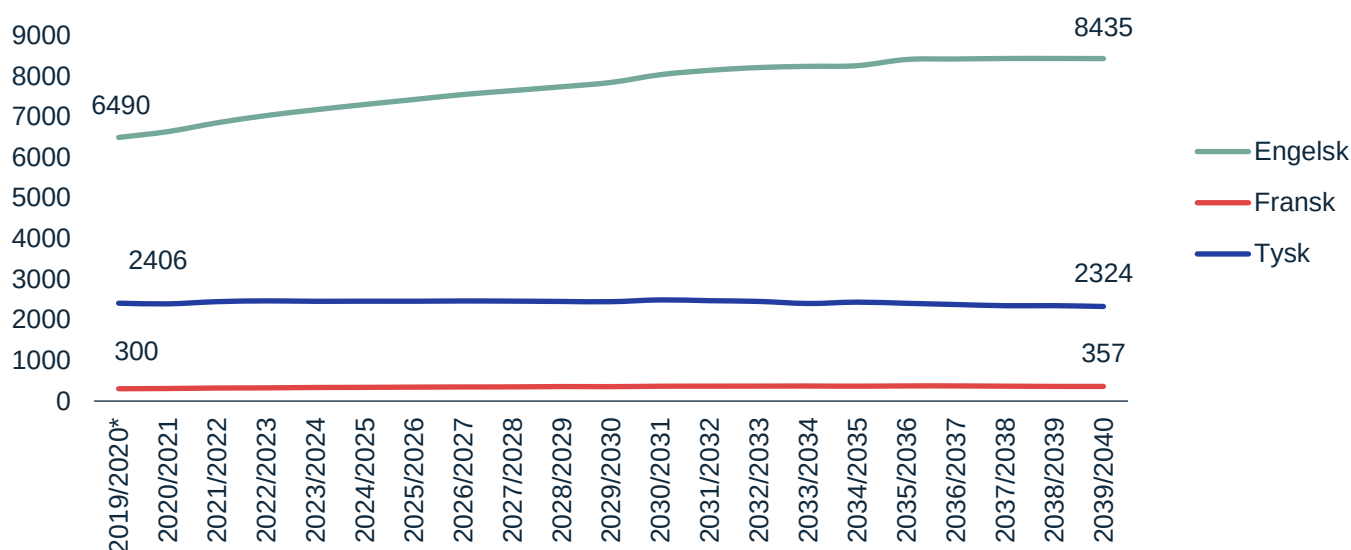
Som det fremgår af figuren, så forventes antallet af engelskundervisere med formel kompetence at stige fra 6.490 undervisere i 2019/2020 til 8.435 i 2039/2040. Det svarer til en stigning på ca. 30 procent i perioden. Antallet af undervisere i fransk forventes også at stige frem mod 2039/2040. Med en stigning på ca. 19 procent, forventes antallet af undervisere med formel kompetence i fransk at vokse fra 300 undervisere i 2019/2020 til 357 i 2039/2040.

Stigningen i antallet af engelsk og franskundervisere kan primært tilskrives, at der uddannes tilstrækkeligt med engelsk- og franskundervisere til at kompensere for dem, der forlader folkeskolen grundet pension, bortgang eller overgang til anden uddannelse. I perioden forventes i gennemsnit 317 og 17 at opnå formel kompetence i engelsk og fransk per år. Til sammenligning forventes i gennemsnit 114 engelsk- og 8 franskundervisere, at runde 67 år hvert år i perioden.

Antallet af undervisere i tysk forventes at falde frem mod 2039/2040

I modsætning til de to andre fremmedsprogsgag, så forventes antallet af undervisere med formel kompetence i tysk at falde fra 2406 undervisere i

Figur 11: Fremskrevet antal undervisere i folkeskolen med formel kompetence i folkeskolens fremmedsprogsgag 2019/2020 – 2039/2040

Note, figur 11: *Faktiske tal. Se infoboksen på s. 27 for en beskrivelse af modelantagelser. Kilde: Egne beregninger pba. Uddannelses- og Forskningsministeriet (særkørsel af oplysninger fra professionshøjskolerne), Styrelsen for IT og Lærings (STIL) register for lærernes undervisningskompetencer, Danmarks Statistiks registre (BEF, DOD, FRKM121, INDVAN, KOTRE, UDKV, UDVAN), fraværstatistik fra Kommunerne og Regionernes Løndatakontor (KRL) og AE på baggrund af Danmarks Statistik (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2019): 26.500 læreruddannede uden for folkeskolen).

[!] Antagelser bag fremskrivning af antallet af ansatte lærere med formel kompetence i folkeskolens fremmedsprogsfag

Modellen tager udgangspunkt i den aktuelle bestand af ansatte lærere med formel kompetence. Modellen fremskriver bestanden i 2021 ved at lægge nye lærere til bestanden (tilgang) og trække lærere, som forlader folkeskolen fra (afgang). Den forudsagte bestand i 2021 udgør derpå en opdateret bestand, som igen kan fremskrives til 2022 via den forventede tilgang og afgang i 2021. På denne måde fremskrives modellen til 2040.

Tilgang. Hvert fremskrivningsår tilføres nyuddannede lærere til bestanden. For at fremskrive tilgangen af lærere antager vi, at andelen af borgere indenfor en given aldersgruppe, der søger den ordinære læreruddannelse, meritlæreruddannelse og enkeltfag i fremtiden vil være den samme som i dag. Vi antager, at fuldførelsesprocenten på uddannelserne, vil være den samme som i dag. Slutteligt antager vi, at linjefagsvalget blandt fuldførte vil være det samme som i dag. I modellen påvirkes søgning og fuldførelse således alene af den forventede demografiske udvikling i befolkningen¹. Hvis antallet af unge stiger, så vil søgningen til læreruddannelsen også stige. Fire år senere (læreruddannelsens varighed) vil antallet af fuldførte følge trop.

Afgang. Hvert år forlader nogle lærere også bestanden. Der tages højde for at undervisere går på barsel², finder beskæftigelse udenfor folkeskolen³, tager en anden uddannelse⁴, lader sig pensionere⁵, går bort⁶ samt at nogle ind/udvander⁷. Det antages, at lærere i den aktuelle bestand ikke overgår til ansættelse udenfor folkeskolen i fremskrivningsperioden. Sidstnævnte antagelse bevirker, at fremskrivningen skal ses givende et optimistisk estimat af bestandens størrelse.

Fremskrivningen gennemføres også på *regionalt niveau*. Som udgangspunkt er antagelserne de samme med den vigtige tilføjelse, at det antages, at nyuddannede lærere alene finder job inden for den region, som de har bopæl i på uddannelsestidspunktet.

¹ Den demografiske udvikling antages at følge Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivning (www.statistikbanken.dk/FRKM121).

² Andelen af lærere på barsel antages at følge den gennemsnitlige alders- og kønsopdelte fraværprocent pga. adoptionsorlov, barselorlov og nedsat tjeneste pga. graviditetsgener. Fraværprocenten opgøres gennem fraværstatistikken fra Kommunerne og Regionernes Løndatakontor (KRL) beregnet pba. dagsvæk 2018 – 2020. Statistikken er så vidt muligt afgrænset til folkeskoleundervisere (børnehaveklasseledere, grundløn, Børnehaveklasseledere, komb.løn, Børnehaveklasseledere, personlig ordning, Lærere, grundløn, Lærere, komb.løn, Lærere, personlig ordning, Timelønnede lærere). Statistikken er ekskl. elever men inklusive personer i fleksjob og ekstraordinær ansættelse.

³ Vi antager, at andelen af nyuddannede, som finder ansættelse udenfor folkeskolen, vil være den samme som i 2017 i hele fremskrivningsperioden. Der tages højde for antal år efter endt uddannelse, men ikke køn, alder eller geografi. Der tages heller ikke højde for ændringer i udbud/efterspørgsel efter lærere på det private/kommunale arbejdsmarked eller på friskoler. Antagelsen er altså, at den samme andel lærere på landsplan - uanset det nominelle antal - hvert år finder ansættelse udenfor folkeskolen. Andelen, som finder ansættelse udenfor folkeskolen er opgjort af AE på baggrund af Danmarks Statistik (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2019): 26.500 læreruddannede uden for folkeskolen).

⁴ Vi antager, at andelen af nyuddannede, der overgår til anden uddannelse, svarer til den køns- og aldersopdelte gennemsnitlige overgang til anden uddannelse 21 måneder efter endt uddannelse på landsplan i perioden 2015 - 2017 for personer, der har gennemført en pædagogisk MVU.

⁵ Undviserne antages at gå på pension, når de når folkepensionsalderen. Der tages højde for at pensionsalderen afhænger af fødselsår. Folkepensionsalderen antages at følge den aktuelt skønnede folkepensionsalder jf. [Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering](#).

⁶ Dødsraten for undviserne er beregnet som den gennemsnitlige dødsrate i perioden 2016 - 2018 for hvert køn i hver aldersgruppe for hele den danske befolkning (www.statistikbanken.dk/DOD).

⁷ Ind-/udvandring for undviserne er beregnet som den gennemsnitlige nettovandring (indvandring - udvandring) i perioden 2016 - 2018 for hvert køn i hver aldersgruppe beregnet som procent af alle personer med dansk statsborgerskab (www.statistikbanken.dk/INDVAN og www.statistikbanken.dk/UDVAN).

2019/2020 til 2324 undervisere i 2039/2040. Det svarer til et forventet fald på ca. tre procent af lærerbestanden. Fremskrivningen viser altså, at tyskfaget vil have færre undervisere med formel kompetence i 2039/2040. Det skyldes, at der på nuværende tidspunkt uddannes for få tysklærere til at kompensere for de undervisere, der de kommende år vil gå på pension. I perioden forventes i gennemsnit 82 undervisere at opnå formel kompetence i tysk pr år. Til sammenligning forventes i gennemsnit 60 tyskundervisere med kompetence, at runde 67 år hvert år i perioden. Når der samtidig tages højde for at mange uddannede folkeskolelærere videreuddanner sig eller finder ansættelse udenfor folkeskolen, så er uddannelsesantallet altså ikke tilstrækkeligt til at opretholde bestanden på samme niveau.

Andelen af undervisning dækket af lærere med formel kompetence i tysk forventes at falde med 9 procentpoint frem mod 2039/2040

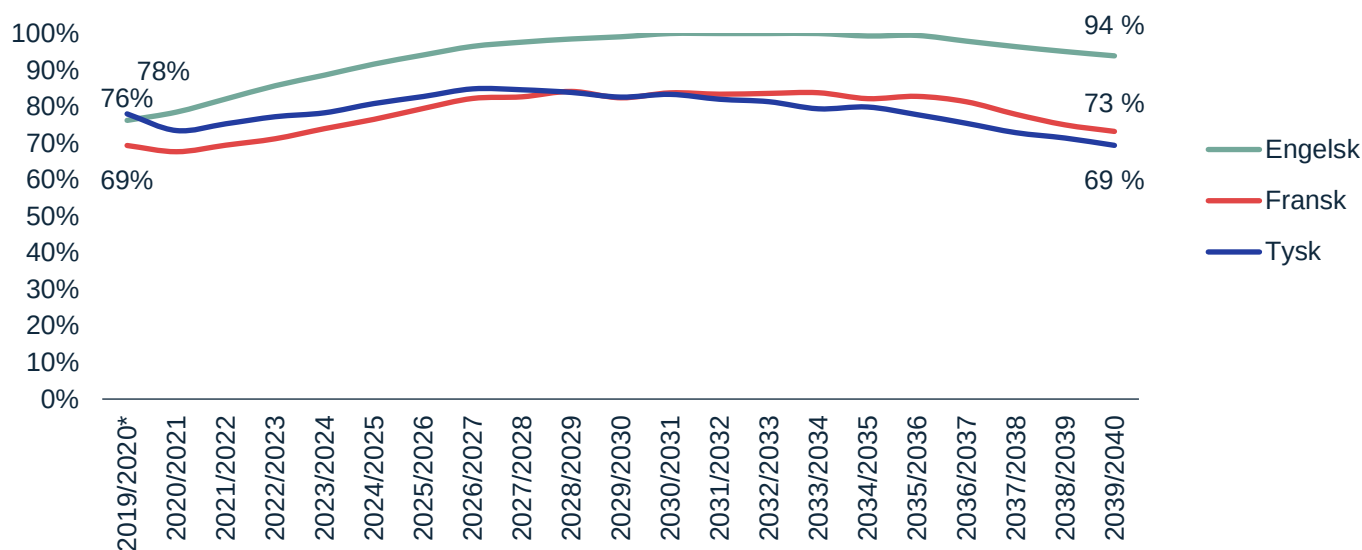
Figur 12 illustrerer hvor stor en andel af undervisningstimerne i fremmedsprogfagene, der - givet fremskrivningen af lærerbestanden og undervisningstimebehovet - forventes at kunne dækkes

af undervisere med formel kompetence. Med et forventet faldende undervisningstimebehov (se afsnit 2.3) og voksende lærerbestand er det ikke overraskende, at andelen af undervisningstimer i fransk og engelsk, der dækkes af undervisere med formel kompetence forventes at stige frem mod 2039/2040.

I tyskfaget er det forventede fald i timebehovet tilstrækkeligt til at sikre, at også dækningen her vil stige på trods af at lærerbestanden skrumper. I 2026/2027 forventes den demografiske udvikling at vende og elevtallet på skolerne vil stige igen. Dækningsgraden vil derefter falde frem mod 2039/2040.

I engelsk sikrer den markante stigning i antallet af undervisere, at dækningsgraden ved undervisere med formel kompetence vil være 16 procentpoint større i 2039/2040 end i 2019/2020. I fransk, hvor bestanden vokser mere beskedent, slutter kompetencedækningen på omtrent samme niveau som i udgangsåret. I tysk forventes det stigende elevtal i kombination med en lærerbestand, der skrumper at resultere i en kompetencedækning, der i 2039/2040 er på blot 69 procent. Det er ni procentpoint lavere end i 2019/2020.

Figur 12: Fremskrevet formel kompetencedækning i folkeskolens fremmedsprogfag 2019/2020 – 2039/2040

Note, figur 12: *Faktiske tal. Se infoboksen på s. 22 og 27 for en beskrivelse af modelantagelser. Kilde: Egne beregninger pba. Uddannelses- og Forskningsministeriet (særkørsel af oplysninger fra professionshøjskolerne), Styrelsen for IT og Lærings (STIL) register for lærernes undervisningskompetencer, Danmarks Statistiks registre (BEF, DOD, FRKM121, INDVAN, KOTRE, UDKV, UDVAN), fraværsstatistik fra Kommunerne og Regionernes Løndatakontor (KRL) og AE på baggrund af Danmarks Statistik (Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2019): 26.500 læreruddannede uden for folkeskolen).

Nogle regioner forventes at opleve et stort fald i kompetencedækning frem mod 2039/2040

Hvor nogle regioner forventes at holde niveauet for eller ligefrem opleve stigende dækningsgrad, så viser fremskrivningen, at enkelte regioner vil opleve relativt store fald i andelen af undervisningstimer dækket af undervisere med formel kompetence. Tabel 4 viser andelen af dækkede undervisningstimer fordelt på regioner, fag og år. Antagelserne bag fremskrivningen er de samme som tidligere med den tilføjelse, at det her antages, at nyuddannede lærere bliver i den region, hvor de uddannes.

Grønne tal markerer år, hvor kompetencedækningen forventes at være større end i 2019/2020. Omvendt markerer røde tal de år, hvor dækningen forventes at være lavere. Af tabellen fremgår det eksempelvis, at Region Midtjylland vil kunne dække alle undervisningstimerne i engelsk med undervisere med

formel kompetence i 2039/2040. Region Sjælland forventes at have 95 procent af undervisningstimerne i fransk dækket af undervisere med formel kompetence frem mod 2039/2040, hvilket er hele 24 procentpoint mere end i 2019/2020. I skarp kontrast hertil forventes Region Midtjylland at opleve et fald i kompetencedækningen i fransk på 34 procentpoint frem mod 2039/2040, hvor blot 49 procent af undervisningstimerne i fransk vil være dækket af undervisere med formel kompetence. Region Nordjyllands formelle kompetencedækning forventes at falde 27 procentpoint i tysk frem mod 2039/2040, hvor kun halvdelen af undervisningstimerne forventes at blive dækket af undervisere med formel kompetence. Region Sjælland forventes også at opleve faldende formel kompetencedækning i tysk. I begge tilfælde skyldes faldet, at der uddannes for få nye lærere i regionerne sammenlignet med, hvor mange der afgår grundet pension mv.

Tabel 4: Fremskrevet regional formel kompetencedækning i folkeskolens fremmedsprogfag 2019/2020 – 2039/2040

Region	Fag	2019/2020*	2024/2025	2029/2030	2034/2035	2039/2040
Hovedstaden	Engelsk	76%	94%	100%	100%	100%
	Fransk	70%	78%	86%	87%	81%
	Tysk	77%	79%	84%	81%	75%
Midtjylland	Engelsk	76%	94%	100%	100%	100%
	Fransk	80%	92%	90%	83%	49%
	Tysk	78%	84%	90%	90%	81%
Nordjylland	Engelsk	81%	93%	94%	90%	82%
	Fransk	NA	NA	NA	NA	NA
	Tysk	80%	78%	74%	63%	51%
Sjælland	Engelsk	73%	90%	97%	96%	90%
	Fransk	67%	98%	100%	100%	95%
	Tysk	73%	78%	74%	68%	58%
Syddanmark	Engelsk	78%	92%	96%	93%	85%
	Fransk	NA	NA	NA	NA	NA
	Tysk	79%	82%	83%	78%	67%

Note, tabel 4: *Faktiske tal. Grønne tal markerer år, hvor undervisningskompetencedækningen forventes at være højere end i udgangsåret (2019/2020). Røde tal markerer år, hvor dækningen forventes at være lavere. Kilde: Egne beregninger pba. Uddannelses- og Forskningsministeriet (særkørsel af oplysninger fra professionshøjskolerne, Børne- og Undervisningsministeriets datavarehus (www.uddannelsesstatistik.dk) samt Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivning (FRKM121), elevregister (KOTRE) og uddannelses kvalifikationsregister (UDKV).

Kapitel 3

Indholdet i vurderinger af undervisningskompetencer i folkeskolens fremmedsprogsfag

Det er den enkelte skoleledelse, der skal foretage en vurdering af, om lærere uden formel kompetence har kompetencer svarende til formel kompetence i de fag, de underviser i. Men hvilke kriterier anvender skoleledelsen, når den skal beslutte, om en læres kompetencer svarer til formel kompetence? Og hvilke praksisser findes ude på skolerne for brug af undervisere med vurderet kompetence i fremmedsprogsfagene? Det belyser vi i dette kapitel med afsæt i en undersøgelse med 71 skoleledere og dybdeinterviews med 10 skoleledere.

3.1 Tildeling af tilsvarende kompetence

Som vi også viste i undersøgelsens kapitel 2 er undervisere med vurderet kompetence i fremmedsprogsfagene udbredte i folkeskolen. Og det mønster går igen i spørgeskemaundersøgelsen. 48 procent af skolelederne i undersøgelsen har inden for det seneste år bedt en underviser, de vurderede havde vurderet kompetence, om at undervise i et fremmedsprogsfag. Figur 13 viser, at flest skoleledere bad underviseren undervise i engelsk eller tysk. Kun 6 procent af skolelederne bad underviseren om at undervise i fransk. Den lave andel skal naturligvis ses i lyset af, at fransk kun udbydes på en mindre del (25 procent) af skolerne i undersøgelsen.

Undervisere med vurderet kompetence underviser især på mellemtrinnet eller i indskoling. Figur 15 viser, at det gør sig gældende i 74 procent af de tilfælde, hvor skolelederen bad en underviser med vurderet kompetence om at undervise i et fremmedsprog.

Der er en udtalt tendens til at undervisere med vurderet kompetence sættes til at undervise begyndere (se figur 15). I tysk er det helt overvejende mellemtrinnet (tysk udbydes fra 5. klasse), mens det i engelsk overvejende er indskoling (engelsk udbydes fra 1. klasse). En skoleleder forklarer her, hvorfor undervisere med vurderet kompetence oftere underviser i engelsk i indskoling og mellemtrinnet og sjældnere i udskoling:

"Vi fylder mest huller i engelsk. I tysk og fransk skal du have kompetencerne og kunne tale sproget. Engelsk kan du mere sige, at mangler vi lige at få dækket engelsk i 2. klasse, så har vi måske en lærer, der kan dække ind, som også har prøvet at undervise i faget før. Og ellers flytter vi rundt på folk. Vi sætter ikke nogen på helt uden færdigheder. Og vi kigger selvsagt også på klassetrin – der er forskel. Du skal være dygtig uanset hvad, men det er sværere at have elever til afgangsprøver i 9. klasse end med elever i 5. klasse, der er ved at få en forståelse for sproget."

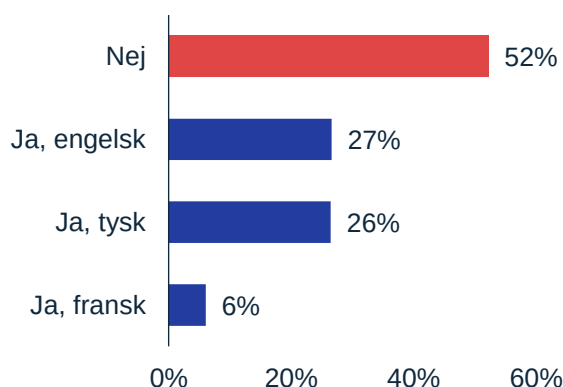
Resultaterne tyder altså på, at skoleledere har en tendens til at sætte de fagligt dårligste undervisere til at undervise begyndere.

En anden skoleleder adresserer, hvorfor han foretrækker at lade engelsklærere med vurderet kompetence undervise på mellemtrinnet. Han peger på, at det til tider kan være nødvendigt at gå på kompromis, og at de hellere gør dette på mellemtrinnet end i ind- eller udskoling.

Det er vigtigt i indskoling, at eleverne får en god start på faget, og samtidig væsentligt, at de i udskoling bliver klædt godt på til eksaminer:

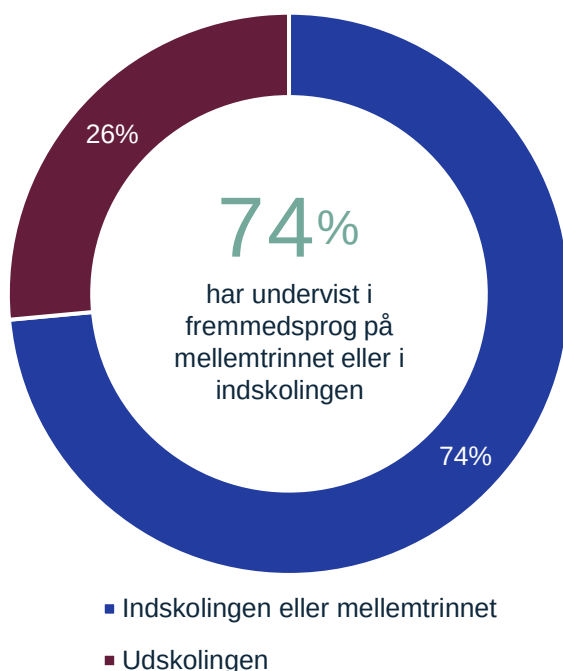
"Vi forsøger at få dækket med linjefag alt det vi kan. Men når vi ikke er en megastor skole, må vi nogle gange gå på kompromis. I udskoling er det rigtig vigtigt, at man har linjefagsuddannede. Der kommer vi jo til slut målet og eksaminerne. Omvendt er det også supervigtigt, at man har faglige kompetence veluddannede undervisere i indskoling."

Figur 13: Har du indenfor det seneste år bedt en lærer, som du vurderede havde undervisningskompetence i et fremmedsprogsfag, men ikke var linje- eller undervisningsfagsuddannet om at undervise i et fremmedsprog?

Note, figur 13: N = 71. Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Epinion for NCCF.

Figur 14: På hvilket trin bad du underviseren undervise i faget?

3.2 Indhold og afvejninger i vurdering af tilsvarende kompetence i fremmedsprogsfagene

Ser man på, hvad der kendetegner undervisere med vurderet kompetence i et fremmedsprogsfag, er erfaring og uddannelse fra professionshøjskolerne ikke til at komme uden om. 84 procent af skolelederne svarer, at underviseren var en erfaren lærer, og 64 procent svarer, at underviseren var læreruddannet fra professionshøjskolerne.

Det kommer også til udtryk i aldersfordelingen for undervisere med vurderet kompetence i figur 7. Undervisere med vurderet kompetence er nemlig i gennemsnit lidt ældre end de med formel kompetence.

Kompetencer knyttet til fremmedsproget er mindre udbredt. Eksempelvis er det kun lige over halvdelen, som har haft fremmedsproget på A-niveau i gymnasiet og endnu færre har taget videreuddannelse i fremmedsproget (fx på universitet eller lign.).

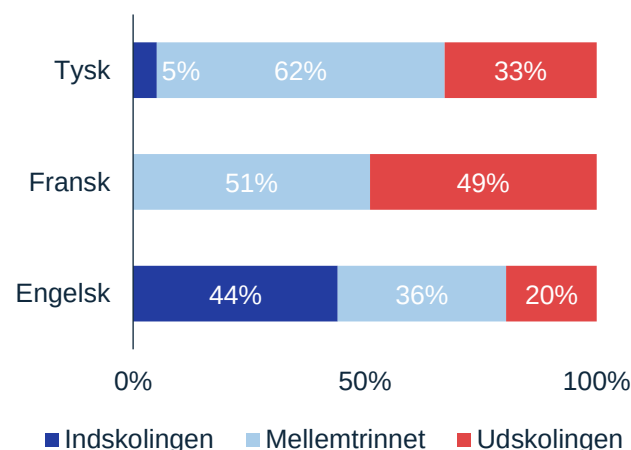
I et interview sætter en skoleleder ord på, hvorfor erfaring er centralt for, at undervisere kan vurderes undervisningskompetente i et fremmedsprog:

"Foruden didaktikken er det væsentligt med undervisningserfaring – det er ikke altid tilstrækkeligt med sproglige kompetencer. Vi har haft en tysk ansøger, der har været korrespondent. Hans tyske var godt, men han havde ingen erfaring med undervisning. Vedkommende skal have undervisningserfaring."

I interviewene nævner flere skoleledere også videreuddannelse, som noget, der kvalificerer undervisere til at blive vurderet undervisningskompetente. Resultaterne i figur 16 kunne dog tyde på, at der er relativt få, der har sådanne videreuddannelse i fremmedsproget, idet blot otte procent af skolelederne svarer, at underviseren havde læst faget på aftenskole eller lignende. Det kan tyde på at det i praksis er erfaring, der bliver udslagsgivende for om underviseren vurderes undervisningskompetent:

"Hvis en lærer ikke har linjefag, skal det fremgå af CV og den personlige samtale, at vedkommende er kvalificeret til at undervise i faget. Kvalifikation kan påvises med undervisningserfaring, videreuddannelse eller udtalelser fx fra andre skoleledere."

Figur 15. På hvilket trin bad du underviseren undervise i faget? // Fag1

Note, figur 14: N = 33. Hvis skolelederen angav flere fag, var det tilfældigt hvilket fag, hun blev bedt svare for.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Epinion for NCCF. 1 På enkelte skoler undervises i tysk allerede i 3. og 4. klasse.

Note, figur 15: N = 33. Hvis skolelederen angav flere fag, var det tilfældigt hvilket fag, hun blev bedt svare for.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Epinion for NCCF.

"Har man ikke linjefag, så skal der være en eller anden form for både årelang erfaring, videreuddannelse. Og gerne bemærkninger i udtalelser, der dokumenterer, at man har den fornødne kvalifikation. Der er pædagogik bag det at undervise i et sprog, og det kan man ikke klare kun på den generelle kompetence – der skal også være udtalelser."

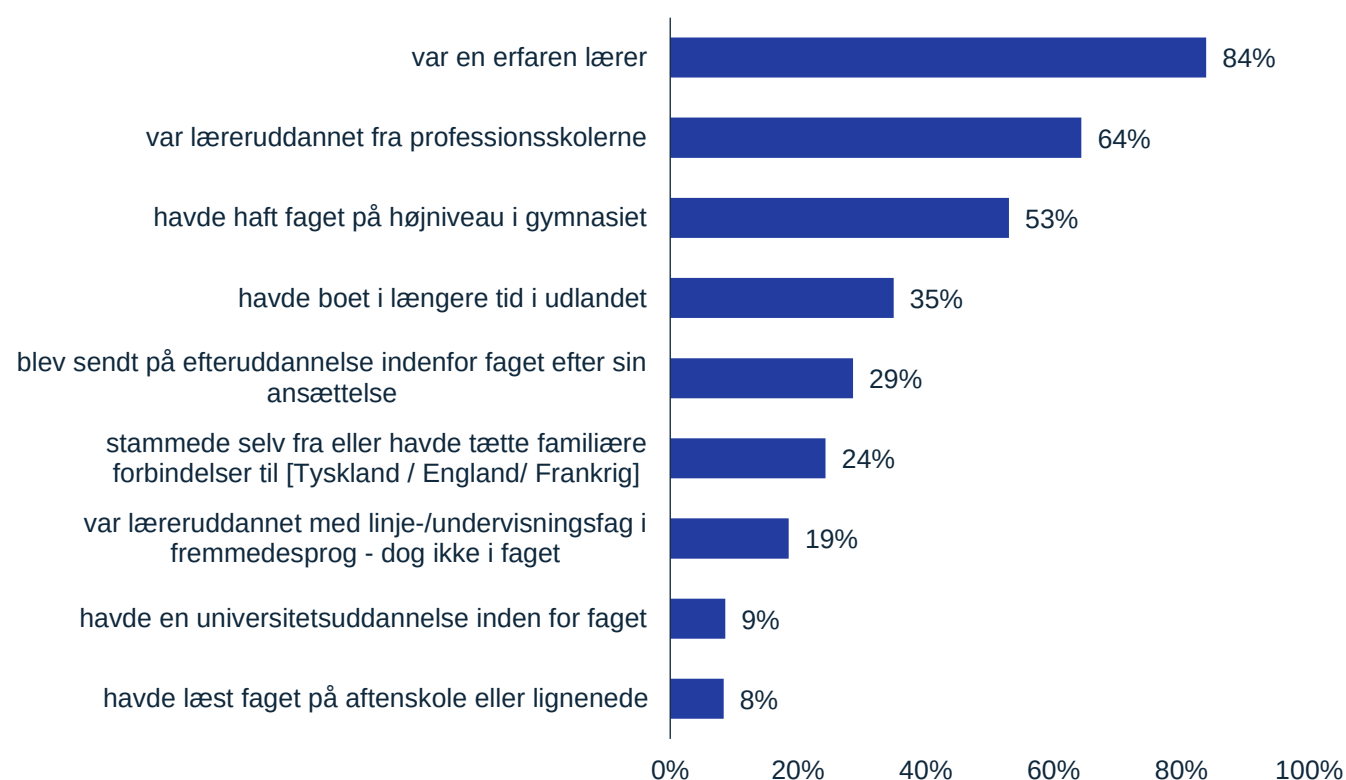
De typiske kendetegn – erfaring og en læreruddannelse – reflekteres i skoleledernes vurdering af, hvad det er for nogle kompetencer underviserne har. Flest skoleledere svarer, at underviserne med vurderet kompetence har relationskompetencer (84 procent svarer "har i høj grad") og kompetencer i forhold til klasserumsledelse (76 procent svarer "har i høj grad"). Omvendt indtager de fagfaglige kompetencer en mere beskeden plads på listen over undervisernes kompetencer. Helt i bund ligger fremmedsprogsdidaktiske kompetencer, hvor kun 40 procent af skolelederne svarer, at underviseren i høj grad har kompetencen. Kendskab til fremmedsprogets kultur rangerer også lavt på listen med 44 procent, der svarer at underviseren i "i høj grad" har kompetencen.

At skolelederne finder relationskompetencer, klasserumsledelse og almen didaktiske kompetencer særligt vigtige fremgår af et citat fra en skoleleder:

"Det allervigtigste er at være en god lærer og at være relationskompetent og arbejde ind i fællesskabet. Fremmedsprogsfag har i høj grad nogle hårde personlige færdigheder i sig. Man skal jo have et didaktisk overskud, man skal kunne sit fag – ikke blot tale sproget. Det at bruge sproget og have bevidsthed om, hvordan man lærer det. Og at man kan forholde sig reflektivt til sin praksis ift. behovet for differentiering, hvordan man bruger mundtligheden og hvilke redskaber man putter ind i faget. Det er vigtigt."

Der er stor overensstemmelse mellem de kompetencer, underviserne har, og de kompetencer, skolelederne mener ikke kan undværes for, at underviser kan have vurderet kompetence. Kompetencerne klasserumsledelse, relationskompetencer, almene didaktiske færdigheder og fremmedsprogsfærdigheder kan ifølge skolelederne i mindre grad eller slet ikke undværes. Det er også disse kompetencer, som skolelederne i højeste grad svarer, at underviserne med vurderet kompetence besidder. Skolelederne hælder til at fremmedsprogsdidaktiske kompetencer og kendskab

Figur 16. Kendetegnede følgende den person, som du bad undervise i faget? Vedkommende...

Note, figur 16: N = 33. Hvis skolelederen angav flere fag, var det tilfældigt hvilket fag hun blev bedt svare for. Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Epinion for NCCF.

til fremmedsprogets kultur i nogen grad kan undværes. Samtidig er disse kompetencer mindre udbredt blandt underviserne med vurderet kompetence.

Når man spørger skolelederne, hvad der var udslagsgivende for, at de vurderede en underviser til at have vurderet kompetence, så svarer skolelederne frem for alt 'erfaring'. Figur 19 viser, at otte ud af 10 skoleledere angiver, at erfaring var den afgørende faktor for, at underviseren blev vurderet undervisningskompetent i fremmedsprogsfaget. Dernæst kommer, at underviseren har haft fremmedsprogsfaget på højniveau i gymnasiet (seks ud af 10 svarer dette). Under halvdelen svarer, at videreuddannelse var udslagsgivende. Sidstnævnte er interessant, fordi videreuddannelse nævnes i interviewene som en af de ting, skolelederne lægger vægt på, når de skal vurdere, om underviseren har vurderet kompetence.

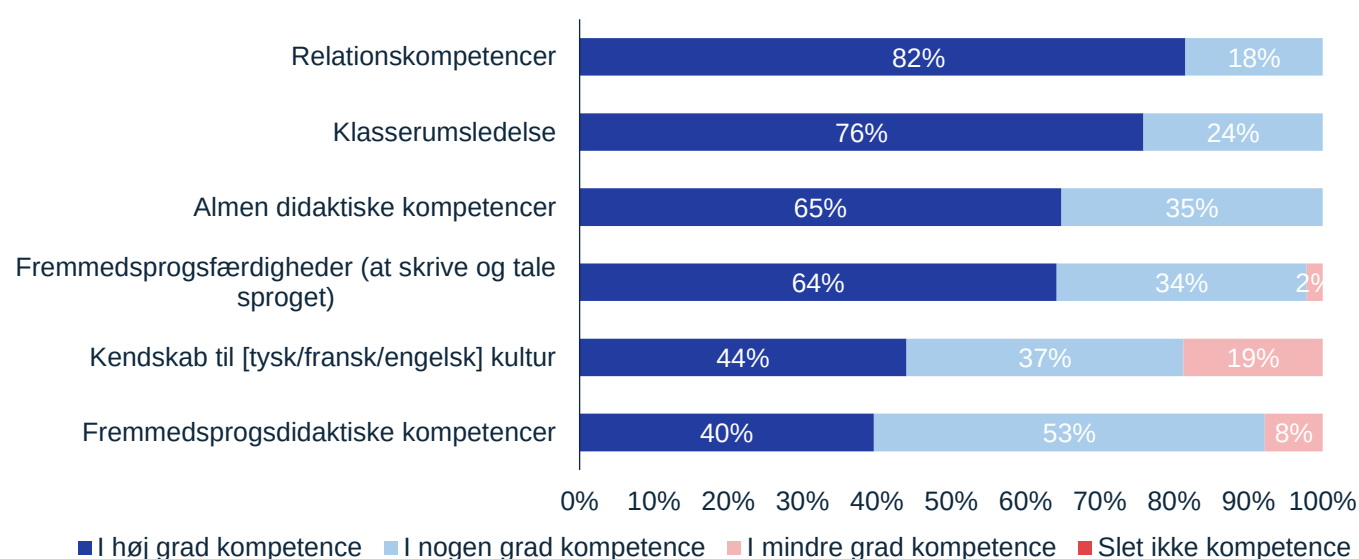
Der er forskel på, hvor udbredt fagfaglige kompetencer er på tværs af klassetrin, selvom erfaring – herunder med klasserumsledelse, relationskompetencer og almen didaktiske kompetencer – er stort set lige udbredt blandt undervisere med vurderet kompetence på tværs af klassetrin. Figur 18 viser en tendens til, at fagfaglige kompetencer – herunder kendskab til fremmedsprogets kultur, fremmedsprogsdidaktiske kompetencer og fremmedsprogsfærdigheder – er mere udbredte blandt undervisere i ud- end i indskolingen.

En skoleleder beskriver her, hvorfor man nogle gange går på kompromis med fagfagligheden i indskolingen til fordel for relationskompetencer:

"Relationskompetencer er særligt vigtige at tage hensyn til i indskolingen, hvor eleverne ikke skal møde og forholde sig til for mange forskellige lærere. Desuden er det væsentligt, at læreren kan bruge relationen til at "lege" med faget. Vi bestræber os på, at de skal være linjeuddannede. Men det er svært at komme ind og have en enkelt time i 1. klasse. Derfor går man nogle gange på kompromis med, at man ikke har fagligheden. Det er altid svært at undervise, hvis man ikke har relationen på plads – særligt ved de små. Det at lege, tage rummet, have et forhold kalder på noget andet i de små klasser. [...] I de små klasser ryger engelsk tit med hos en af klassens lærer, der har vi heldigvis en del, der har kompetencerne."

At relationer til tider vægtes højere end fagfaglige kompetencer i indskolingen kommer også til udtryk i surveyen. 26 procent af skolelederne foretrækker, at elever i begynderundervisningen i fremmedsprogsfag undervises af en, de kender godt, fremfor en lærer med bedre kompetencer i fremmedsproget og 30 procent har ingen holdning til det. Ca. en fjerdedel af skolelederne er enten enige eller svarer hverken/eller til udsagnet: "I begynderundervisningen i fremmedsprogsfaget er det ikke så vigtigt om underviseren har fagfaglige kompetencer".

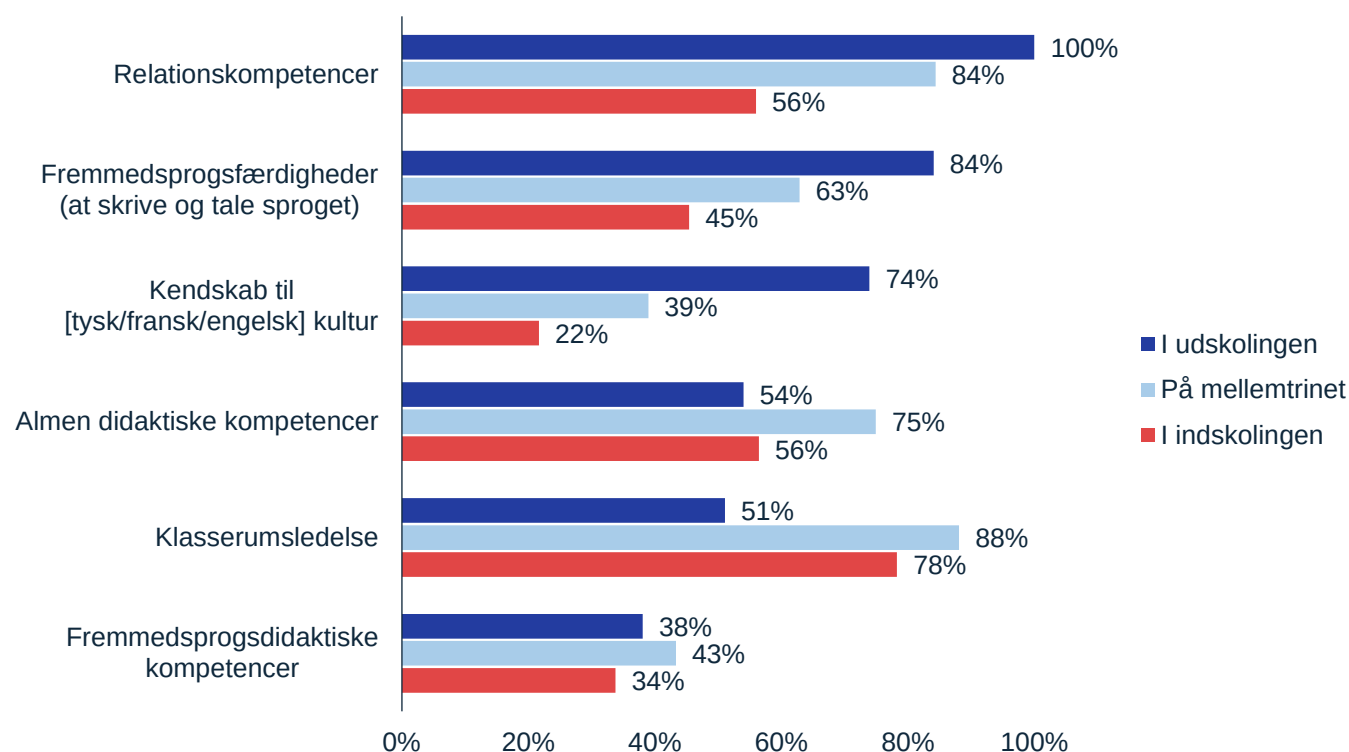
Figur 17: I hvilken grad vurderede du, at vedkommende havde følgende kompetencer indenfor faget...

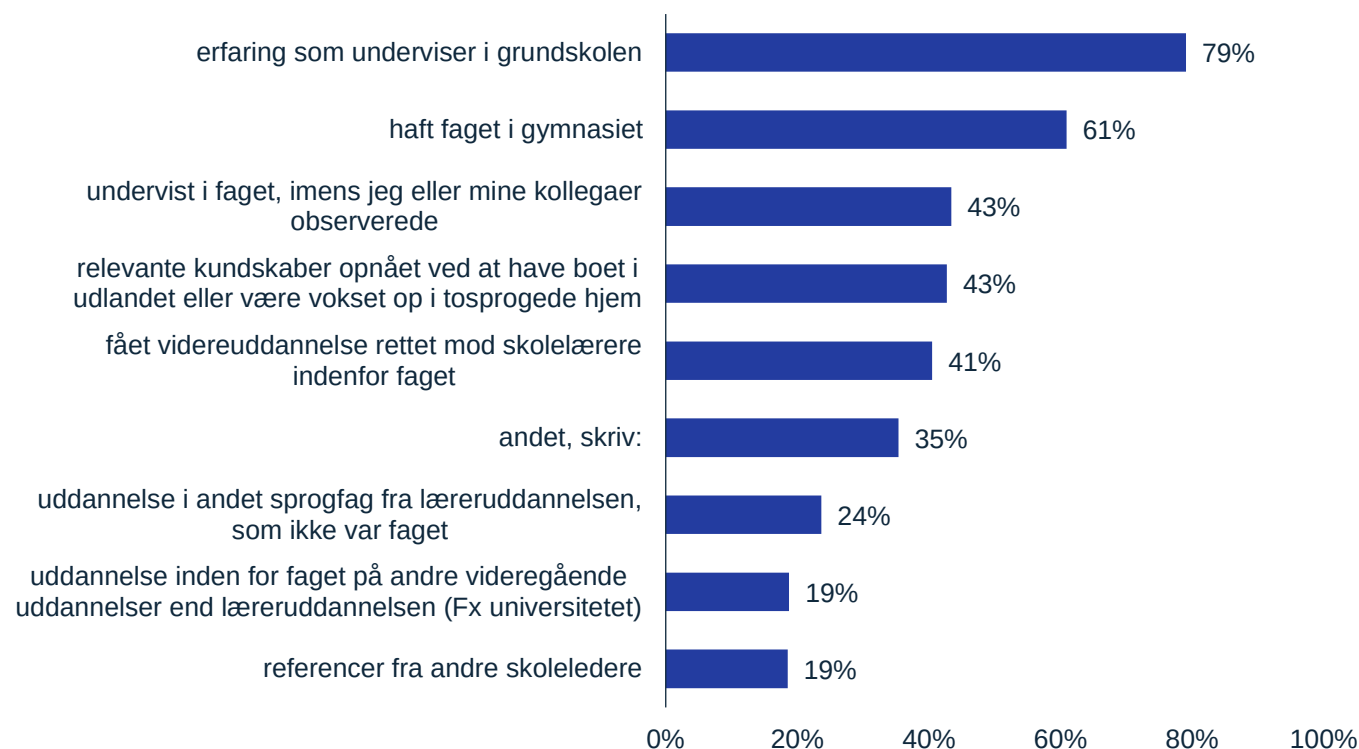
Note, figur 17: N = 33. Hvis skolelederen angav flere fag, var det tilfældigt hvilket fag hun blev bedt svare for.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Epinion for NCFF.

Figur 18. I hvilken grad vurderede du, at vedkommende havde følgende kompetencer indenfor faget // På hvilket trin bad du underviseren undervise i faget?

Figur 19. Hvilke af følgende forhold var udslagsgivende for at du vurderede, at vedkommende havde kompetence svarende til undervisningskompetence? Vedkommende havde....

Note, figur 18: N = 33. Hvis skolelederen angav flere fag, var det tilfældigt hvilket fag hun blev bedt svare for.
Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Epinion for NCFE.

Note, figur 19: N = 33. Hvis skolelederen angav flere fag, var det tilfældigt hvilket fag hun blev bedt svare for.
Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Epinion for NCFE.

3.3 Beslutningskompetence i vurdering af tilsvarende undervisningskompetence

Beslutningsprocessen for vurderingen af om en underviser har tilsvarende undervisningskompetence i et fremmedsprog er decentral. Undersøgelsen viser, at skolelederne altid selv er inddraget i beslutningsprocessen. I lidt over en tredjedel af tilfældene er andre undervisere på skolen også inddraget. I ni af 10 tilfælde er det skolelederen, der har det endelige ord i forhold til beslutningen om hvorvidt en underviser har vurderet kompetence. Forvaltningen er kun inddraget i under hvert 10 tilfælde og har kun det endelige ord i hvert 20. tilfælde. Der er altså en helt entydig decentral beslutningsproces for vurdering af undervisningskompetence.

I interviewene bakker flere skoleledere op om den decentrale proces med argumentet om, at fleksibiliteten er nødvendig for at få hverdagen til at hænge sammen:

"De fleste oplever, at det er mest meningsfyldt at skoleledelsen på den enkelte skole foretager vurderingerne. Dette for at sikre, at der er fleksibilitet i hverdagen, samt sikre, at der tages hensyn til de forhold, der gør sig gældende på den enkelte skole (jf. elevsammensætning). Det vil være svært for et centralt udvalg at tage disse faktorer med i overvejelserne."

"Hvis ikke det var den enkelte skoleleder, der skulle tage ansvaret, så ville systemet blive meget ufleksibelt. Så kan skolens hverdag ikke hænge sammen."

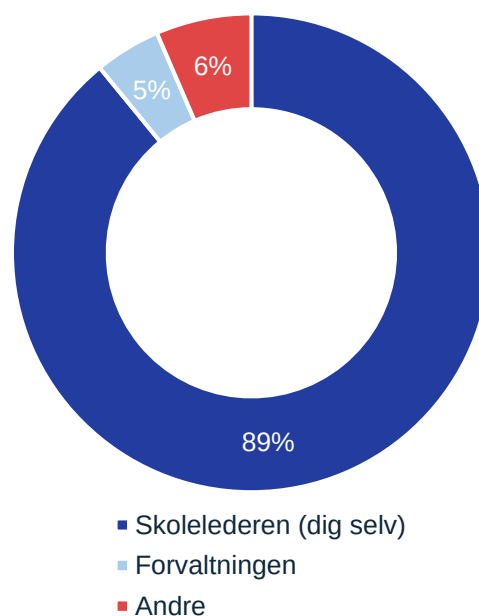
Over for argumentet om fleksibilitet fremhæver en skoleleder hensynet til ensretning af vurderingerne. På de få skoler, hvor beslutningskompetencen er blevet uddelegeret til et centralt udvalg i kommunen, vurderer skolelederen nemlig, at det bidrager til at sikre ensretning af kriterier for kompetencevurderingerne og en fælles standard.

"Vi har besluttet for i år, at nu går det ind til et centralt kompetencevurderings center hvert halve år. De kigger på om der har været forskellige kurser, varighed, tidligere erfaring, deltager du i faglige netværk mm. Den ansatte udfylder den ene side af skemaet, og så skal der en leders begrundelse med, og udvalget træffer så beslutningen. På den måde kan vi arbejde lidt mere ens fremadrettet."

Figur 20. Hvilke af følgende bliver typisk inddraget, når det på jeres skole skal vurderes om en underviser uden linje-/uddannelsesfag i faget har kompetencer 'svarende til undervisningskompetencer'?

Figur 21. Hvem har det endelige ord, når det på jeres skole skal vurderes om en underviser uden linje-/uddannelsesfag i faget har kompetencer 'svarende til undervisningskompetencer'?

Note, figur 20: N = 33. Hvis skolelederen angav flere fag, var det tilfældigt hvilket fag hun blev bedt svare for. Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Epinion for NCFF.

Note, figur 21: N = 33. Hvis skolelederen angav flere fag, var det tilfældigt hvilket fag hun blev bedt svare for. Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Epinion for NCFF.

Kapitel 4

Sproglærersituationen i gymnasieskolen

Også gymnasierne er afhængige af fremmedsproglærernes arbejdskraft. Mens de foregående to kapitler har omhandlet fremmedsproglærerne i folkeskolen, så vender vi i dette kapitel blikket mod de gymnasiale ungdomsuddannelser (eux, stx, hhx, htx og hf). I kapitlet belyser vi med udgangspunkt i unikke data den aktuelle og fremtidige lærersituation i fremmedsprogsfagene italiensk, kinesisk, fransk, latin, spansk, tysk og engelsk. Selvom vi her arbejder med et omfattende datagrundlag, så er de tilgængelige datakilder færre sammenlignet med folkeskolen. Det er altså ikke muligt at få et lige så detaljeret billede af gymnasie- som af folkeskoleområdet. Det kommer til udtryk både i analysens detaljegrad og omfang.

4.1 Beskrivelse af fremmedsprogsundervisere

Den aktuelle og fremtidige personalesituation på de gymnasiale ungdomsuddannelser styres af udbuddet af undervisere og efterspørgslen efter samme undervisere. Såvel udbud som efterspørgsel kan påvirkes af en lang række forhold, herunder politiske beslutninger og strukturelle forhold. I dette afsnit ser vi nærmere på det aktuelle udbud af gymnasielærere med fremmedsprogskompetencer målt ved antallet af unikke eksaminatorer og censorer. Først beskriver vi antallet af lærere i fagene. For gymnasieskolernes fremtidige rekrutteringssituation vil det også være vigtigt, hvor mange af de aktuelle lærere, der vil gå på pension de kommende år, og derfor beskriver vi dernæst også bestandens aldersfordeling. Slutteligt ser vi nærmere på hvor mange kandidater, der uddannes med hovedfag i fremmedsprogsfagene og hvor mange, der optages på en bachelor i fremmedsprogsfagene.

Opgørelsen giver konservativt estimat af lærerbestandens størrelse

Figur 22 viser opgørelsen af antal undervisere indenfor hvert af fremmedsprogsfagene i 2019/2020. Det ses, at størrelsesforholdene fagene imellem er, som man ville forvente: Engelsk er det største fag. I 2019/2020 var der 2.210 engelsklærere. Det næststørste fag målt på antallet af censorer/eksaminatorer er tysk, hvor der er 827 lærere. Dernæst kommer spansk (489) og fransk (324). Langt mindre er sprogfagene kinesisk, italiensk og latin, hvor der er henholdsvis 35, 51 og 110 undervisere.

[!] Antallet af fremmedsproglærere opgøres ved at tælle eksaminatorer og censorer, men der er et skyggetal i opgørelsen

I kapitlet tages antallet censorer og eksaminatorer som udtryk for lærerantal. I kontrast til folkeskoleområdet, så findes der ikke på gymnasieområdet et centralt register over gymnasielærere, og hvilke(t) fag de underviser i. I kapitlet her går vi derfor en omvej for at få et billede af den aktuelle bestand af fremmedsproglærere i gymnasieskolen: Vi opgør antallet af unikke personer, der agerer censorer eller eksaminatorer på de gymnasiale uddannelser. I langt de fleste tilfælde er det nemlig rimeligt at antage, at eksaminatorer og censorer på gymnasiale ungdomsuddannelser også er ansatte som undervisere ved gymnasiale ungdomsuddannelser indenfor dét fag, de fører en elev til eksamen i. Opgørelsen undervurderer det faktiske antal undervisere i sprogfagene, fordi ikke alle undervisere bringer et hold til eksamen eller agerer censor et givent år. Særligt i de mindre sprogfag, hvor der ikke er nok hold til at en underviser kan føre hold til eksamen hvert år, vil der være et skyggetal. Ikke desto mindre giver opgørelsen et billede af, hvor mange fremmedsprogsundervisere, der som minimum er ansat ved de gymnasiale ungdomsuddannelser. Opgørelsen giver derfor også et godt afsæt for at sammenligne fagenes størrelse, beskrive gruppens aldersfordeling og for at vurdere, om den samlede lærerbestand med den nuværende lærerproduktion vil vokse eller skrumpes i fremtiden.

Man kan få et billede af opgørelsesmetodens nøjagtighed ved at sammenholde tallene med en opgørelse af gymnasielærere med undervisningskompetence i sprogfagene i efteråret 2019 udarbejdet af Gymnasieskolernes Lærereforening (GL)¹. En sådan sammenligning viser, at opgørelsen baseret på eksaminatorer og censorer giver en lærerbestand, som indenfor de enkelte fag er mellem ni og 75 procent mindre, end hvis bestanden opgøres med udgangspunkt i GL's medlemstal. Særligt i spansk, fransk og italiensk adskiller lærerbestanden sig, idet lærerbestanden ved eksaminatorer/censorer er henholdsvis 40, 67 og 75 procent mindre end ved medlemstallene. Det underbygger, at tallene her er konservative estimater.

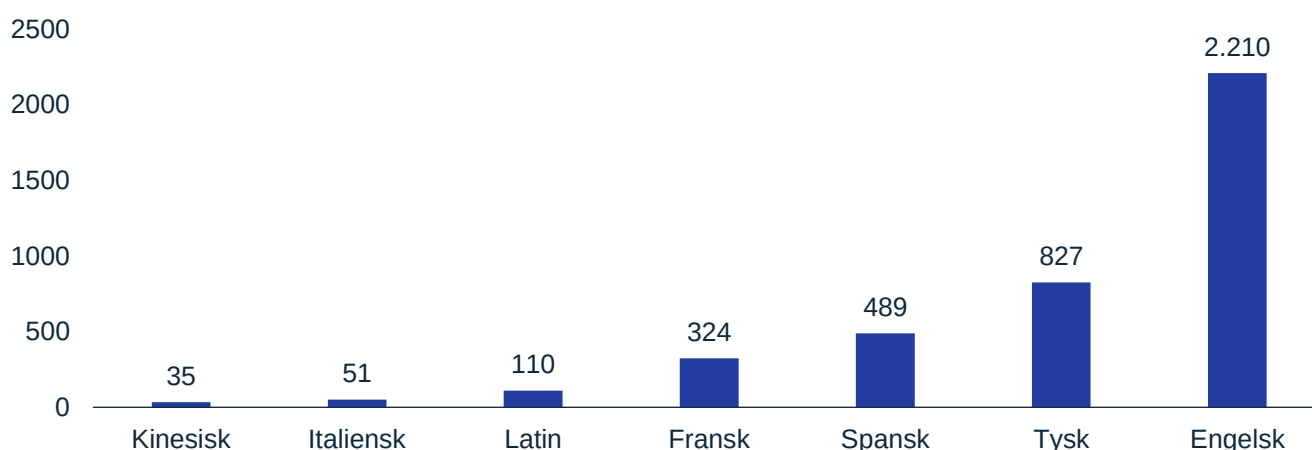
Op mod en tredjedel af fransk- og italiensk censorer/eksaminatorer vil nå pensionsalderen indenfor 10 år

Med udgangspunkt i opgørelsen er det muligt at tegne et billede af lærerbestandens aldersfordeling. Bestandens aldersfordeling har stor betydning for den de fremtidige sproglærersituation. Hvis et fag har en aldrende lærerbestand, kan det indikere en fremtidig

mangelsituation, når lærerne pensioneres. Figur 23 viser aldersfordelingen for lærere i hvert af de seks fremmedsprogsfag. Fagene er sorteret fra venstre mod højre efter andelen af lærere i alderen 55 år eller derover. Figuren viser, at der er betydelig forskel på læreres aldersfordeling indenfor fagene. Undervisere i kinesisk, latin, spansk og engelsk er generelt yngre end i tysk-, italiensk- og fransklærere.

Aldersfordelingen indenfor de enkelte fag har betydning for hvor mange, der vil gå på pension og dermed forlade gymnasieskolen. Figur 25 viser, hvor stor en andel af lærerne, der når folkepensionsalderen i henholdsvis 2029/2030 og 2039/2040. Figuren viser, at op med en tredjedel af lærerne i italiensk og fransk samt en fjerdedel af tysklærerne vil nå pensionsalderen i 2029/2030. I spansk, engelsk latin og kinesisk er det 15 procent eller mindre, som forventes at nå pensionsalderen i samme periode. Ser vi frem til 2039/2040, så forventes hele 62 procent af italiensk- og blot 18 procent af kinesisklærere at have nået pensionsalderen.

Figur 22: Antal gymnasielærere, der underviser i fremmedsprogsfag, 2019/2020

¹ Når vores opgørelse af lærerbestanden og de efterfølgende analyser ikke tager afsæt i GL's tal, så skyldes det, at GL's tal fortæller noget om antal lærere med undervisningskompetence i faget, og at det ikke er det samme som antal lærere, der underviser i faget. Der er også andre ulemper ved at anvende GL's tal til at opgøre lærerbestanden. For det første, at de udelukkende bygger på lærere, som er medlemmer af GL, at undervisningskompetencerne er selvrapporterede samt at pensionerede ikke altid husker at overgå til passivt medlemskab og derfor kan indgå i statistikken som aktive undervisere. I afsnit 4.4 har vi foretaget en genberegning af fremskrivningen med udgangspunkt i GL's bestandsopgørelse for at give et billede af hvor robuste resultaterne er overfor en alternativ bestandsopgørelse. Resultaterne viser, at det kun i mindre omfang påvirker den fremskrevne udvikling i balancesituationen at basere fremskrivningen af lærerbestanden på GL's opgørelse.

Note, figur 22: I opgørelsen indgår alle personer, der enten var censorer eller eksaminatorer i det pågældende fag på stx, hf, htx eller eux. Der er et skyggetal, og den faktiske bestand indenfor hvert fag er større, fordi nogle undervisere ikke bringer en klasse til eksamen eller agerer censor i et givent år. Kilde: Egne beregninger pba. særudtræk fra Børne- og Undervisningsministeriets software til eksamensplanlægning og eksamensadministration (XPRS) og Danmarks Statistiks Befolkningsregister (BEF).

Der uddannes forholdsmeæssigt færre kandidater i tysk og fransk sammenlignet med engelsk og kinesisk

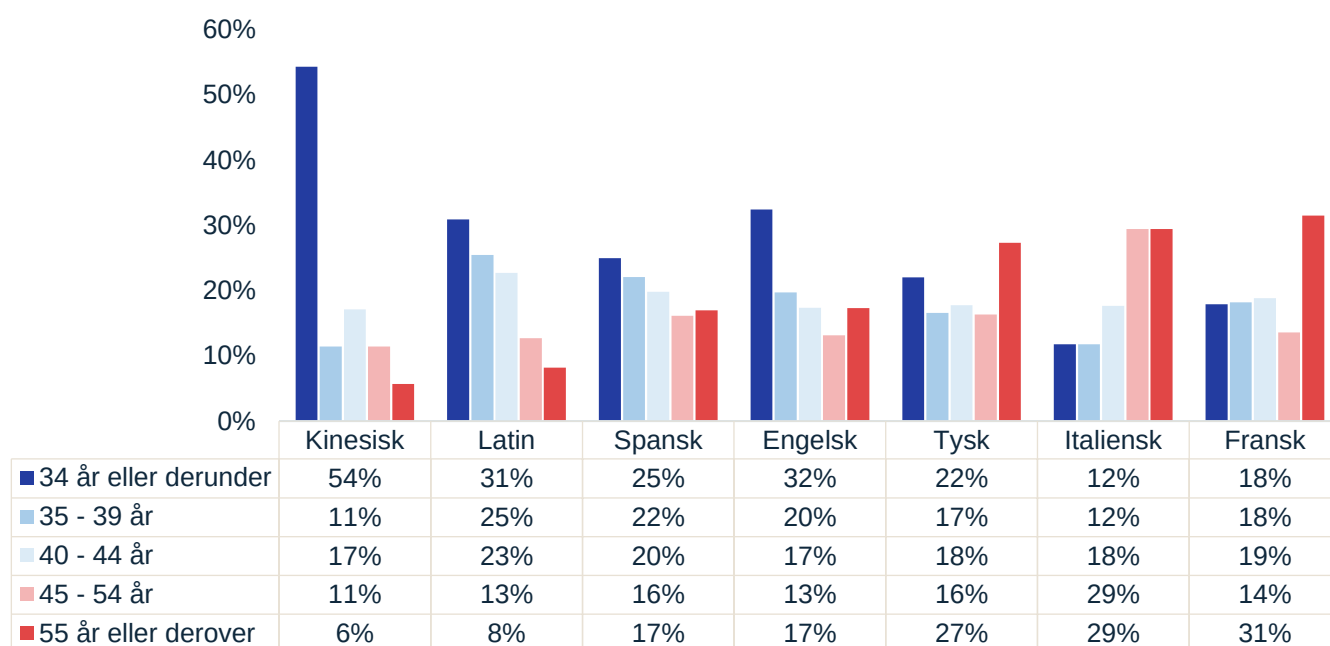
Om forskellene i pensionering udgør en udfordring for fagene afhænger naturligvis af, hvor mange nye potentielle gymnasielærere, der træder ind på arbejdsmarkedet (og finder ansættelse ved gymnasieinstitutionerne). For at have faglig kompetence til at undervise i et fremmedsprog på en gymnasial ungdomsuddannelse, skal en underviser som udgangspunkt have gennemført en kandidatuddannelse indenfor det pågældende fag. For at opnå fuld undervisningskompetence er det desuden et krav, at underviseren gennemfører pædagogikum, som er en etårig uddannelse, der giver kompetencer til at arbejde som lærer i gymnasiet. De fleste gymnasielærere er såkaldte tofagskandidater. De har læst både et hoved- og et bi-/sidefag ved universitetet (fx engelsk og matematik), men det er ikke et formelt krav. Nogle læser bifaget som suppleringsfag efter en fuldført kandidatuddannelse i ét fag.

Rekrutteringsgrundlaget for lærere til fremmedsprogsgene ved de gymnasiale ungdomsuddannelser er altså alle med enten hoved- eller bifag inden for et fremmedsprogsgag. Der findes imidlertid ingen tilgængelige oplysninger om tofagskandidater og disses sidefag i registrene. Derfor beror de følgende analyser alene på en opgørelse af kandidater med hovedfag indenfor fremmedsprogsgene. Kandidater fra erhvervssproguddannelserne indgår ikke i opgørelsen, da de ikke uden supplerung kan undervise i gymnasieskolen.

Tabel 5 viser antallet af henholdsvis fuldførte universitetskandidater og optagne universitetsbacheloror med hovedfag indenfor fremmedsprogsgene i perioden 2015/2016 til 2019/2020.

De øverste rækker i tabellen viser fuldførelsen. I 2019/2020 blev der uddannet 198 engelsk-, 36 tysk-, 26 spansk-, 5 latin-, 8 fransk-, 8 kinesisk- og 9 italienskkandidater.

Figur 23: Aldersfordeling for gymnasielærere, der underviser i fremmedsprogsgag, 2019/2020

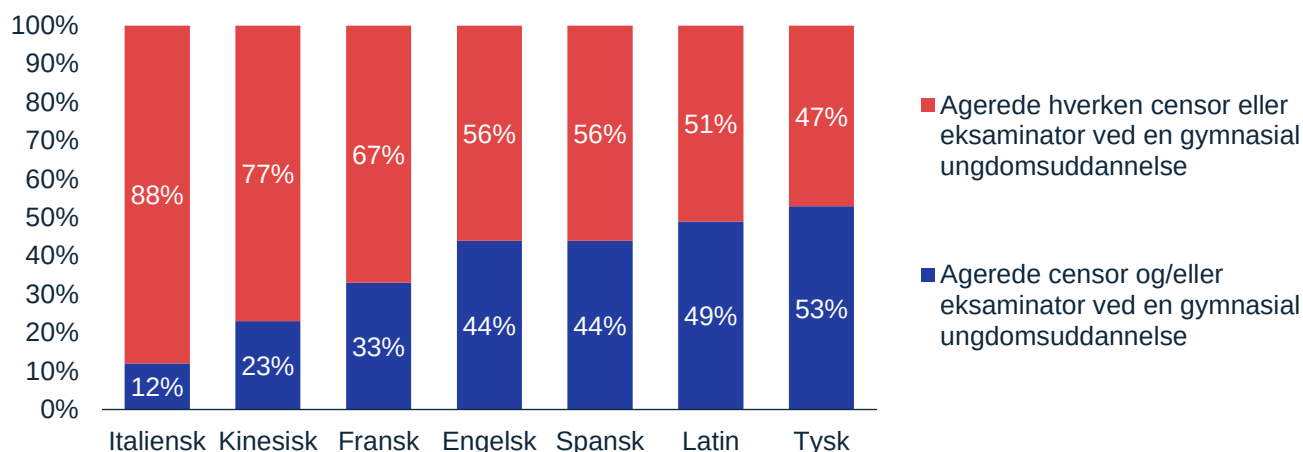

Note, figur 23: I opgørelsen indgår alle personer, der enten var censorer eller eksaminatorer i det pågældende fag på stx, hf, hhx, htx eller eux. Der er et skyggetal, og den faktiske bestand indenfor hvert fag er formentlig yngre, fordi nyuddannede lærere vil være mindre tilbøjelige til at bringe en klasse til eksamen/agere censor. Kilde: Egne beregninger pba. særudtræk fra Børne- og Undervisningsministeriets software til eksamensplanlægning og eksamensadministration (XPRS) og Danmarks Statistiks Befolkningsregister (BEF).

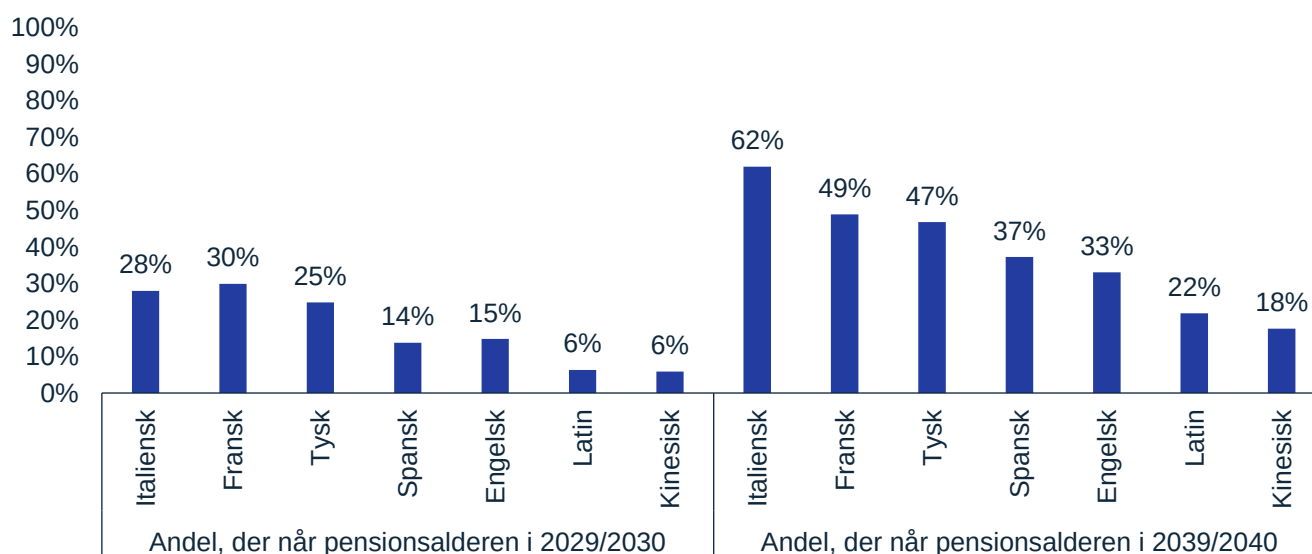
Der uddannes – set ift. størrelsen på den aktuelle lærerbestand (jf. figur 22) - langt flere kandidater i nogle sprogfag end i andre. I kinesisk blev der i perioden uddannet flere (79), end der jf. figur 22 er ansat i hele gymnasieskolen (35). I engelsk blev der uddannet lidt mere end halvt så mange (1.233), som der estimeres ansat i gymnasieskolen (2.210). Til sammenligning uddannede man 208 tyskkandidater i perioden svarende til omtrent en fjerdedel af den estimerede aktuelle bestand (827).

Når der uddannes forholdsmæssigt flere indenfor ét fag, så er det ikke nødvendigvis udtryk for en overproduktion af kandidater. Der er andre aftagere af fremmedsprogs kandidater end gymnasiale ungdomsuddannelser. Omvendt er produktionen af få kandidater ikke nødvendigvis et udtryk for en mangeludfordring – om der uddannes for få afhænger af fremtiden elevtal og hvor mange undervisere, der forlader gymnasierne (fx grundet pensionering eller jobskifte).

Figur 24: Andelen universitetskandidater med hovedfag i fremmedsprog uddannet 2010/2011 - 2013/2014, der fra 2014/2015 – 2019/2020 agerede enten censor eller eksaminator

Figur 25: Andel fremmedsproglærere i 2019/2020, der vil nå pensionsalderen i 2029/2030 og 2039/2040

Note, figur 24: Kilde: Egne beregninger pba. særudtræk fra Børne- og Undervisningsministeriets software til eksamensplanlægning og eksamensadministration (XPRS) og Danmarks Statistiks Elevregister (KOTRE).

Note, figur 25: Kilde: Egne beregninger pba. særudtræk fra Børne- og Undervisningsministeriets software til eksamensplanlægning og eksamensadministration (XPRS) og Danmarks Statistiks Befolkningsregister (BEF).

Det ses også af tabel 5, at der i perioden har været et fald i produktionen af kandidater i alle fagene. Det samlede antal nyuddannede fremmedsprogskandidater er som konsekvens faldet fra 324 i 2017/2018 til 290 i 2019/2020. Der synes dog at være betydelige årlige udsving inden for de enkelte fag.

I afsnit 4.3 præsenterer vi resultatet af en fremskrivning, der belyser om det aktuelle antal nyuddannede forventes at være tilstrækkeligt til at erstatte de, der afgår, når vi også tager højde for hvor mange der finder ansættelse i gymnasieskolen (og en række andre antagelser).

Optaget til bacheloruddannelserne i fremmedsprog er faldet

For at kunne opretholde det nuværende fagudbud er gymnasieskolerne afhængige af, at få tilført nye hænder i takt med at lærere pensioneres, finder anden ansættelse osv. Det aktuelle optag på de fremmedsproglige bacheloruddannelser er styrende for den fremtidige kandidatproduktion. Optaget er altså med til at forme gymnasieskolens situation i fremtiden, og kan pege på hvilken udvikling vi kan forvente os de kommende år.

Tabel 5: Antal optagne universitetsbachelorer og fuldførte universitetskandidater med hovedfag i fremmedsprog 2015/2016 – 2021/2022

	Fag	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	Procentvis ændring i perioden
Fuldførte universitets- kandidater (1)	Engelsk	227	247	211	191	198			-13%
	Fransk	20	20	23	16	8			-60%
	Italiensk	13	9	9	3	9			-31%
	Kinesisk	15	24	10	9	8			-47%
	Latin	-	-	6	5	5			-
	Spansk	33	31	24	28	26			-21%
	Tysk	42	40	41	25	36			-14%
	I alt	-	-	324	277	290			-
Optagne universitets- bachelorer (2)	Engelsk	491	506	447	415	420	431	412	-16%
	Fransk	59	56	52	50	50	55	48	-19%
	Italiensk	45	28	26	18	16	23	17	-62%
	Kinesisk	83	91	83	58	67	66	68	-18%
	Latin	13	29	16	8	9	14	12	-8%
	Spansk	114	116	121	87	81	91	86	-25%
	Tysk	112	106	92	89	74	86	65	-42%
	I alt	957	853	750	733	792	766	708	-23%

Note, tabel 5: Enkelte celler er blanket af hensyn til Danmarks Statistiks diskretionskriterium. Stiplede celler markerer år, hvor der endnu ikke foreligger data.

- 1) I opgørelsen indgår ikke erhvervssproglige kandidater, da de ikke kan undervise på gymnasier uden supplering. Kilde: Egne beregninger pba. Danmarks Statistiks KOTRE-register.
- 2) I opgørelsen indgår ikke erhvervssproglige bachelorer, da erhvervssproglige kandidater ikke kan undervise på gymnasier uden supplering. Bacheloruddannelsen i spansk sprog og internationale studier ved Aalborg Universitet indgår ikke i opgørelsen. Kilde: Uddannelses- og Forskningsministeriet, Hovedtal fra Den Koordinerede Tilmelding (KOT).

Den nederste del af tabel 5 viser det årlige optag til universitetsbacheloruddannelser inden for de syv fremmedsprogsfag fra 2015/2016 til og med 2021/2022. Selvom flere af uddannelserne er små, og årlige udsving derfor er forventelige, så tegner der sig et mønster: Inden for alle syv sprogfag er optaget faldet i perioden. I nogle fag er faldet i optaget større og mere konsistent end i andre. Optaget til bacheloruddannelser i tysk er således faldet med 42 procent i perioden og var i 2021/2022 på niveau med kinesisk. I italiensk er optaget – om end tallene er små – faldet med 62 procent i perioden.

Faldet skal ses i lyset af, at antallet af fuldførte fra de gymnasiale uddannelser i samme periode er vokset med ca. to procent. Faldet kan altså ikke umiddelbart tilskrives et mindre rekrutteringsgrundlag. En del af det faldende optag i italiensk, spansk og tysk kan være udtryk for, at unge har fået mere begrænsede muligheder for at søge optag. Fra og med 2020/2021 har Aalborg Universitet lukket for optaget til den almene bachelor i tysk. Syddansk Universitet har siden 2016/2017 løbende nedlagt fremmedsprogsuddannelser – herunder inden for spansk og kinesisk. På Aarhus Universitet lukkede man for optaget til italiensk fra og med skoleåret 2016/2017.

4.2 Karakteristik af elevgrundlag

Mens ovenstående afsnit havde fokus på udbuddet af gymnasielærere, vender vi i dette afsnit øjnene mod efterspørgslen. Efterspørgslen på fremmedsprogsundervisning på de gymnasiale ungdomsuddannelser påvirkes af antallet af elever,

disses søgemønstre og antallet af undervisningstimer i fagene. Disse forhold kan påvirkes af demografiske og strukturelle forhold. I afsnittet præsenterer vi resultaterne af en fremskrivning af elevbestanden på gymnasierne.

Fremskrivningen beror på en række antagelser, som er beskrevet i infoboksen nedenfor. Kort fortalt, så giver modellen et billede af, hvordan antallet af elever på de gymnasiale uddannelser vil udvikle sig givet den forventede demografiske udvikling, hvis unge har samme søgemønstre i hele fremskrivningsperioden.

Antallet af elever i gymnasieskolen forventes at falde frem mod 2039/2040

Figur 26 viser den forventede udvikling i den samlede elevbestand på de gymnasiale uddannelser, hvis de unges tilbøjelighed til at søge en gymnasial uddannelse holdes på samme niveau som i dag. I modellen påvirkes elevtallet på den måde alene af demografiske ændringer.

Figuren viser, at elevtallet forventes at stige en smule frem til skoleåret 2025/2026, hvor tallet samlet set vil være 2 procent større end i 2019/2020. Herefter forventes elevtallet at falde frem til 2032/2033, hvor det vil være hele ni procent lavere end i 2019/2020. Elevtallet forventes igen at stige frem mod 2039/2040. Her vil elevtallet dog fortsat vil være 4 procent lavere end i dag.

Under antagelse af at undervisningstimetallene i fagene og unges fagsøgemønstre vil være uændrede i fremskrivningsperioden, så vil efterspørgslen efter fremmedsproglærere i gymnasierne altså falde frem mod 2039/2040.

[!] Antagelser bag fremskrivning af elevbestanden ved de gymnasiale ungdomsuddannelser

I fremskrivningen antager vi, at elevbestanden ved ungdomsuddannelserne indenfor en region følger den regionale demografiske udvikling i Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivninger¹.

Der tages højde for at det som oftest er unge, der søger en ungdomsuddannelse, og det antages at unges tilbøjelighed til at læse en gymnasial uddannelse holdes på samme niveau som i dag².

Fremskrivningen ser altså bort fra de unges fagvalgsmønstre samt undervisningstimetallene og fokuserer i stedet på antallet af elever. I tolkningen af resultaterne antages det, at de unges fagsøgemønstre samt undervisningstimetallene i fagene er uændrede i fremskrivningsperioden. På den kan en procentvis ændring i elevtallet tolkes som en procentvis ændring i undervisningstimebehovet, dvs. efterspørgslen efter fremmedsproglærere.

¹ Det antages altså, at personer søger ungdomsuddannelse indenfor egen bopælsregion.

² Andelen af en årgang, der læser en gymnasial uddannelse, beregnes i fremskrivningsmodellen som andelen af personer indenfor en given aldersgruppe, der var i gang med hver af ungdomsuddannelserne (eux, hhx, htx, stx og hf) en ungdomsuddannelse i perioden 2018/2019 – 2020/2021 på landsplan.

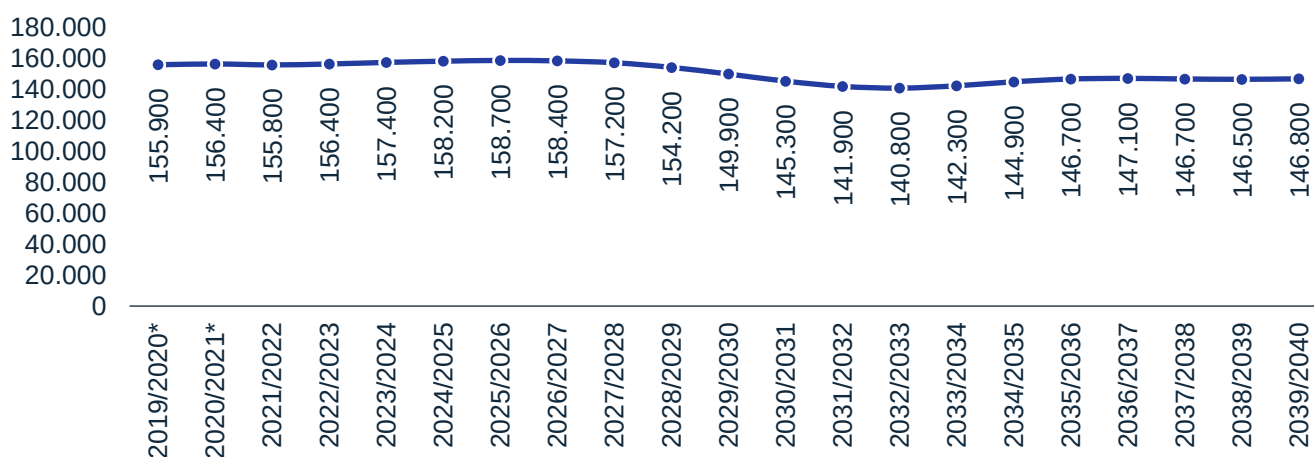
Store regionale forskelle i forventet elevtal

Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivning viser, at der vil være en uensartet udvikling i antallet af unge på tværs af Danmarks regioner. I fremskrivningen af elevtallet forudsættes en sammenhæng mellem de to, og derfor vil de regionale elevtal, ifølge fremskrivningsmodellen, også udvikle sig forskelligt. Figur 27 viser det forventede antal elever i gymnasieskolen opdelt på regioner. Det ses, at der er betydelige forskelle i den forventede

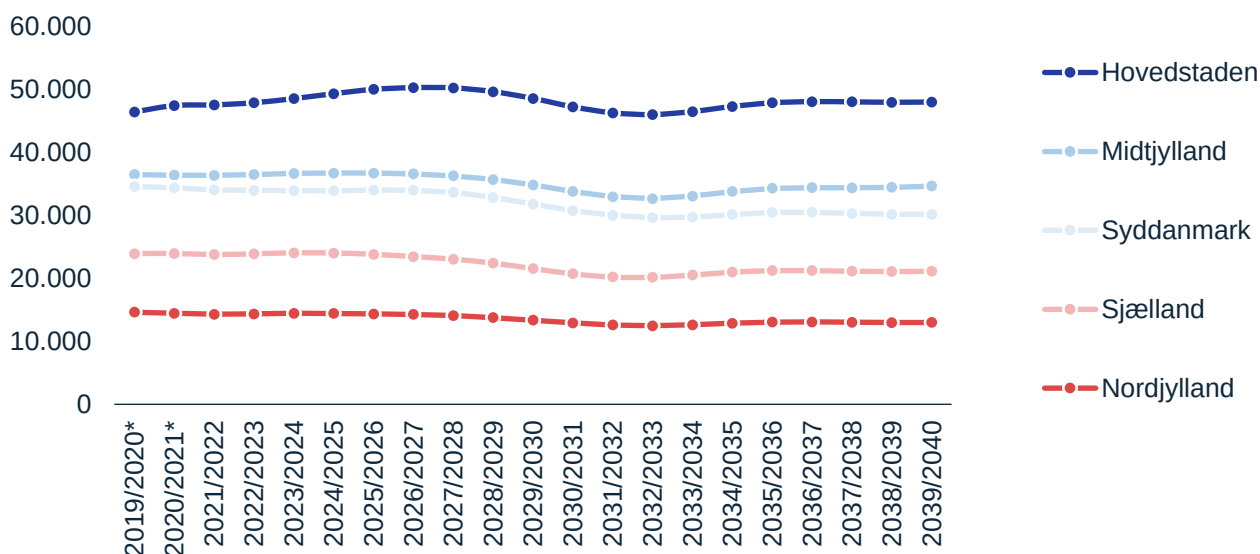
udvikling. I hovedstadsområdet forventes elevtallet i 2039/2040 at være tre procent højere end i 2019/2020. I Syddanmark, Nordjylland og Sjælland forventes elevtallet at falde med henholdsvis 13, 12 og 11 procent. I Midtjylland er forventningen et lidt mindre fald på 5 procent.

Under antagelse af undervisningstimetallene i fagene og unges fagsøgemønstre vil være uændrede i fremskrivningsperioden, så vil efterspørgslen efter fremmedsproglærere i gymnasierne altså falde i alle regioner bortset fra Hovedstaden frem mod 2039/2040.

Figur 26: Fremskrevet elevtal i gymnasieskolen 2019/2020 – 2039/2040

Figur 27: Fremskrevet regionalt elevtal i gymnasieskolen 2019/2020 – 2039/2040

Note, figur 26 & 27: *Faktisk tal. Se infoboksen på s. 43 for en beskrivelse af modelantagelser. Kilde: Egne beregninger pba. Danmarks Statistiks Befolkningsfremskrivning (FRKM121) og Børne- og Undervisningsministeriets datavarehus (www.uddannelsesstatistik.dk).

4.3 Udbud og efterspørgsel efter sprog lærer kompetencer i fremtiden

I dette afsnit gives en samlet vurdering af hvor mange lærere, der forventes potentielt at være ansat ved de gymnasiale ungdomsuddannelsesinstitutioner frem til 2039/2040. Vi tegner også et billede af, hvordan balancen mellem udbud (antal lærere) og efterspørgsel (antal elever) forventes at udvikle sig i perioden.

Antallet af fransk-, italiensk- og tysklærere forventes at falde – i de andre fag vil antallet stige eller være på omtrent samme niveau

Først gives en samlet vurdering af, hvor mange lærere inden for fremmedsprog fagene, der forventes potentielt at være ansat i gymnasieskolen i fremtiden. Fremskrivningen beror på en række antagelser, som er beskrevet i infoboksen på næste side. Kort fortalt giver modellen et billede af, hvordan antallet af undervisere på de gymnasiale uddannelser vil udvikle sig, hvis søgning og fuldførelse fra universitetets

fremmedsprog fag i perioden holdes på samme niveau som i dag og alene påvirkes af den forventede demografiske udvikling blandt unge. Samtidig antages det, at gymnasieskolen i fremtiden ansætter samme andel af nyuddannede indenfor hvert fag som i dag, og at andelen som forlader gymnasieskolen (fx grundet pensionering) vil være på samme niveau som i dag. Vi fremskriver kun nyuddannede universitetskandidater med hovedfag indenfor fremmedsprogene. Det betyder, at vi som beskrevet i infoboksen på næste side regner med en lavere tilgang end den potentielt mulige.

Det har den konsekvens, at man skal tolke tallene med en vis forsigtighed. Man kan med fordel arbejde med en sikkerhedsmargin om resultaterne: Viser fremskrivningen en stor tilbagegang i antal undervisere, så er det usandsynligt at tilføjelsen af bi- og sidefagskandidater ville vende resultatet til en fremgang. Ved en mindre eller moderat tilbagegang, så ville en opdateret modelberegning muligvis vise, at der faktisk var tale om slet ingen eller en lille positiv udvikling. Ved fremgang vil en fremskrivningsmodel med de udeladte nyuddannede vise større fremgang end rapporteret¹.

Tabel 6: Fremskrevet antal fremmedsprogslærere ved de gymnasiale ungdomsuddannelser 2019/2020 – 2039/2040

Skoleår	Engelsk	Fransk	Italiensk	Kinesisk	Latin	Spansk	Tysk
2019/2020*	2210	324	51	35	110	489	827
2020/2021	2295	306	50	36	114	494	813
2021/2022	2351	301	50	37	117	503	817
2022/2023	2389	291	51	39	118	508	812
2023/2024	2423	283	50	40	120	512	803
2024/2025	2440	275	47	42	122	516	784
2025/2026	2476	267	48	43	123	520	778
2026/2027	2516	259	48	45	125	527	770
2027/2028	2551	253	46	46	127	516	759
2028/2029	2586	248	46	47	129	511	747
2029/2030	2650	249	46	49	131	518	755
2030/2031	2687	246	41	50	128	513	754
2031/2032	2699	241	40	51	128	505	741
2032/2033	2726	238	40	51	126	497	732
2033/2034	2755	233	37	52	125	496	723
2034/2035	2816	234	37	53	126	502	730
2035/2036	2836	230	36	55	126	496	716
2036/2037	2849	222	31	55	127	491	705
2037/2038	2864	216	31	56	127	485	690
2038/2039	2863	208	28	57	127	478	673
2039/2040	2918	208	29	58	129	483	680
Procentvis ændring i perioden	+32%	-36%	-44%	+65%	+17%	-1%	-18%

¹ I afsnit 4.4 præsenteres en genberegning med tal på bifagskandidater indrapporteret fra de danske universiteter.

Note, tabel 6: *Faktiske tal. Se infoboksen på s. 46 for en beskrivelse af modelantagelser. Kilde: Egne beregninger pba. Danmarks Statistiks registre (BEF, DOD, FRA024, FRKM121, INDVAN, KOTRE, UDVAN) og særudtræk fra Børne- og Undervisningsministeriets software til eksamensplanlægning og eksamensadministration (XPRS).

Tabel 6 viser den forventede udvikling i antallet af gymnasielærere i hvert fremmedsprogsfagene fra 2019/2020 frem til 2039/2040. Tabellen viser, at lærerbestand i engelsk forventes at stige fra 2.210 undervisere i 2019/2020 til 3.677 undervisere i 2039/2040. Det er en betragtelig stigning på 32 procent i perioden. Bestanden af kinesisk- og latinundervisere forventes at stige med henholdsvis 65 og 17 procent i perioden. Inkluderede vi også bi- og sidefagsuddannede ville beregningen vise endnu større fremgang end rapporteret.

Det er naturligvis ikke realistisk, at gymnasierne faktisk vil fortsætte med at rekruttere så mange engelsk- og kinesisklærere. Stigningen er udtryk for, at gymnasieskolen med sin nuværende rekrutteringsandel og den forventede kandidatproduktion *potentielt* vil kunne ansatte flere,

end der naturligt forlader faget. Når det er tilfældet, så skyldes det nok både, at fagene aktuelt har en balanceret aldersfordeling og en forholdsvis stor kandidatproduktion (se figur 23 og tabel 5). Se desuden de øvrige antagelser i infoboksen nedenfor.

Mindre optimistisk er situationen i italiensk, fransk, tysk, hvor antallet af lærere forventes at falde med henholdsvis 44, 36 og 18. I italiensk, fransk og tysk er tilbagegangen så stor, at resultaterne nok fortsat ville vise en vis tilbagegang, hvis bi- og sidefagskandidater kunne inkluderes. Når det kommer til spansk, forventes der i det meste af fremskrivningsperioden at være en fremgang i antallet af lærere. I de sidste tre år af fremskrivningsperioden (2037/2038 - 2039/2040) forventes lærerbestanden for at være mindre end i udgangsåret. En opdateret model ville formentlig vise en større fremgang i hele perioden.

[!] Antagelser bag fremskrivning af antal fremmedsprogsfaglige lærere

Modellen tager udgangspunkt i bestanden af lærere ved ungdomsuddannelserne i 2019/2020. Lærerbestanden opgøres som unikke censorer og eksaminatorer (jf. infoboksen på s. 38). Modellen fremskriver bestanden i 2020/2021 ved at lægge nye undervisere til bestanden (tilgang) og trække lærere, som forlader gymnasieskolen fra (afgang). Den forudsagte bestand i 2020/2021 udgør derpå en opdateret bestand, som igen kan fremskrives til 2021/2022 via den forventede tilgang og afgang samme år. På denne måde fremskrives modellen til 2039/2040.

Tilgang. Hvert fremskrivningsår tilføres nytilkomne kandidater til bestanden. For at fremskrive tilgangen antager vi, at andelen af borgere indenfor en given aldersgruppe, der søger en fremmedsprogsfaglig universitetskandidat, i fremtiden vil være den samme som i dag, samt at fuldførelsesprocenten vil være den samme som i dag. I modellen påvirkes søgning og fuldførelse således alene af den forventede demografiske udvikling i befolkningen¹. Hvis antallet af unge stiger, så vil søgningen til fremmedsproglige kandidatuddannelser også stige. Fem år senere (en kandidatuddannelses varighed) vil antallet af fuldførte følge trop. Rekrutteringsgrundlaget til fremmedsprogsfagene ved de gymnasiale ungdomsuddannelser er personer med enten hoved- eller bifag indenfor et fremmedsprogsfag. Der findes imidlertid ingen tilgængelige oplysninger om tofagskandidater og dissens sidefag i registrene og vi fremskriver derfor kun universitetskandidater med hovedfag i fremmedsprogene. Det betyder, at vi regner med en for lav tilgang.

Afgang. Hvert år forlader nogle også bestanden. Der tages højde for at lærere går på barsel², finder beskæftigelse udenfor gymnasiet eller tager en anden uddannelse³, lader sig pensionere⁴, går bort⁵ samt at nogle ind/udvander⁶. Det antages, at lærere i den aktuelle bestand ikke overgår til ansættelse udenfor gymnasieskolen i fremskrivningsperioden. Sidstnævnte antagelse bevirker, at fremskrivningen skal ses givende et optimistisk estimat af bestandens størrelse.

¹ Den demografiske udvikling antages at følge Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivning (www.statistikbanken.dk/FRKM121). ² Andelen af undervisere på barsel antages at følge den aldersopdelte fraværprocent grundet barsels- og adoptionsorlov på det statslige område i 2019 (www.statistikbanken.dk/FRA024). ³ Vi antager, at andelen af nyuddannede, som finder ansættelse udenfor de gymnasiale ungdomsuddannelsesinstitutioner eller lader sig videreuddanne, svarer til andelen af nyuddannede fremmedsprogskandidater med hovedfag indenfor hvert fag i perioden 2011 – 2014, der i årene 2015 – 2020 agerede enten censor eller eksaminator. Antagelsen er altså, at en konstant andel af lærere på landsplan - uanset det nominelle antal - hvert år finder ansættelse ind-/udenfor de gymnasiale ungdomsuddannelser. ⁴ Undervisere antages at gå på pension, når de når folkepensionsalderen. Der tages højde for at pensionsalderen afhænger af fødselsår. Folkepensionsalderen antages at følge den aktuelt skønnede folkepensionsalder jf. [Styrelsen for Arbejdsmarked og Rekruttering](#). ⁵ Dødsraten for undervisere er beregnet som den gennemsnitlige dødsrate i perioden 2016 - 2018 på tværs af aldersgrupper for hele den danske befolkning (www.statistikbanken.dk/DOD). ⁶ Ind-/udvandring for undervisere er beregnet som den gennemsnitlige nettovandring (indvandring - udvandring) i perioden 2016 - 2018 på tværs af aldersgrupper beregnet som procent af alle personer med dansk statsborgerskab (www.Statistikbanken.dk/INDVAN og www.statistikbanken.dk/UDVAN).

I disse fag er den faldende bestand udtryk for, at gymnasieskolen med sin nuværende rekrutteringsprocent og den forventede kandidatproduktion ikke vil kunne ansætte nok nye undervisere til at kompensere for dem, der forlader faget. Det skyldes delvist et lærerkorps, hvor mange forventes at gå på pension (se figur 25). Se desuden de øvrige antagelser i infoboksen til højre.

Der forventes at mangle tysk-, fransk- og italiensklærere i fremtiden

For at danne sig et indtryk af den fremtidige samlede balancesituation på det gymnasiale område skal man sammenholde udbud og efterspørgsel. I dette underafsnit ser vi på fremskrivningen af gymnasielærere (se tabel 6) og elevbestand (se figur 26) under ét. På det gymnasiale område kan der ikke på samme måde som for folkeskolen beregnes en kompetencedækningsgrad. I stedet beregner vi hvor mange lærere, der forventes at være i over- eller underskud, hvis antallet af lærere pr elev (lærer-elev-ratioen) skal opretholdes på samme niveau som i 2019/2020.

Tabel 7 viser den forventede balancesituation i perioden 2019/2020 til 2039/2040. Mere specifikt viser tabellen hvor mange lærere, der forventes at være i over- eller underskud, hvis lærer-elev-ratioen skal opretholdes på samme niveau som i 2019/2020.

Fremskrivningen af elevbestanden viste, at elevtallet med den nuværende overgang og forventede demografiske udvikling vil falde frem mod 2039/2040 (se figur 26). Spørgsmålet er derfor, om det faldende lærertal i italiensk, fransk, tysk og spansk kompenseres af et faldende elevtal i en sådan grad, at der ikke opstår en mangelsituation.

Tabellen viser, at der forventes at mangle 20 gymnasielærere i italiensk i 2039/2040. Det forventede fald i antal italiensklærere er altså forholdsmæssigt større end det forventede fald i elevgrundlaget. I italiensk forventes den aktuelle lærer-elev-ratio således ikke at kunne opretholdes. I fransk forventes 97 lærere at mangle i 2039/2040. Når det kommer til tysk, så kompenserer det faldende elevtal i dele af fremskrivningsperioden for det aftagende lærertal. I 2031/2032 vil der således kun mangle 12 tysklærere. Hele fremskrivningsperioden bærer dog præg af en mangelsituation. I 2039/2040 forventes der således at mangle 99 tysklærere. I engelsk, kinesisk, latin og spansk forventes et overskud af undervisere i fremskrivningsperioden.

[!] Antagelser bag fremskrivning af balancesituationen

Beregningen af balancesituationen er gennemført ved at sammenholde fremskrivningen af gymnasielærere (tabel 6) med fremskrivningen af elevbestanden (figur 26). Antagelserne bag disse er beskrevet i infoboksene på s. 43 og 46.

Antagelsen bag beregningen af balancesituationen er, at hvis elevtallet halveres, så kan lærerkorpsen også halveres uden at kvaliteten forringes. Fordobles elevtallet omvendt, så skal lærerbestanden også fordobles for at bibeholde det aktuelle kvalitetsniveau. Hvis elev- og lærerbestand udvikler sig forholdsmæssigt forskelligt, så vil der opstå enten et over- eller underskud af lærere. Forventes lærerbestanden eksempelvis at vokse forholdsmæssigt mere end elevtallet, så forventer vi at der vil mangle lærere. Vokser lærerbestanden derimod forholdsmæssigt mere end elevbestanden, så vil vi forvente et overskud af lærere. I begge situationer svarer over-/underskuddet af lærere til det antal lærere, der skal lægges til/trækkes fra lærerbestanden for at bringe lærer-elev-ratioen til samme niveau som i 2019/2020.

Det er en central antagelse i opgørelsen af balancesituationen, at timetal og elevernes fagvalg ikke ændrer sig i fremskrivningsperioden. Det er også vigtigt at understrege, at der er tale om en overslagsberegning forbundet med nogen usikkerhed. Der tages ikke højde for at uens geografiske ændringer i elevtallet kan have betydning for lærerefterspørgslen, fordi det aktuelle fagudbud varierer på tværs af landet. Der tages heller ikke højde for at holdstørrelser og krav om holdstørrelser kan have betydning for hvordan ændringer i elevtallet påvirker lærerefterspørgslen.

Fremskrivningen af balancesituationen er grundlæggende konservativ. Hvis situationen i 2019/2020 allerede er præget af under-/overskud af lærere indenfor et givent fag, så vil en tilsyneladende afbalanceret udvikling i lærere og elever være udtryk for at under-/overskuddet videreføres.

I Region Nordjylland, Sjælland og Syddanmark kan den fremtidige rekrutteringssituation være udfordret af et spinklere regionalt uddannelsesudbud

Der gennemføres ikke en regional fremskrivning af balancesituation og lærerbestand på gymnasieområdet. Det skyldes primært, at flyttemønstrene for universitetskandidater gør en sådan fremskrivning meget usikker.

Man kan dog få et billede af den aktuelle og dermed også af den forventede fremtidige regionale situation ved at se på det regionsopdelte bacheloroptag. Tabel 8 viser hvor mange universitetsbachelorer, der blev optaget inden for fremmedsprogsgene i perioden 2015/2016 – 2021/2022. Uddannelser inden for erhvervssprog og bacheloruddannelsen i spansk sprog og internationale studier ved Aalborg Universitet medtages ikke i opgørelsen.

Af tabel 8 fremgår det for det første at der i Region Nordjylland, Region Sjælland og Region Syddanmark ikke optager universitetsbachelorer inden for en række fremmedsprogsgene. Med

lukningen af uddannelsen i tysk på Aalborg Universitet (AAU) er der i Region Nordjylland således i 2021/2022 kun et egentligt bacheloroptag til engelsk. Syddansk Universitet (SDU) lukkede for bacheloroptaget til uddannelsen spanske og spanskamerikanske studier fra og med 2018/2019, så aktuelt optages kun bachelorer i engelsk og tysk. På Roskilde Universitet udbydes ikke bacheloruddannelser inden for fremmedsprogsgene. I Region Midtjylland og Hovedstaden er udbuddet større. På Aarhus Universitet (AU) optages studerende inden for alle fremmedsprogsgene med undtagelse af italiensk og på Københavns Universitet (KU) i Hovedstaden udbydes alle fremmedsprogsgene.

Med et mindre udbud står gymnasiale ungdomsuddannelser i Syddanmark, Sjælland og Nordjylland altså – alt andet lige - i en mere udfordret rekrutteringssituation end institutionerne i Midtjylland og Hovedstaden. I førstnævnte regioner er ungdomsuddannelserne i flere af fagene afhængige af, at studerende ved det regionale universitet læser et fremmedsprogligt sidefag ved et andet universitet, eller at kandidater uddannet ved andre universiteter flytter til.

Tabel 7: Fremskrevet balancesituation i gymnasieskolen

Skoleår	Engelsk	Fransk	Italiensk	Kinesisk	Latin	Spansk	Tysk
2019/2020*	0	0	0	0	0	0	0
2020/2021	78	-19	-1	0	3	4	-17
2021/2022	141	-23	-1	2	7	15	-10
2022/2023	171	-34	0	4	8	19	-17
2023/2024	191	-44	-2	5	9	20	-32
2024/2025	197	-54	-4	6	11	23	-55
2025/2026	226	-63	-4	7	11	24	-65
2026/2027	271	-70	-4	9	14	31	-71
2027/2028	323	-73	-5	11	16	23	-75
2028/2029	400	-72	-4	13	20	26	-71
2029/2030	524	-62	-3	15	25	45	-40
2030/2031	627	-56	-6	17	26	54	-16
2031/2032	688	-54	-6	19	28	56	-12
2032/2033	730	-55	-6	19	27	50	-15
2033/2034	737	-62	-9	20	24	43	-32
2034/2035	762	-67	-10	21	24	40	-39
2035/2036	755	-75	-12	22	23	27	-63
2036/2037	763	-84	-18	22	23	20	-75
2037/2038	784	-89	-17	23	23	15	-89
2038/2039	786	-97	-20	24	24	6	-104
2039/2040	837	-97	-20	25	25	10	-99

Note, tabel 7: *Faktiske tal. Kilde: Egne beregninger pba. Danmarks Statistiks registre (BEF, DOD, FRA024, FRKM121, INDVAN, KOTRE, UDVAN), særudtræk fra Børne- og Undervisningsministeriets software til eksamensplanlægning og eksamensadministration (XPRS) og Børne- og Undervisningsministeriets datavarehus (www.uddannelsesstatistik.dk). Se infoboksen på s. 47 for en beskrivelse af modelantagelser.

Tabel 8: Regionalt universitetsbachelor-optag indenfor fremmedsprogssag 2014/2015 – 2021/2022

Region	Uddannelse	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018	2018/ 2019	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	Procentvis ændring i perioden
Region Hovedstaden	Engelsk	193	183	168	159	143	167	170	-12%
	Fransk	46	43	37	32	29	37	37	-20%
	Italiensk	31	28	26	18	16	23	17	-45%
	Kinesisk	53	56	54	29	35	34	36	-32%
	Latin	13	29	16	8	9	14	12	-8%
	Spansk	63	57	55	54	45	58	53	-16%
	Tysk	52	50	41	27	23	34	30	-42%
Region Midtjylland	Engelsk	104	116	104	91	110	105	107	3%
	Fransk	13	13	15	18	21	18	11	-15%
	Italiensk	14	-	-	-	-	-	-	-
	Kinesisk	30	35	29	29	32	32	32	7%
	Spansk	29	36	35	33	36	33	33	14%
	Tysk	30	32	28	30	29	29	23	-23%
Region Nordjylland	Engelsk	92	90	79	68	73	72	58	-37%
	Tysk	16	11	8	12	6	-	-	-
Region Syddanmark	Engelsk	102	117	96	97	94	87	77	-25%
	Spansk	22	23	31	-	-	-	-	-
	Tysk	14	13	15	20	16	23	12	-14%

Note, tabel 8: I opgørelsen indgår ikke erhvervssproglige bachelorer, da erhvervssproglige kandidater ikke kan undervise på gymnasier uden supplerende. Bacheloruddannelsen i spansk sprog og internationale studier ved Aalborg Universitet indgår ikke i opgørelsen. Kilde: Uddannelses- og Forskningsministeriet, Hovedtal fra Den Koordinerede Tilmelding (KOT). Region Sjælland fremgår ikke af tabellen, da man ikke længere har et regionalt universitetsbacheloroptag inden for fremmedsprog ved Roskilde Universitet.

4.4 Hvor robuste er resultaterne?

Fremskrivningen af balancesituationen beror på en række valg, herunder valg af datakilder, der kan have betydning for fremskrivningens resultater. Særligt to valg af datakilder kan tænkes at have indvirkning på resultaterne. For det første udelades kandidater med bi-/side-/suppleringsfag i fremmedsprogsfagene fra fremskrivningen, således at tilgangen af nye kandidater i modellen alene består af universitetskandidater med hovedfag i fremmedsprogsfagene. For det andet underestimeres gymnasielærerbestanden, fordi den opgøres ved antal censorer/eksaminatorer.

En række supplerende datakilder gør det imidlertid muligt at gennemføre en robusthedstest, der belyser hvor meget resultaterne ændrer sig, når de genberegnes med udgangspunkt i andre (uperfekte) datakilder. Testen består i først at genberegne lærerbestanden med udgangspunkt i en opgørelse af antallet af fremmedsproglærere fra GL's medlemsundersøgelse. Dernæst i at genberegne tilgangen af gymnasielærere, hvor fuldførte

kandidater med bi-/side-/suppleringsfag i fremmedsprogsfagene tilføjes til fremskrivningen via en opgørelse over fuldførte bi-/side-/suppleringsfagskandidater indhentet fra hvert universitet¹.

Med den oprindelige og nye bestandsfremskrivning samt den oprindelige og nye tilgangsfremskrivning, kan balancesituationen fremskrives på i alt fire forskellige måder og sammenlignes. Tabel 9 nedenfor viser den forventede balancesituation i gymnasieskolen i 2029/2030 og 2039/2040 med udgangspunkt i de fire fremskrivninger. Balancesituationen markeret med en grøn firkant er fra undersøgelsens hovedmodel, som blev præsenteret i rapportens afsnit 4.3 tabel 7.

Tabel 9 viser, at der forventes et overskud af engelsk- og kinesisklærere samt et underskud af fransk- og italiensklærere i 2029/2030 og 2039/2040 uanset hvilke datakilder der lægges til grund. I tysk forventes lærermangel i alle modeller bortset fra den mest optimistiske. I latin forventes omvendt et overskud i alle på nær den mest pessimistiske beregning. I spansk viser to ud af fire modeller et overskud og det er altså her usikkerheden er størst.

Tabel 9: Fremskrevet balancesituation i gymnasieskolen beregnet med udgangspunkt i fire forskellige fremskrivningsmodeller

		Datakilde Lærerbestand			Datakilde Fuldførelse		Fag						
		Censor/ Eksaminato r-registreret	GL's medlems- undersøgel se	Hovedfags- uddannede	Hoved- og bifagsud- dannede (estimat)	Engelsk	Fransk	Italiensk	Kinesisk	Latin	Spansk	Tysk	
Modellen præsenteret i tabel 7: ■													
Forventet balance- situation i gymnasie- skolen	2029/ 2030	■	x		x		524	-62	-3	15	25	45	-40
				x	x		308	-202	-23	16	-21	-54	-152
			x			x	923	-55	-2	18	58	79	25
				x		x	706	-195	-22	19	12	-20	-88
	2039/ 2040	■	x		x		837	-97	-20	25	25	10	-99
				x	x		550	-269	-42	26	-16	-124	-238
			x			x	1577	-84	-19	31	84	69	14
				x		x	1290	-256	-41	31	43	-64	-126

¹ Summen af hoved- og bifagskandidater overestimerer det faktiske antal relevant kandidater, fordi ikke alle bifagskandidater har adgang til at undervise ved de gymnasiale ungdomsuddannelser. Det vil afhænge af om hovedfaget er et undervisningsfag. Derfor er denne fremgangsmåde heller ikke vores førstevalg. Tabel 9 nedenfor viser den forventede balancesituation og det forventede lærerantal pba. beregningerne.

Note, tabel 9: Kilde: Egne beregninger pba. Danmarks Statistiks registre (FRKM121, FRA024, UDVAN, INDVAN, DOD, BEF, KOTRE), særudtræk fra Undervisningsministeriets software til eksamensplanlægning og eksamensadministration (XPRS), Børne- og Undervisningsministeriets datavarehus (www.uddannelsesstatistik.dk), særudtræk fra Gymnasieskolernes Lærerforenings medlemsregister og indberetninger fra AAU, SDU, RUC, KU og AU.

Kapitel 5

Metode

Undersøgelsen består af tre dele, som afspejles i de tre hovedkapitler i rapporten (kapitel 2 - 4). I undersøgelsens første del (kapitel 2) anvendes registerdata og fremskrivningsmodeller til at tegne et billede af den aktuelle og fremtidige fremmedsproglærersituation i folkeskolen. I undersøgelsens anden del (kapitel 3) anvendes interviews med og spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere til at afdække grundlaget for vurderinger af undervisningskompetencer i folkeskolens fremmedsprogsfag. I undersøgelsens tredje del (kapitel 4) anvendes igen registerdata og fremskrivningsmodeller til at tegne et billede af den aktuelle og fremtidige fremmedsproglærersituation i gymnasieskolen. I dette afsnit er undersøgelsens metode beskrevet.

Registerdata

I rapportens kapitel 2 og 4 præsenteres data fra en række registerdatakilder. Det drejer sig om registre, hvoraf nogle er offentligt tilgængelig, mens andre består af data på individniveau og derfor ikke er offentligt tilgængelige. Tabel 10 på næste side opsummerer hvilke datakilder, der anvendes i undersøgelsen.

Fremskrivningsmodeller

I rapportens kapitel 2 og 4 præsenteres resultaterne af fremskrivninger af elevtal, lærerbestand og balancesituation i folkeskolen og ved gymnasiale ungdomsuddannelser under konkrete modelantagelser.

Ved fremskrivningerne af undervisningstimetotal (i folkeskolen) og elevtal (i gymnasieskolen) antager vi, at elevtallet følger den demografiske udvikling i Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivninger. Vi antager også, at fagudbud samt elevernes fagvalg vil være det samme som i dag. Læs mere om fremskrivningerne i infoboksene på s. 22 og 44.

Ved fremskrivningerne af lærerbestandene tager vi udgangspunkt i den aktuelle bestand af lærere

. Modellerne fremskriver bestanden i 2020/2021 ved at lægge nye lærere til bestanden (tilgang) og trække lærere, som forlader bestanden fra (afgang). Den forudsagte bestand i 2020/2021 udgør derpå en opdateret bestand, som igen kan fremskrives til 2021/2022 via den forventede tilgang og afgang. På denne måde fremskrives modellen til 2039/2040. Fremskrivningen beror på en række antagelser om hvilke faktorer, der påvirker tilgang og afgang og således størrelsen på begge i fremskrivningsperioden. Læs mere om fremskrivningerne af lærerbestandene og antagelserne bag i infoboksene på s. 43 og 46.

Ved fremskrivning af balancesituationen sammenholdes fremskrivningerne af udbud af og efterspørgsel på fremmedsproglærere. På folkeskoleområdet fremskrives den forventede kompetencedækning ved lærere med formel kompetence. På gymnasieområdet fremskrives, hvor mange lærere der vil være i under-/overskud, hvis antallet af lærere per. Elev skal opretholdes på samme niveau som i 2019/2020 i hele fremskrivningsperioden.

Interviews med skoleledere

Epinion har gennemført 10 caseinterviews med skoleledere på folkeskoler med henblik på at afdække indholdet af vurderinger af undervisningskompetencer i folkeskolens fremmedsprogsfag, hvilke overvejelser de baseres på, og hvilke konsekvenser indholdet har for skolens lærere, elever og de indberetninger, som leveres til Børne- og Undervisningsministeriet.

Interviewene er gennemført i efterår og vinter 2020 og har haft en varighed på ca. 45 minutter. Interviewene er gennemført online via 'Microsoft Teams', der tillader moderator og interviewperson at se hinanden.

Der kan være betydelige forskelle på skolernes praksis, som bl.a. kan afhænge af skolens rekrutteringsmuligheder og ideer om, hvad der gør en lærer kompetent. Caseskoler blev derfor udvalgt, så de afspejler denne diversitet. Vi anvendte således viden om skolernes kompetencedækning til at sammensætte caseskolerne, så vi får et så fulddækkende billede af lokale praksisser som muligt. Nærmere bestemt blev skolerne udvalgt, sådan at der både blev gennemført caseinterviews med skoler med et lavt, gennemsnitligt og højt kompetencedækningsniveau i sprogfagene. Vi

Tabel 10: Anvendte registerdatakilder

Kapitel	Datakilde	Oplysning
Folkeskolen (Kapitel 2)	Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (2019)	• 26.500 læreruddannede uden for folkeskolen
	Børne- og Undervisningsministeriets	• Udtræk fra datavarehus (www.uddannelsesstatistik.dk)
	Danmarks Statistik	• Befolkningsregister (BEF) • Døde efter køn og alder (www.statistikbanken.dk/DOD) • Befolkningsfremskrivning 2021 efter kommune, alder og køn (www.statistikbanken.dk/FRKM121) • Indvandring efter køn, alder, indvandringsland og statsborgerskab (www.statistikbanken.dk/INDVAN) • Elevregister (KOTRE) • Uddannelses kvalifikationsregister (UDKV) • Udvandring efter køn, alder, statsborgerskab og udvandringsland (www.statistikbanken.dk/UDVAN)
	Kommunernes og Regionernes Løndatakontor (KRL)	• Fraværstatistik
	Styrelsen for IT og Lærings (STIL)	• Register for lærernes undervisningskompetencer
	Uddannelses- og Forskningsministeriet	• Særkørsel af oplysninger fra professionshøjskolerne om ordinære-, merit- og enkeltfagsstuderende på læreruddannelser
Gymnasieskolen (Kapitel 4)	AAU, AU, RUC, KU og SDU	• Indberetninger af fuldføre kandidater med side-, bi- eller suppleringsfag indenfor fremmedsprogsfag
	Børne- og Undervisningsministeriets	• Særudtræk af eksaminatorer og censorer i fremmedsprogsfagene fra Børne- og Undervisningsministeriets software til eksamensplanlægning og eksamensadministration (XPRS)
	Danmarks Statistik	• Befolkningsregister (BEF) • Døde efter køn og alder (www.statistikbanken.dk/DOD) • Fravær efter sektor, køn, fraværsårsag, alder og fraværindikator (www.statistikbanken.dk/FRA024) • Befolkningsfremskrivning 2021 efter kommune, alder og køn (www.statistikbanken.dk/FRKM121) • Indvandring efter køn, alder, indvandringsland og statsborgerskab (www.statistikbanken.dk/INDVAN) • Elevregister (KOTRE) • Udvandring efter køn, alder, statsborgerskab og udvandringsland (www.statistikbanken.dk/UDVAN)
	Gymnasieskolernes Lærerforening (GL)	• Særudtræk af antal lærere med selvrapporterede kompetencer indenfor fremmedsprogsfag fra GL's medlemsregister
	Uddannelses- og Forskningsministeriet	• Hovedtal fra Den Koordinerede Tilmelding (KOT)

sikrede samtidig en vis geografisk spredning, og at tre af skolerne udbød fransk i skoleåret 2020/2021. Skolelederne blev inviteret til at deltage via mail og telefon.

Survey med skoleledere

For at afdække indholdet i vurderinger af undervisningskompetencer i folkeskolens fremmedsprogsfag (kapitel 3) er der også gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere. Interviewene er indsamlet som webinterviews (CAWI) i perioden 8. januar – 3. februar 2021, og i alt 71 skoleledere har besvaret undersøgelsen. I rapporten fremstilles deskriptive resultater fra undersøgelsen i form af figurer.

500 skoleledere blev udtrukket til at deltage i undersøgelsen via simpel tilfældig udvælgelse fra Børne- og Undervisningsministeriets institutionsregister. De udvalgte skoleledere modtog en invitation til undersøgelsen via en e-mail sendt til skolens hovedpostkasse. Skolelederne kunne besvare undersøgelsen online ved at klikke på et weblink i e-mailen. Hver skoleleder modtog op til to påmindelser sendt til skolens hovedpostkasse via e-mail. Undersøgelsens svarprocent er på 14 procent.

Efter dataindsamlingen er der foretaget en såkaldt vejning (post-stratifikation) af det samlede datamateriale i målingen, så vægten af skoledernes sammensætning i datamaterialet afspejler skolesammensætning på landsplan målt på skolestørrelse (elevtal) og region.

Spørgeskemaet er udarbejdet i samarbejde mellem Epinion og NCFF og med afsæt i kvalitative interviews med 7 interessenter/eksperter på folkeskoleområdet.

Interessent-/ekspertinterviews

Som et forarbejde til arbejdet med fremskrivningsmodeller og spørgeskema til skoleledere gennemførte vi 7 interviews med interessenter og eksperter på folkeskoleområdet om søgetendenser imod fremmedsprogsfag, aftagernes efterspørgsel og behov, faktorer der påvirker disse tendenser og konsekvenserne af disse tendenser.

Vi talte med interessenter/eksperter fra Danske Professionshøjskoler, Professionshøjskolen VIA University College, UCN, KL, DLF, Skolelederforeningen og Lisbeth Verstraete-Hansen, lektor ved institut for Engelsk, Germansk og Romansk.

Interviewene er ikke citeret i rapporten, men indgår som input til udarbejdelsen af spørgeskema til skoleledere, udarbejdelsen af antagelser bag fremskrivningsmodellerne samt som baggrundsviden i tolkningen af resultater mv.

Epinion Copenhagen

Ryesgade 3F
2200 Copenhagen N
Denmark

T: +45 87 30 95 00

E: copenhagen@epinionglobal.com

www.epinionglobal.com

Epinion Aarhus

Fellow Workspace
Mariane Thomsens Gade 4B
8000 Aarhus
Denmark

T: +45 87 30 95 00

E: aarhus@epinionglobal.com